

~~Lc. 2383~~

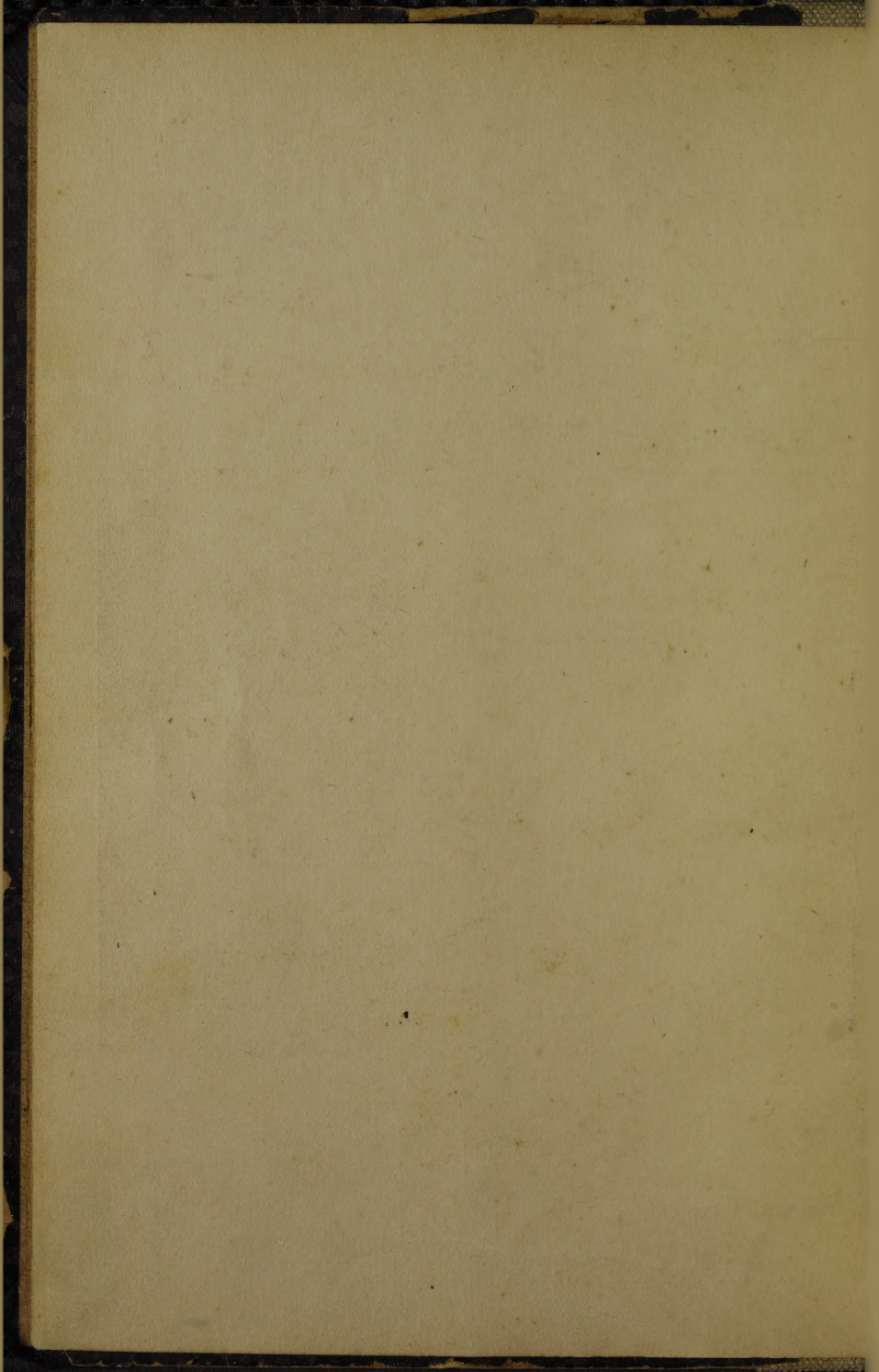
ARTURS TUPIŅŠ

NĀVES SĀLA

RIGĀ, 1923.

Valtera un Rapas akc. sab. izdevums

L 64-3

L 634

05.1.20
s1

Dubsl
L
9

Arturs Tupiņš

Nāves sala

Latvju strēlnieku ciņas Ikšķiles
∴ preekštilta apceetinajumos ∴

Rigā. 1923

Valtera un Rapas akc. sab. izdevums

L-2
B-1

Vīļa Lāča Latv. PSR
Valsts bibliotēka

~~66-68.429~~

Valtera un Rapas
akc. sab. grāmatpeestuve,
Rīgā, Skārņu eelā № 13.

12

0309106148

Priekšvārds.

Savus pirmos uzmetumus par „Nāves salu“ uzrakstīju jau 1916. gadā, pēc tam, kad biju apmeklējis Ikšķiles preekštilta apceetinajumus. Bīdamees ta laika nikno cenzuru, es eedevu savu rokrakstu personigai caurskatišanai Rīgas frontes 12. armijas komandēeram ģeneralim Radko-Dmitrijevam. Neraugotees uz viņa silto atsauksmi un atļauju eespeest šo rokrakstu līdz pašam pēdejam burtam, Peterpils cenzura to tomēr neatļāva. Rīgai krietot, visus manus papirus aizsūtīja uz Peterpili, kur tee pazuda.

Francijā es pēc atmiņas atjaunoju zudušo darbu. To eespeeda pilnīgi laikrakstā „Revue Baltique“ un pa daļai deenas avizē „Matin“.

Preecajos, ka mans darbs beidzot nāk klajā manā dzimtenē. Šis latviskais izdevums ir stipri pārstrādats un papildinats. To darot, es gribēju uzkaveetees un siki apskatīt Ikšķiles preekštilta apceetinjuma vēsturi, kautgan trūkst dokumentu, kas apgaismotu šo savā ziņā veenigo aizsargašanās cīņas peemēru. Kopā ar latveešu strēlneeku pulku atleekam tee tika aizvesti uz Maskavu. Ar šo darbu, kas domats plašākām lasitaju aprīndam, es gribēju atgādinat mūsu jaunatnei viņas slaveno pagātni. Es

gribeju gandarit aizmirstajiem „Nāves salas“ aizstāvjiem, viņas dzīveem un mirušēem varoņiem. Es negribeju šeit minēt atsevišķus vārdus — mani varoņi ir otrā un trešā latveešu strēlneeku pulka karavīri, veenkārši peleki karēivji un virsneeki. Tas, kurš šai darbā atradis netišu kļūdu, lai peedod to, jo es ticu, ka šis darbs ir tikai pirmais eerosinajums mūsu slaveno strēlneeku pulku vēstures pētišanai. Mana vissirsnigakā pateiciba bijušeem II. un III. latv. strēln. pulku komandeeem pulkvežeem Francim, Kļaviņam un Kalniņam. Viņi neatteicās uzklaust še manu mazo darbu un deva savus leetišķos aizrādījumus. Pateicos ari kara muzejam par laipni aizdotām fotografijam.

A. T.

1922. g. 1. maijā.

Kur cēlās un kā radās „Nāves sala“ jeb Ikšķiles preekštīla apceetinajums? 1915. gadā, kreevu armijai atkāpjoties no Leetavas cauri Kurzemei, kādai daļai bij pārceltees Daugavai, lai apmestos un aizstāvetos tās labajā krastā. Atkāpšanās notika Ikšķiles virzeenā, jo tur atradās zināmā pāreja. Kad karaspēks bij laimīgi pārvācees Daugavai, tika pavēlets pāreju iznīcināt un tiltu nodedzināja. Tomēr nakti pārceļšanās veetai peesteidzās vēl divas aizkavejušās rotas un tilta galā apstājās, nezinādamas ko darīt. Tā kā jau tuvojās vācu jātneeku nodaļas, rotas turpat Daugavas krastā pee Līvesmuižas (Dünshof) steigšus eerakās un gatavojās aizstāvetees. Citas izvēles nebija un stāvoklis bija grūts: draudeja vaj nu noslikšana vaj gūstneeciba. Vee-glās vācu jātneeku izjādes, atmezdamās uz šo pirmo nopeetnako pretešķību, atkāpās.

Peenākušee vācu kājneeki, nezinādami, cik leeli ir kreevu spēki, sāka eeraktees nevis tuvejā palejā, bet gan valdošos augstumos, kas apauguši beezeem mežeem un nodereja kā dabisks aizsegs. Kad kreevu armijas stāvoklis noskaidrojās un armija kautcik apmeerinājās, tika nolemts nevis atvākt abas pakalpalikušās rotas, bet turpretim pastiprināt viņas ar vēl divām rotām, t. i. paleelināt ļaužu skaitu līdz veenam bataljonam, dodot viņām visu nepeecešamo un pabalstot ar spēcīgu artileriju no pretejā krasta. Tādā kārtā preekštīla apceetinajumu arveen jo vairak noceetināja, lai pēcak tas būtu par mūsejo uzbrukuma galveno kara lauku. Šis eecirknis bija sevišķi noderīgs uzbrukuma tālakās at-

tīstišanas darbībai. Pārraujot vācu fronti un virzoties uz Baldones pusi, būtu iespējams ne vien atraut veenu otram tādus stipri apceetinātus vācu rajonus, kā Olaines, Slokas un Tukuma, bet ar izveicīgu uzbrukumu kreevu karaspēks atgreestu un izoletu arī vācu armijas Jaunjelgavas grupu no Rīgas grupas.

Pēc kreevu karaspēka atkāpšanās aiz Daugavas 1915. g. rudenī, rudens un zeema aizriteja izlīdzinot fronti, noceetinot eerakumus un sagatavojoties. Vēlā rudenī, Daugavai aizsalstot, Ikšķiles preekštilta apceetinājums kādu laiku itkā zaudeja savu nozīmi, jo Daugavu vareja pāriet kautkuņā veetā. Pēc savām 1915. g. vasaras uzvaram, vācieši nepeeteekoši apvērteja 12. armijas spēkus. Vasaras beigās tur sāka steigšus formetes latveešu strēlneku bataljoni, bet oktobrī pirmee trīs bataljoni jau bija eeguvuši preekšzīmīga karaspēka slavu. 1915. g. oktobra sākumā tika steigšus pārvesta uz Rīgas rajonu arī trešā sibireešu divizija. Šķitās, ka mūsejo pusē pamazām sakrājās spēki. Tikai janožēlo, ka kreetnā trešā sibireešu divizija 1915. g. 28. oktobrī bij laista nevajadzīgā un grūtā demonstracijā Ķekavas rajonā pee Pulkarņeem, kur divi svaigi un spēcīgi pulki tika stipri satrekti. Varbūt, ka šī veeglā uzvara pārleecināja vāciešus, ka pat labākās kreevu divizijas nav deezgan stipras. Pēc oktobrī saņemtā siteena kreevu karaspēks vairs neeesāka nekādus leelakus kara darbus, un 1915. gada zeema aizriteja izlūku darbībā un sīkos veetejos uzbrukumos, pee kam latveešu strēlneku bataljoni bij tee, kas kautcik atdzīvināja šai laika sprīdī aplkusušo Rīgas fronti.

*
*

Kad 1916. g. agrā pavasarī sāka Daugavā ledus eet un viņas plašee ūdeņi atbrīvojās no zeemas važam, vāciešeem itkā atdarījās acis. Sākot no Dolles salas, kas pee Maruškeem sastopas ar Rīgas preekšpilsētām, līdz pašai Jaunjelgavai, vācu ar-

mija bija atdalīta no kreevu karaspēka ar plašo Daugavu. Veenīgi Ikšķiles preekštīlta apceetinājums, vācu krastā, kā ķīlis bij eespeedees viņu pozīcijās un veenmēr draudeja ar pārrāvumu un eespraušanos dzīli aizmugurē. Ari Tukuma dzelzsceļš bij apdraudets. Sākot ar 1916. g. martu, vāceēši sāka noteiktak apjaust kreevu spēkus. Tee peeredzeja 8. martā Ķekavas rajonā pee Franču mājām jaunu kreevu uzbrukumu, kuŗš nebij vairs līdzīgs sibireešu demonstrācijām pagājušā gada oktobrī. Pirmais un otrais latveešu strēlneeku bataljōns šeit bij pārrāvuši vāceešu fronti, sasītuši viņu dzīvos spēkus un ķērušeem jau pee Jelgavas rezervem. Vāceēseem draudeja dziļš frontes pārrāvums, bet tos izglāba tas apstākļis, ka latveešu bija tikai divi bataljoni un tos nepabalstīja kreevu karaspēka daļas. Kautgan vāceēseem izdevās šo spožo pārrāvumu likvidēt, tomēr dabuto mācību tee neaizmīrsa. Viņi noprata, ka vācu fronti pee Rīgas ir eespējams pārraut, un ka Ikšķiles preekštīlta apceetinājumam būs peešķirta noteicošā loma, ja kreevu 12. armija vēl kādreiz mēģinātu to darīt.

1916. g. marta beigās sākās vēsturiskā Ikšķiles preekštīlta apceetinājuma aizstāvešana. Vāceēši šai rajonā top sevišķi modrīgi. Tee sakopo šeit vairākus bataljonus un tur arī rezervē leelākus spēkus. Vēl vairāk, — viņi peeved daudz artilērijas un eesāk ikdeenās metodiski apšaudīt Ikšķiles preekštīlta apceetinājumus ar visu kalībru leelgabaleem un minetejeem. Sākās vesela rinda parasto štāba ziņojumu: „Pretīneeks atklāja veesulūguni uz Ikšķiles preekštīlta apceetinājumeem. Pārejās frontēs meerīgi.“ Lai aizstāvetu Ikšķiles preekštīlta apceetinājumus, eevajadzejās labākās karaspēka daļas un tad atcerejās latveešus. 12. armijas štābs leek uz viņeem visas savas cerības un jau marta beigās izsauca uz Ikšķiles preekštīlta apceetinājumu otro Rīgas un trešo Kurzemes strēlneeku bataljonu. Kreevu divīzijas, kuŗām līdz tam laikam bija peekomandeti

šie bataljoni, ir nemeerā ar šādu rīcību. Latvešu strēlneeki bija neveen šo kreevu diviziju acis, jo tee nesa viņu izlūku deenestu, bet ari pelnrušķi, kureem uzkrāva smagos poziciju izlabošanas darbus. Pēdejā gadījumā to sauca par šo strēlneeku atpūšanos.

Naktī uz pirmo aprili veens latvešu strēlneeku bataljons stājās Ikšķiles preekštīlta eerakumos uz trijām nedelām. Otrs latvešu bataljons paleek rezervē aiz Daugavas. Latvešu bataljons noveetojas bīstamākā preekštīlta veetā, kas atrodas labajā pusē, bet kreevu bataljons paleek veenmēr kreisajā, mazak bīstamā eecirknī, kur eenaidneeks atrodas daudz tālak. Kārtejam latvešu bataljona komandeeram teek veenmēr uzdots uzņemtees neveen preekštīlta komandanta peenākumus un būt par aizstāvešanas galveno vadītāju, bet tam janēs ari atbildība par ša Rigas fronteī svarīgā eecirkņa veselumu. No ša brīža sākas drudžaina poziciju noceetinašana, kā ari otro un trešo apceetinajumu līniju eerīkošana, izvirzot eerakumus pamazam uz preekšu. Latvešeem šai eecirknī eenākot, eerakumi atradās chaotiskā stāvoklī, jo kreevi zeemā savus apceetinajumus bij cēluši no sneega un ledus, kas, pavasarim sākotees, sāka pazust. Latvešu komandanta rīcībā teek dotas no tehniskā kaņaspēka visadas specialas daļas, un Ikšķiles preekštīlta apceetinajuma garnizons sneedzas trīs tūkstoši cilvēkos, kas beidzot peeaug pat līdz četreem tūkstošeem. Brīžos, kad preekštīlta apceetinajums teek atgreests no pārejās pasaules, latvešu strēlneeku bataljonu komandeeram teek peešķirtas tādas neaprobežotas teesības, kādas ir tikai eenaidneeka apsēsta ceetokšņa komandanteem.

* / * *

Daudz mēnešus ilgi un grūti cīnotees šai Ikšķiles tilta galā, latveeši to nosauca par „Nāves salu“. Šis vārds bij pateesi izdevees un raksturīgs šai ve-

tai, kas izskatījās itkā no pārejās pasaules atšķirta sala. Preekšā un sānos tai atradās vesela jūra vācešu karaspēka, kas vareja kautkurā brīdī noslicinat asiņainā vilnī mazo saujiņu aizstāvju, kuŗem aiz muguras plūda platās Daugavas tumšee vilņi. Tee bija atšķirti no visas pasaules, un tikai dažas stundas, īsajā vasaras naktī, pirms rīta ausmas, tee vareja sazināties ar pārejo karaspēku. Šais stundās teem peegādāja patronas un rokas granatas nākošai deenai. Turpu teem laivam peeveda uzturu un papildspēkus, bet atpakaļ no teem atveda neskaitamus eevainotos un kritušos. Nāves salā trūka veetas dzīvajiem, kur gan lai glabātu mirušos? Viņu bija tik daudz, ka mūsejo krastā preti tilta galam bij eerīkota ne veena veen kapsēta. Šeit atdušas mūsu strēlneeki, kas krita tai šausmigā salā.

„Nāves sala“ bij kā kāds milzigs apakšzemes pereklis, kuŗā riteja oriģinala un šausmīga dzīve, kas brīžiem pildījās ar smagu misticismu un nejaustiem pārdzīvojumiem. Viņas aizstāvji beeži veen tika ilgaku laiku pavisam mums atgreesti, kad tur notika leetovenigas kaujas un pretineeks taisija uz Daugavas uguns aizsegu ar desmitām batariju. Dažreiz pretineeks, ilgi mekledams, atrada laivas, ar kuŗām tika uztureta satiksme, un noslicināja tās. Šais brīžos grūti klājās teem, kas atradās preekštilta apceetinajumā. Tas, kuŗš kādreiz ir nokļuvis „Nāves salā“ un pavadījis tur kaut ari dažas deenas, tas to savā mūžā nekad neaizmirsīs.

Dažreiz mūsu frontē veselas nedēļas pagāja meerā, bezdarbibā un drošībā. Tikai „Nāves salā“ nekad nebij meera. Tur trijas nedēļas no veetas dzīvoja nejēdzīgi saspīletu dzīvi saujiņa aizstāvju, ik brītiņu dildama mazumā mūsu acu preekšā. No tu-reenes nāca mironēem un eevainoteem peekrāvatas leellaivas. Ta bij ceešanu un asaru sala. Ik zemes stūritis, ik smilšu graudiņš tur slacijās latveešu asinim. Bet strēlneeki klusedami panesa šīs mokas. Viņu gods bij aizstāvet šo miļās Kurzemes sīko ze-

mes stūrīti. Šai „Nāves salā“ norūdijās jaunais latveešu karaspēks. Velnišķos apstākļos tas saņēma šeit savu pirmo kaujas kristību un izgāja nežēlīgā kara rūgto skolu. Nekur citur visā pārejā kreevu frontē nebij tik stipri noceetīnātas veetas kā šeit, un nekur citur nenotika tik drausmīgas pozīciju cīņas. Ta bija vārda pilnā nozīmē mūsu pašu, latveešu Verdena.

* * *

Šo nesalīdzināmo Ikšķiles preekštīla aizstāvēšanu latveeši nesa vairāk kā pusgadu, gandrīz līdz pašai 1916. gada zeemai. 1916. gada beigās otro un trešo latveešu bataljonu (vēlākos pulkus) steigšus aizsauca pēe Rīgas, kur toreiz atradās pirmā jaunformētā latveešu brigade. Bija nodomāts, ka teem jāpeedaldas oktobra uzbrukumā un jāpalīdz atbrīvot Kurzemi. Šee seši mēneši, kurus latveeši pavadīja Ikšķiles tilta galā, ir paši eevērojamākie „Nāves salas“ vēsturē. Latveešu strēlneekus un viņu komādeerus šeit redzeja pašāizleedzības un varonības augstākās pakāpēs. Tee bez negoda un kā uzvaretaji izgāja no šās cīņas. Viņi neveen neatdeva pretneekam ne pēdas zemes, bet turpretim gandrīz otrtik paplašināja preekštīla eecirkni. Vācu frontes pārraušana 1916. jūlijā bij pasākta Ķekavas eecirknī. Šai pasākumā peedalijās arī pārejee latveešu bataljoni, nesdami smagus upurus. Uzbrukumā tomēr nebij sekmju, neraugotees uz milzigeem papildu spēkeem, kas bija savākti pēe Rīgas. Ikšķiles preekštīla apceetīnājums 1916. gada vasarā netika izmantots vācu frontes pārraušanai. Kurzemes stratēģiskā atslēga palika neizleetota.

Visi seši apceetīnajumā pavadītee mēneši pagāja grūti eedomājamos apstākļos. Grūta bij neveen pate aizstāvēšanās, bet grūta bij arī tilta gala apceetīnāšana. Visu vajadzīgo nācās naktīs vadāt no kreevu krasta. Nevaru aizmirst milzīgos kokus, ap kureem locijās desmitteem ļaužu, vilkdami tos uz

apceetinajumu kreiso stūri. Jau tukšām rokam ejot, metās silti zem lodem. Tomēr strādātaji darija savu darbu, salikuši zem smagajām nastam un neraudzidamees nedz uz mīnu sprādzeeneem, nedz šrapneļu krusu, nedz bojā ejošiem beedreem. Tikai dziļak eeskatotees ša apceetinajuma sikdajās un eedzilino-

III. Kurzemes strēlneeku bataljona karogs.

tees strēlneeku aizstāvamās pozīcijās, var saprast savā ziņā veenigo epepeju par latveešu strēlneeku cildenajeem varoņdarbeem. Ikšķiles tilta gala aizstāvēšana šo sešu mēnešu laikā, paliks neizdzēšama neveen otrā un trešā pulka vēsturē, bet ari vispasaules kara vēsturē ta eeņems gaišākās lappuses. Šos sešus grūtos mēnešus mūsu tauta nekad neaizmīrsis. Jau tagad tos peemin neveen ar skumjam smago upuru dēļ, bet ari ar lepnumu kā mūsu cildenības un kreetnības paraugu.

* * *

1916. gada 31. marta rītā trešais latveešu bataljons dabuja no korpusa štaba telefonogramu, kurā bij pavēlets, nakti pārceļties Daugavai un nomainīt preekštīlta apceetinājuma labajā pusē esošo Sibīrijas strēlneeku pulka 2. bataljonu. Trešais latveešu strēlneeku bataljons šai brīdī atradās Zālenes salā, augšpus preekštīlta apceetinājuma. Vakaram metoties, to sapulcināja pilnā sastāvā pēc pārejas uz tīlta gala apceetinājumu. Bataljonā eetilpa arī izlūku, spridzinataju un ložmeteju komandas. Neskatoties uz smageem zaudejumeem, ko bataljons bij ceetis Slokas kaujās (no 1200 strēlneekeem eerindu atstāja 400 karēivji, starp teem 120 kritušo), viņa sastāvs bij tomēr izmeklets un kreetns. Karavīri nebij jaden kaujā, bet gan nācās tos beeži veen atturet. Tik jauni, dedzīgi un strauji tee bija. Tai brīdī, kad mūsu strēineeku bataljoni pirmo reiz izgāja pozicijās, tee pa leelakai daļai sastāveja no brīvprātīgajeem, 18 un 19 gadus veceem jaunekļeem. Gados vecaki bij tikai pārbēgušee no kreevu pulkeem, kas, nebēdadami par draudošo sodu, tomēr peeveenojās latveešu nacionalajam karaspēkam.

Trešais latv. strēlneeku pulks bij nosūtīts Ogres rajonā jau 1916. g. janvāra beigās. Pēc samērā klusām zeemas deenam, martā, pavasarim sākoties un ledum eejot, vāceeši sāka Ikšķīles preekštīlta apceetinājumus apšaudit ar desmiteem leelgalu. Zeemu teem nebija šai eecirknī nedz vajadzīgo spēku, nedz artilerijas. Marta sākumā tos steigšus peveda, jo, pēc latveešu uzbrukuma 8. martā vācu fronteī pēc Ķekavas, tas bija nepeeceēšami jādara. Naktī no 22. uz 23. martu vāceeši sevišķi stipri apšaudīja Ikšķīles tīlta galu. Tūdaļ tika izsaukti divi latveešu bataljoni, uz kureem vareja paļauties.

Pulksten 11 vakarā, 31. martā, sākās latveešu pārceļšanās un turpinājās visu naktī. Laivās pāri upei cēlās rota pēc rotas. Nakts bija tumša. Vāceeši, sadzirduši troksni, kas cēlās nomainot kreevu karaspēka daļas, apšaudīja Daugavu. Upē gāja le-

dus. Pārceļšana tamdēļ vilkās ilgi un nervozi. Šai nakti eevainoja kādus desmit strēlneekus. Nenosita, par laimi, neveena. Labajā eecirknī, ko pret rītu aizņēma latveeši, veetveetam atradās dziļš sneegs. Sargposteņi tikai nedaudz veetās mitinajās eerakumos, kurus beeži pārtrauca klajas veetas. Nakts tumsā bij grūti orientetees, eeņemot kaujas eecirkņus. Sākumā noveetojās, kā varedami: citi ģipšu laustuvēs un akmeņu bedrēs, citi palikdami pee komandanta blindažas. Gaismai austot visi noprata, ka šejeenes pirmajās linijās nedrīkst galvu pacelt, kur nu vēl staigat, jo satiksmes ejas bij pārak trūcīgas.

Sākumā, neraugotees uz neatlaidīgo eenaidneeka artilerijas uguni, mēs caurām naktim cēlām eerakumus. Darbs riteja drudžaini, jo ikveens strēlneeks zināja, ka no viņa darba un uzcītības atkarajas paša dzīvība. Dzīvības dēļ tika strādats bez atpūtas. Tee, kas nāca palīdzet no viņa krasta, steidzās kautkā savas stundas nostrādat, lai pirms rīta gaismas nokļūtu atpakaļ. Kautkuņu nakti bij sagaidams vācu uzbrukums. Visi zināja, ka gaŗam tas nepaees. Zināja, ka vāceeši grib eegūt preekštilta apceetinajumu savās rokās par visu varī. Bet eenaidneeka uzbrukums, lai kāds tas būtu, nestu līdzī ari nāvi aizstāvjeem. Lai pretineeks mūs nepārsteigtu vēl nestiprajos eerakumos, ik nakti, tumsai metotees, tika izsūtīti izlūki. Viņi ložņaja cauru nakti ap vācu eerakumeem, vēriģi klausidamees, ko pretineeks dara.

Šai pirmajā trijnedeļu laika sprīdī, kā ari nākošajos, visi juta tik to veenu: ik brīdi jāgaida vislaunakais un jāizturas ārkārtīgi uzmanīgi pret sevi un pretineeku. Nedrīlsteja aizmirst, ka eenaidneeks ir nopeetns, inteliģents un izmanīgs. Pretineeka tuvums neļāvā mums noceetinatees, kā nākas. Eerakumi bij jālabo un jāceļ tā, lai viņš to nemanītu. Kautkuņu deenu vareja sagaidīt arīgāzes uzbrukumu, un mun s ik brīdi bij jābūt gataveem saņemt šās zaļās šausmas.

Vairakreiz pretineeks mēģināja laist smacejošās gāzes. Ja mēs nebūtu tik nopeetni un uzmanīgi, maz ka būtu vairs pāri palicis no latveešu strēlneeku bataljoneem. Mums bij izlikti sevišķi gāzu sargi, un uz šiem posteņiem tika vērsta sevišķa vērība. Ari no viņa krasta mums beeži ziņoja: „šodeen laiks labvēlīgs gāzes uzbrukumam.“ Un kaŗavīri šais naktīs vēl ceešak žņaudza rokā savu masku. Mēs ari ļoti labi izzinājām veetas, no kureenes varetu nākt pretineeka gāzes. Mūsu sargi nekad nepameta neuzraudzītas šās veetas. Kādā naktī mūsu izlūki bij manijuši, ka pretineeks peeved caurules un rosīgi uzstāda gāzes aparatus. Gaismai austot bij gaidams izdevīgs gāzu uzbrukums. To ziņoja pa eerakumeem un ari komandantam. Brītiņu vēlāk uz norādīto veetu tika atklāta tāda veesuļuguns no mūsu leelgabaleem, ka, domajams, neveens vācu aparats nepalika vesels. Kādu citu reizi, julijā, aparati bij peevesti, mums nemanot, bet tomēr mūsu vēriģee sargi bij noklausījušees pašus pēdeģos pretineeka sagatavošanās darbus. Ari šoreiz mūsu artilerijai izdevās sadragāt breesmīģos balonus.

Latveešu strēlneekeem bija aizleegts pa „Nāves salu“ staigāt bez pretģāzes maskam. Deenu un nakti tās vajadzēja turet gatavībā, ģo citadi tilta ģals nebūtu aizstāvams.

* * *

Sešus mēnešus vēlāk, kad Ikšķiles preekštīlta apceetinājums jau bija pārvērsts par ceetoksni, kuŗā aizstāvģi vareja justees kautģik droši, štābs nolēma latveešu batalģonus apmainīt pret kreeveem. Jauņais tilta ģala ģarnizons tika ņemts no kreeņģās 44. divīģijas. Otrais latveešu strēlneeku batalģons, ar komandeeri kapitanu Kļaviņu, tika rezervets vajģdzības ģadījumam. Tiklīdz vāģeeši pārleģcinājās, ka „Nāves salā“ vairs latveešu nav, tee ģatavojģās uzbrukt ar smaceģošām ģāģem. Tas notīka 1916. ģ. 23. zeptembri. Šai brīdi tilta ģalā atradģs 173. Ka-

meņecas pulks, veens no labakajeem kreevu pulkeem. Viņš „Nāves salā“ līdz pašam galam varonīgi izpildīja savu uzdevumu un aizgāja bojā. Ar bijību mums, latveešiem, japeemin šis kreevu tautas varenaiss „Nāves salas“ upuris. Šeit mēs cīnijamees kopā ar kreevu zaldatiem, plecu pee pleca, kopā nodzīvojam sešus grūtus mēnešus. Vaj nu mēs lai pārmetu saveem kreevu beedreem? „Nāves sala“ ir tik milzīgs varonstāsts latveešu strēlneeku vēsturē, ka viņa preekšā jāpazūd viseem sikeem personigeem rēķineem. Apvainojumeem šeit nebūtu veetas. Tas varetu tikai ēnu mest uz kritušo varoņu gaišo peemiņu un bojāt ša varoņdarba labo slavu.

Kreevu ģeneraļi, virsneeki un zaldati ne brīdi nekautrējās, kā nākas, cildinat latveešu strēlneeku kaņaspēka daļas. Tee veenprātīgi atzina, ka latveešu strēlneeki ir 12. armijas labakais kaņaspēks. Un „Nāves salas“ aizstāvji vēl atceras toš grūtos brīžus, kad kreevu pēdeajā cerība bij latveeši. Šāis brīžos latveeši gāja un izdarīja apzinīgi un meerīgi visu, ko vajadzēja. Aizstāvji atmin, ka par katru, pat mazako drošsirdību tos apbēra ar balvam un krusteem. Armijas un korpusa komandēeri, dodoties uz „Nāves salu“, peebēra savas kabatas ar Juŗa krusteem un medaļeem, lai būtu ko latveešus apbalvot. Labakee kreevu ģeneraļi atklāti cildināja kreevu preekšā latveešu strēlneeku kreetnās īpašības. Ari šai bezpartejā vēsturiskā apskatā mums nav teesības noklusēt ne labo, ne ļauno, cik tas ari kādreiz grūti nāktos.

173. Kameņecas pulks aizgāja bojā neba savas vainas dēļ. „Nāves salā“ veenmēr gaidīja smacejošo gāzu uzbrukumu. 12. armijas kaņeivjeem vēl nebija Kumanta-Zelinska zistemas pretgāzu maskas. Veenīgi „Nāves salā“ to bija peeteekoši daudz. Viņas nebija pulka īpašums, bet peedereja „Nāves salas“ komandanturāi. Maskas tika izdotas, aizstāvjeem eerodoties preekštīlta apceetinajumā, un pēc trijām neđeļam tās atkal atņēma, kad ļaudis atgriezās atpakaļ

Daugavas labā krastā. Tas pulks, kuŗu nomainija Kameņecas pulks, bij aizgājis atpūtā ar visām komandanturas izdotām maskām, jo maskas bij aizmirsuši atņemt. Kameņecas pulks bij palicis bez maskām. Vaj nu gāzes uzbrukums, taisni šai brīdī, nāca nejauši, vaj arī pretineeks zināja šo ļauno apstākli, 12. armijai tas tomēr maksāja pārak dārgi.

* * *

Otrais latveešu bataljons stāveja rezervē Tīnužu muižā (Kupferhammer), Daugavas labā pusē. Taisni pustrijos, 19. septembra rītā, kapitans Kļaviņš saņēma ziņu, ka „Nāves salai“ vāceesi uzbrūk ar smacejošām gāzēm. Pulksten trijos gāzes uzbrukums atkārtojās, bet pusčetros tika izlaists pēdejais vilnis. Gāzu aparāti bij uzstādīti turpat, kur agrāk, — pe Bundžas mājam un pret vidu mūsu apceetinajumu joslai. Vējš bija labvēlīgs, un nāvejošās gāzes drīzi veen plūda pāri „Nāves salai“, guldamās bedrēs, eelejās un eerakumos. Gāzu vilņi, arveen plašumā peerņemdamees, plūda pāri Daugavai un viņu smaku jau sāka sajst pat Tīnužos. Pulksten trijos rītā tika dota pavēle savākt bataljonu un dotees uz tīla veetu. Kamēr karēivji uzmodās, apģērbās un sakārtojās, pulkstens rādīja jau četri. Gāzes vairs nebij pārak beezas, un šai brīdī vēl latveešiem nosmaceto nebij. Vāceesi, itkā paredzedami rezervu tuvošanos, atklāja veesuļuguni pa Daugavu un sāka apšaudīt Tīnužus ar smacejošiem šāviņiem. Šāviņi krita uz bateriju veetam, ceļiem un pakalneem. Eešana vilkā deezgan gausi, jo nācās apeet bedres un eelejas, kuŗās bij sakrājušās smacejošās gāzes. Neraugotees uz spēcīgo pretineeka leelgabalu ūguni, nevareja leetot arī satiksmes ejas un nācās ee pa klaju lauku. Rotas tapēc izkleedeja posmos, un tās virzījās uz preekšu pa pakalneem lēnam un neleelos pulciņos. Daugavas krasta eerakumus bataljons sasneedza tikai plkst. sešos rītā. Mēs eeņēmām pozīcijas un bijām gatavi uz pirmo

pavēli dotees pāri Daugavai, nebēdajot par vācu veesuluguni, lai palīdzetu Kameņecas pulkam.

No visām pusem nāca uztraucošas ziņas. 44. divīzijas neleelais „Sausās salas“ garnizons esot galīgi iznīcināts. Mūsu, latveešu, postenis pee Iksšķiles dzelzsceļa peestātnes esot gājis bojā.

Gāzes bij izlaistas deezgan plašā eecirknī, un, plūzdamas tālak, tās veenmēr peeņēmās platumā, pamazam zaudedamas savu spēku. Gāzes vilņi sa- sneedza Gulbjezeru, kur izklīda beezajos krūmos un ciņos. Nāvejošā josla tomēr mūsu pusē nesneedzās pāri dzelzsceļa linijai, kautgan mums pa ceļam zāle, stādi un lapas pusstundas laikā novīta un ap- kārtne pārvērtās dzeltenī zaļganā tuksnesī.

Ari šaipus Daugavas netrūka upuru. Bij no- beigušās divas 174. Romēnas un 176. Perevolocēn- skas pulku rotas. Sanitārais personāls līdz tam bij pilnīgi pārleecināts, ka Daugavas plašee ūdenī pa- darīs gāzes gluži nekaitīgas, un tapēc nebij eevēroti nekādi aizsarglīdzekļi. Ari „Nāves salā“ eerīkotās ūdens mucas izrādījās nederīgas. Pastāvošā pavēle, ka gāzes jāizklaidē ar ugunsķūreem virs eeraku- meem, palika neizpildīta, jo trakojojot vācu veesul- ugunij un darbojotees desmīteem ložmeteju, nebij eespējams virs eerakumeem rādītees. Izglābās tikai rets kāds, kurš paspēja ūdenī samērkēt savu mēteli vaj telteni un aptīt ar to savu galvu, vaj arī aizkurt savas zemnīcas preekšā uguni.

Pašā sākumā izsauktā karaspēka gars bij možs. Visi gāja droši un neneeka nebaidījās. Vēl ne- veens nepazīna šausmas, kurās rodas tikai gāzes uz- brukuma brīžos. Leelākā daļa tikai pirmo reizi savā mūžā juta savā mutē saldo mandeļu garšu. Ceļā veegli saģiftētos latveešus nosūtīja uz ambulanci. Vispār labā krastā otrais latveešu bataljons zaudeja ap 120 veegli saģiftētus un 20 no gāzem mirušus strēlneekus. Ceļā strēlneekus smagi eespaidoja garās apsmaceto kreevu zaldatu rindas, kas nāca pretīm. Sāpēs ļaudis vaideja un locījās. Rindas nāca vēl un

vēl... Tee lūdās palīdzības un glābīna, bet palīdzēt nebij iespējams. Latveešiem bij jasteidzas uz preekšu. Oda pēc chlora, kurš apsmaceteem karēivjiem bij saēdis visas gļotādas. Nāvigā gāze dedzināja to plaušas, un beesas baltas putas krita no viņu sašķobītām lūpām.

* * *

Pulkst. 6 rītā, kad latveeši eeņēma garo apceetinajumu rindu Daugavas krastā, gāzes jau sāka pamazam izgaist. Ģifts palika tikai eedobumos un turejās tur vēl ilgi. Visu laiku notika stipra artilērijas apšaudišanās. No „Nāves salas“ bij saņemtas ziņas, ka apceetinajums vēl turotees un ka plkst. četros vāceeši esot nākuši uzbrukumā, bet viņu beesās ķēdes izklīdinājuši šauteņu, ložmeteju un leelgabalu uguns. Astonos no rīta preekštīta apceetinajuma komandants ziņoja, ka Kameņecas pulkā no gāzem miruši 300 cilvēki. Gāzes darbojās lēnam, bet neglābjami, kā to vēlāk peeredzeja arī latveeši. Varonīgais Kameņecas pulka garnizons, neraugotees uz smageem saģiftejumeem, turejās līdz vakaram. Krēslai metotees, latveešiem bij jāpārceļas uz kreiso krastu un jāeeņem apceetinajumu labais eecirknis. Komandants bij pārleecinats, ka vairakreiz atstītee vāceeši no jauna uzbruks šai saģiftetai salai, tumsai nākot.

Latveešiem bij citas bēdas: otram bataljonam nebij masku. Tās marles lupatiņas ar pudelitem, kas teem bija, vairs nedereja. Kreevu zaldatus šādas maskas nebij pasargājušas no nāves. Eet „Nāves salā“ bez Zelinska zīstemas maskam, nozīmeja eet drošā nāvē. To neatļāva darīt latveešu komandērs. Tas sūtīja veenu ziņojumu pēc otra, lūgdams pasteigtees ar maskam. Beidzot no Rīgas peenāca korpasa štāba ap 40,000 Zelinska zīstemas masku. Maskas izdalīja, un ļaudis nepaceetīgi gaidīja vakaru. „Nāves salā“ stāvoklis ar katru brīdi kļuva ļaunaks. Eeelpotai ģiftij darbojotees, ļaudis sāka simteem

mirt. Saujiņa aizstāvju kusin kusa. Pret vakaru peenāca ziņa, ka nobeigušees vairak kā 1000 cilveku. Vāceesi, itkā jUSDami rezervu tuvošanos, tureja labo krastu un Daugavu zem veesuļuguns. Jutoņa kļūst nervoza: — viņā krastā baidas, ka papildspēki nokavesees. Labajā krastā 44. divizijas komandēers mūs lūdz pasteigtees, jo viņā pusē ta pulks ejot bojā. Viņš pats grib nākt kopā ar mums. Vācu artilerijas uguns krīt taisni pašā pāreešanas eecirknī un nedrīkst vairs kavetees — latveešeem jāpasteidzas. Tai pašā brīdī vācu šāviņi sadragā mūsu kājtiltiņu. Neatleek vairs cits nekas kā laivās pārvāktees upei. Tas jādara tūlīn, jo ir pats pēdejaiss laiks. Nu tikai kareivji sāk nojaust, ka lksķiles preekštilla liktenis ir uz spēli. Lai eedvēsmotu bojā ejošo kreevu garnizonu, kāda latveešu rota ar savu komandēeri preekšgalā dodas uz kājtiltiņu. Zem eenaidneeka artilerijas uguns, dzīvību netaupidama, ta leen pa atlikušo tiltiņa siju uz otru krastu. Ar leelām pūlem viņā to sasneedz un steidzigi dodas uz labo eecirknī.

Lūk, beidzot, nakts tumsā, sprāgstošo šāviņu un raķetu gaismā, var saredzet, ka no otrās puses krastam tuvojas melnas laivas. Bet kas tad tas? — laivas līdz malam pilnas ar miroņeem. Krastmalā, maskam rokās, tās sagaida latveeši. Ir jāpasteidzas. Kā malkas šķilas strēlneeki kļauj ārā no laivam nelaimigo „Nāves salas“ aizstāvju līkus. Beidzot pirmās laivas atbrīvotas. Latveeši kļūp tur eekšā, lai steigtos uz otru krastu, gatavi mirt vaj izglābt „Nāves salu“. Bataljona komandēers raugas savu kareivju un virsneeku bālajās, drošsirdīgās sejas. Nav neveenas, kuŗā tas eeraudzitu nāves bailes vaj vēlešanos izvairitees savam liktenim. Lūk, eepeld vēl dažas laivas ar nosmakušeem. Viņi vēl dzīvi — tee kustas. Kā brīnidamees, mirstošee lūkojas uz latveešeem, kas grib steigtees tai peklē, no kuŗas tee tikko izrāvušees. Lēnam aizpeld latveešu rotas, jo laivas ir pārkrautas un smagas. Virs galvam, debess melnumā, plīst šāviņi. Tērauda šķēpe-

les šķīst visapkārt, krīt arī laivās. Vaid eevainotee strēlneeki. Visu acis vērstas uz tureeni, kur atkal un atkal sprāgst minas, kur trako visbreesmigākā veesuļuguns, kur vāci gatavo savu pēdejo treeceenu „Nāves salas“ eegūšanai. Tikko laivas sasneegušas pretejo krastu, kaņavīri steigšus dodas uz krastu, ūdeni lēkdami. Tee steidzas palīgā, bet pēkšņi atraujas šausmu pārsteigti. Kā malka, kas sakrāuta asīs, tā gaŗās, augstās grēdās šeit miroņi guļ. Retumis sprādzeens vaj rakete apgaismo šausmīgi atnirgtās sejas, kas pārklājušās ar zaļganu rudu kārtu, un atkal top tumšs.

Pirmās rotas drīzi veen sakārtojas un steidzas uz bīstamo labo eecirkni. Eet neslēpdamees. Šrapneļu krusā un ložu leetū tee dodas tik uz preekšu. Veenā rokā šautene ar durkli, otrajā gāzes maska. Pa satiksmes ejam nav eespējams kustetees — tās liķeem aizkritušas vārda pilnā nozīmē. Visas tekas ir dzīvo un mirstošo pārpildītas. Izvērstee cilveku ķermeņi lokas, ķeras pee gājeju kājam, brēc un lūdž pēc palīdzības. Latveeši soļo pa šo nāves salu ar šausmās pārvērstām sejam un sakosteem zobeem. Viņi jūt, ka apavi mīda mirušas un dzīvas meesas. Teem ausīs skan ložu svilpeeni, lāsti un vaidi. Bet preekšā tos sagaida šāviņu plīseeni, zaļganā ģifts un vācu kājneeku sagatavotais treeceens. Viņi skreen aizelzdamees uz preekšu, tikai veena doma teem prātā — nokļūt vēl īstajā laikā labajā eecirknī.

* * *

Latveešu bataljona komandeers nokāpj komandanta blindāzā. Tur sēd pa pusei saģiftetais Kameņecas pulka komandeers ģeneralis Kuļešins. Viņš klusu eezdams uzklausa latveešu komandeera ziņojumu un skumji māj ar galvu. Ko tas lai teiktu? Paldees par atnākšanu. Kameņecas pulka vairs neesot. Divi tūkstoši esot nomiruši, bet pārejee esot saģifteti un nomiršot pret rītu. Nebūšot vairs nekaņevju, nedz virsneeku. Pozīcija vēl turotees, jo

to apsargajot nāvei nolemtās, mirstošās pulka atleekas. Paldees latveešiem, kas peesteigušies istā laikā. Mūsu gods esot izglābts un lkšķiles preekštilts aridzan. Veenā nakti nosirmojis un novecojis, tas smagi atkrīt gultā.

Desmitos vakarā otrais latveešu bataljons aiznēma labo un kreiso kaujas eecirkni. Tagad viss lkšķiles preekštilta apceetinajums atrodas latveešu rokās. Bataljona štabs noveetojās Daugavmalas akmeņlaustuvēs, kuŗas sauca par bezdelīgu ligzdam. Senak šeit mājoja vezumneeki. Visu nakti no otra krasta veda šurpu pulverizatorus, skābekli u. c. glābšanas līdzekļus. Visi 44. divīzijas ārsti bij atstūti uz „Nāves salu“. Nevareja tomēr tee ne druskas atveeglot saģifteto ceešanas, nevarēja glābt ari nāvei nolemtos.

Kauja turpinajās visu nakti. Smacejošās granatas plisa bez apstājas. Komandeera blindažas tuvumā šai nakti bij nosisti 13 cilveki. Ik brīdi peenāca ziņas no preekšējās līnijas. Ari tur stāvoklis esot nervozs. Vāceeši atkal jaunā eecirknī laižot smacejošās gāzes. Ģiftigee šāvīņi nebeidz krist, un mutē leen mandeļu garša. Kaŗeivji apjūk un nevar izšķirt, vaj preekšā ir ļaudis, kas treeceenā nāk, jeb vaj tee tikai šāvīņu dūmi. Tee apvelk jaunās ogļu maskas. Jaunajās maskās ir grūti elpot, un ļaudis smok. Viņi rauj sev maskas nost un grib labak mirt no gāzem, nekā noslāpt aiz gaisa trūkuma. Šai grūtā nakti vāceeši vairakreiz cēlās un mēģināja tuvotees mūsu eerakumeem, bet ikreiz tos atdzina atpakaļ mūsu šauteņu un ložmeteju uguns... Preekštilta apceetinajums bij izglābts.

* * *

Gaismai austot kaŗavīri uzelpoja veeglak. Bet to, ko viņi eeraudzija savu acu preekšā, to viņi savā mūžā nekad neaizmirsīs. Eerakumi, satiksmes ejas, ceļi un Daugavas mala, viss bija peepildīts krampju saraukteem liķeem. Viņu sejas bij breesmigas, un

tee guleja sakrituši visados stāvokļos. Kā nakti tee bij izsteepuši savas rokas glābīņa lūgdami un kaukdami necilvecīgās sāpēs, tā tee arī bij sastinguši uz mūžu. It viss bija nobeigts: putniņi, krūmi, zāle un ļaudis. Zemnicu peles, pat tās nebij paglabušās no nāvigajām gāzēm. Viss bij apklāts ar zaļo nāvekli: šautenes, katliņi, pogas, apģērbs, zābaki un bārdainās izķēmotās sejas. Ap atņirgtām miroņu mutēm vijās plati balti putu vaiņagi. Tee, kas vēl bij dzīvi palikuši no Kameņecas pulka, tee atradās lēni darbojošās ģifts agonijā. Viņus steidza tūlīn gādat projam, kamēr vēl nebij izklīdusi rīta migla. Pāri Daugavai peldeja līdz malam liķeem peekrautas laivas. Un vāceeši, redzedami šās bēdu laivas, mitejās šaut uz viņām, itkā kaunedamees savu roku darbu. Miroņu bija tik daudz, ka tos nepaspēja novākt veenā ritā. Tos nesa uz krastmalu vēl visu nākošo deenu.

21. septembra vakarā kreisajā eecirknī eeradās 175. pulks. Viņš nomainīja šeit latveešus, kuŗi tagad atkal palika tikai labajā kaujas eecirknī. Šādā uztraukumā, gatavi ik brīdi saņemt atkal jaunus gāzes uzbrukumus, latveeši pavadīja „Nāves salā“ astoņas deenas. Šās astoņas deenas bij daudz grūtakas un breesmigakas par agrak pavadītām trijām nedēļām. Strēlneekus neatstāja pārdzīvoto šausmu atmosfera. Pretineeks atradās pārak tuvu. Ja veen neizdodas laikā pamanīt pašu gāzes izlaišanas brīdi, tad neatlika pat laika vairs masku apvilkt. Breesmīgai nāvei tad neizbēgt. Tā nodzīvoja mūsu strēlneeki astoņas deenas maskam rokās, nepamezdami tās ne brīdi. Nekad agrak prāti nebij tik uztraukti kā tagad. Tomēr, to zināja ikveens, ka „Nāves salu“ mūsu kareivji eenaidneekam nekad neatdos. Tee redzeja, ka vāceeši nespēja eeņemt Ikšķīles preekštilta apceetinajumu pat viņa visklūmigakajā brīdī.

Nākošās naktīs mūsu izlūki atrada vācu drāšu žogos peecus Kameņecas pulka virsneeku liķus. Pašā grūtākajā brīdī peeci kreevu virsneeki gāja

uzzinat, kurās veetās vācešiem stāv nāvekļa baloni. Visi peeci nosmakuši gāzēs.

Kameņecas pulks zaudeja gandrīz divus savus bataljonus ar viseem viņu virsneekeem. Laivās no „Nāves salas“ aizveda vairak kā pustrēša tūkstoša miroņu. Tas bija veens no kreetnakeem pulkeem. Viņš palika savās veetās, līdz kamēr mēs to nomainijām. Ļaudis mira nost, bet pozīcijas tomēr nepameta. Pee Tinužu muižas (Kupferhammer) ir brāļu kapi, kuŗos veenā pašā bedrē 1916. g. 21. septembrī apraka 1470 Kameņecas pulka virsneekus un kaŗeivjus. Turpat blakus ir citi kapi, kuŗos zem veenkāršiem bērzu krustem apglabati ap 3000 kaŗeivju no 44. kājneeku divīzijas. Visi tee ir krituši katrs savā veetā, aizsargajot „Nāves salu“, šo mūsu Kurzemes neecigo stūrīti. Mūsu peenākums godat šos nezīnamos varoņus. Ja mēs gribam Latvijai gaišu nākotni, mums jakrāj un jaglabā viņas pagātnes gaišums. Aizmirstee kreevu un latveešu kapi ir mūsu vēstures stūrakmeņi. Ja mēs neko vēl neesam darījuši šo zālem aizaugušo kopiņu labā, tad vismaz, klusedami gaŗam ejot, atsegsim savas galvas, ļaunu nepeeminēdami. Atcerotees savu kreevu cīņas beedru kļūdas un trūkumus, neaizmirsīsim 173. Kameņecas pulka cēlo darbu.

* * *

Latveeši vareja lepotees ar savu roku darbu „Nāves salas“ eerīkošanā. Tas vareja noderet par paraugu visai armijai. Kad 1916. g. 31. martā latveeši pirmo reizi eenāca šai eecirknī, tas bija nožēlojams zemes stūrītis ar neecigeem un reteem eerakumeem. Pēc sešeem mēnešeem no viņeem saņēma atpakaļ laukumu, kuŗš vareja savu ceļu, pāvertņņu un eerakumu dēļ noderet par kaujas lauku veselai divīzijai. Šeit ātri vareja izvērstees dažs labs pulks un uzsākt savu uzbrukumu Kurzemei. No šeeenes vareja, beidzot, pamēģinat eesākt to treeceenu, no kuŗa tik ļoti bijajās vācu armija. Mūsu

milzigos tilta gala upurus vareja sākt atsvērt, izmantotot Ikšķiles preekštīlta stratēģisko stāvokli. Vārtus uz Kurzemi vareja atvērt kautkurā brīdī. Kamēr latveeši bij šo vārtu sargi, tikam Ikšķiles preekštīlta apceetinajums bij neņemams. Savās rokās tee tureja varenu stratēģisku atslēgu, un Rīgas liktenis bij drošībā. Kad kreevu karaspēks eegāja atkal „Nāves salā“, tas bija pārsteigts, jo mazais zemes gabaliņš bija tapis divreiz leelaks un pārvērtes par istu ceetoksni. Šeit apceetinajumi steepās trijās liniņās. Šeit viss bij atrodams, ko veen par derīgu šķitās atradis cilveka prāts ilgajā pozīciju karā. Šeit viss bij kā apsēstā ceetoksni. Šo ceetoksni nedrīksteja zaudet.

* * *

„Nāves salas“ garnizona deenestā parasti peedaliņās trīs bataljoni. Veens latveešu bataljons labajā eecirknī, veens kreevu bataljons kreisajā un vēl veens latveešu strēlneeku bataljons rezervē. Latveeši pēc kārtas ik pa trijām nedeļam eeņēma labo preekštīlta apceetinajuma eecirkni. Tee, kas atradās rezervē, parasti veenmēr atsūtīja pāri Daugavai dažas rotas naktsdarbos, jo aizstāvetajeem veeneem pašēem grūti nācās paveikt visus darbus. Viņas eeradās visbeežak ap plkst. 11 vakarā. Strādāja steidzīgi, jo pulksten trijos jau sāka gaisma aust. Darbs vēl nebij ne lāga eesākts, kad to jau nācās pamest un steigtees atpakaļ. Vēlak sāka atsūtītās rotas atstāt „Nāves salā“ četras deenas preekš nepeeešameem darbeem. Naktīm laboja izpostījumus, bet deenu taisīja dzelonārašu ežus. Katru nakti izlūki izlika šos ežus pozīciju preekšā, un dzelonārais tīkls augtin auga apkārt mūsu pozīcijam. Komandanta rīcībā bij dažādi specialīsti, kā sapeeri, sprīdzīnataji, telegrafīsti u. c. Cēla apakšzemes ejas, minū galerījas un parakumus.

Pašā Ikšķiles preekštīlta apceetinajumā nebij neveena leelgabala. Visa artilerīja atradās viņpus

Daugavas. Tomēr „Nāves salas“ komandanta rīcībā bija 12 baterijas ar apmēram četrdesmit veegleem un smageem leelgabaleem. Pašā sākumā ar artilē-

Mūsu ložmetejs apšauda eenaidneeka lidotāju.

riju gāja grūti. Beeži veen notika, ka mūsu novērotāji pamana kādu svarīgu darbību eenaidneeka pusē. Viņa aizkavešanai, komandants ziņo pāri Daugavai un lūdz pēc artilerijas. Divīzija ziņo artileristeem, un

kamēr ziņojums apeet visas vajadzīgās instances, kamēr artilerija sāk šaut, — ir jau par vēlu. Vāceši jau savu nedarbu ir padarijuši un apslēpušies. Vāceši mums sadod ar artileriju bez žēlastības, bet mēs atbildam tik pēc vairak desmit minūtem. Šādos apstākļos bij grūti aizstāvet tilta galu, un beeži veen aizstāvjeem atslīka rokas. Pateicotees korpusa komandeeļa ģeneraļa Kaļinkovska gādībai, bij eespējams realizet jaunu latveešu ideju. Komandanta rīcībā tika doti daži artilerijas virsneeki un novērotāji, kureem bij jasēž preekšējās eerakumu linijās un ja-raugas, kā šāviņi krīt. Viņu preekšneekam jaat-rodas blindažā blakus komandantam, un tam jaat-klāj uguns ne vēlāk par trijām minūtem pēc artilerijas izsaukšanas. Izdarot šo reformu, Kaļinkovskis peebilda: „Ja artilerijas uguns triju minušu laikā no izsaukšanas brīža neteek atklāta, tad artilerijas preekšneeks var tikt turpat uz veetas nošauts, ja komandants to pavēl.“ No ša brīža sākot, artilerija strādāja preekšzīmīgi. Komandanta preekšā uz galda pastāvīgi atradās sīka vācu pozīciju karte, sadalīta kvadratos. Vajadzeja tikai norādīt atteecīgu kvadratu, virzeenu, vairumu un šāviņu leelumu, tad baterijas tūlīn sāka šaut. Kā artilerijas preekšneeks panāca ātru un pareizu uzdevumu izpildišanu, kādas baterijas pee tam darbojās, tas maz intereseja tilta gala aizstāvetājus. Tee redzeja tikai, ka komandanta rokās ir varena eerīce, sastāvoša no pussimts leel-gabaleem, un ka aizstāvešanas darbs teek leelā mērā atveeglots.

„Nāves salā“ bij pārak grūti strādat. To, ko pa nakti ar leelām pūlem noceetināja vaj padarija, tas, deenai beidzotees, bij atkal izjaukts. Lai eerakumi būtu izturīgaki, tos vajadzeja labi apģērbt ar dēleem un balķeem. Pašā „Nāves salā“ bij tikai klin-tis, un smiltis. Visu pārejo veda naktīs no otra krasta un uz pleceem nogādāja pirmās linijās. Strādāja galvenā kārtā paši latveeši, sevišķi tee, kas atradās preekšējos eerakumos, jo grūti bij paļautees uz

svešu darbu. Ikveens zināja, ka tikai ar paša darbu var paglābt savu dzīvību. Tā pamazam neecīgais zemes gabaliņš Ikšķīles tilta galā pārvērtās par stipru ceetoksni.

Satiksme pār Daugavu notika neveen zem pretineeka leelgabalū, bet ari ložmeteju uguns. Pee Vēveramājam vāceeši bij kokosuzvilkušiložmetejus, ar kureem tee nakti un deenu apšaudija plašo Daugavu. Beeži notika, ka deenas laikā, ceļot pār Daugavu kādu smagi eevainotu kareivi (smagi eevainotos pārvadāja bez kavešanās), vāceeši sāka to apšaudīt ar savu artileriju. Ap nelainigo laivu plīst šrapneli un svilpj lodes. No ūdens šalc gaisā milzīgas strūklas. Un notikās, ka gāja bojā neveen drošsirdīgais pārcēlejs, bet ari smagi eevainotais. Abus aprija Daugavas vēsee vilņi. Ari nakti pārceļotees neiztika bez upureem. Bij naktis, kad kritušos un eevainotos skaitīja desmiteem. Pretineeks bij labi peešāvees Daugavai. Tas iznīcināja daudz leellaivas, laiviņas un ari divus kuģišus. Vasaras beigās aizstāvji bij palikuši gandrīz bez kādeem pārceļšanās līdzekļeem. Lai varetu peegādat patronas un uzturu, sāka domāt par neleela kājtiltiņa celšanu. Beidzot ari uztaisīja no peldošeem plosteem šauru tiltiņu bez mergam. Pretineekam tas bij grūti eeraugams. Tomēr viņa artilerija beeži veen izjauca kādu no tilta plosteem un pontoneereem nācās bojajumus izlabot. Dažu stundu laikā tee sapostīto plostu veetā eelika jaunus, un satiksme atkal vareja turpinātees līdz rīta gaismai.

* * *

Ikšķīles tilta galā mēs neveen atgainājamees, bet ari uzbrukām. Tā 1915. gadā nakti no 4. uz 5. jūliju mums bija pavēlets uzbrukt vācu pozīcijām Bundžas māju rajonā. Tai pašā laikā notika galvenais 12. armijas uzbrukums Ķekavas rajonā, bet pārējā frontē notika demonstrācijas. Mums bija jāņem tikai pretineeka pirmās eerakuma līnijas. Šai

uzbrukumā ņēma dalību divas mūsejo rotas ar saveem virsneekeem: Klinsonu, Elsi un Kalniņu. Viņas eelauzās pretineeka eerakumos, zaudedamas samērā maz. Durkļu treeceenā mūsejee bij iznīcinājuši eerakuma aizsargatajus un atņēmuši teem divus ložmetejus. Iznest gan izdevās tikai veenu no teem. To iznesa jaunais Kalniņš pats uz saveem pleceem. Vāceeši deva tādu veesuļuguni, kādu vairums karēivju vēl nekad nebij peeredzejuši. Strēlneeki, kas bij metušees pēc otrā ložmeteja, tika uz veetas nostisti. Eenaidneeks ārdija neveen savu pamesto līniju, neveen „Nāves salas“ apceetinajumus, bet apbēra no desmīteem leelgabalu visu Daugavu un ceļus viņpus tās. Varena aina bij šai brīdī uz Daugavas. Ūdens vārijās kā katlā. Likās, ka list dzelzu leetus. Tilta gala apceetinajumā neveens vairs otra nesaprata, nevoreja sadzirdēt pat savu balsi. Vāceeši pirmo reizi parādīja savas artilērijas varenību. Tee domaja, ka kreevu armija nāk uzbrukumā pa lksķīles tilta veetu. Un protams, šādā ugunī neveens cilveks, neveens karapulks nevaretu pārceļtees pār plašo Daugavu.

Deenas bij līdzīgas veena otrai, jo aridzan šeit dzīve riteja gandrīz mehaniski. Tomēr bija arī grūti brīži un drausmīgas stundas. Komandantam nevis nakts bija tas bīstamais laiks. Naktī mēs bijām gatavi kautkuņu brīdī saņemt savu eenaidneeku. Visnervozakais moments bija gaismai aūstot. Tad daudzee nakts sargi gāja atpūtā un viņu veetā stājās retee deenas sargi. Naktī nogurdinatee sargi salīda savās zemes alās un akmeņu laustuvēs, tūlī eekrizdami ceetā meegā. Lūk šai brīdī vareja pretineeks sākt savu uzbrukumu. Vajadzēja būt ārkārtīgi uzmanīgam. Pretineeks bij manīgs. No sešdesmit soļu attāluma tas redzeja itvisu, zināja mūsu dzīvi un kārtību. Veena veenīga mūsu kļūdišanās — un visam būtu beigās. Pazustu garnizons, milzīgee kara materiali, necilvecīgee pūlīņi un taktiskā atslēga, kuņas dēļ bij tik daudz asiņu leets. Tikai pa-

teicotees mūsu dzelzs disciplinai un uzmanībai, vāciešiem nekad neizdevās mūs pārsteigt. Tomēr „Nāves salas“ kreisajā spārnā, pie mūsu kreevu beedreem, šāda nelaime notika.

Ikšķiles preekštīla apceetinājuma kreisajā spārnā stāveja kāds otrās šķiras kreevu pulks. Šeit bija izvirzīts tālu laukā kāds neleels eerakums, kurā pa nakti noveētojās apture pusrotas leelumā. Radās ideja, ka šī laukā izvirzīta pozīcija būtu jāsaveeno satiksmes ejam ar mūsu labo eecirkni, tādā kārtā atgriežot vāciešiem leelu gabalu no neitralās joslas. Gaismai austot apture parasti atgriezās atpakaļ otrajā līnijā, un šai preekšas pozīcijā pa deenu palika veenīgi reti novērotāji. Reiz kāda vāciešu rota, izdalīdamās divos pulciņos, pa nakti peelīda uz preekšu izvirzītam kreevu eerakumam un palika tur līdz rītam guļam. Kreevi to nemanīja. Gaismai austot, tikko kreevu pusrota bij nomainījusees un aizgājusi atpūstees, vācieši bez kādām pūlem eelauzās kreevu eerakumā. Veenu novērotāju nodūra, un tas paspēja tikai gaisā izšaut, otru sagūstīja dzīvu. Vācieši metās pakal aizejošai rotai. Notika īss kauņiņš, kurā rotas leelakā daļa tika nodurta un sagūstīta. Vācieši steigšus noceetinājās eegūtā kreevu pozīcijā un gatavojās aizstāvētees. Ta pašā pulka veselam bataljonam tika uzdots padzīt vāciešus no kreevu eerakuma un atjaunot stāvokli. Bataljons bruka vāciešiem virsū no sāneem, bet to ar zaudejumeem atsīta. Divīzijas komandeers izsauca latveešus. Divām trešā bataljona rotām nāktos atmaksāt par citu grēkeem. Ar smagu sirdi pulkvedis Kalniņš taisījās uz šo operaciju, neceredams neko labu. Divīzijas komandeers itkā juzdams savu vainu, aizbildinājās: „Nu, jūs eeseet tik tā, izskata dēļ; latveeši aizraus kreevus sev līdzī.“ Parasti šāda aizraušana iznāca latveešiem pārak dārga. Par laimi korpusa komandeers pašā pēdeajā brīdī atcēla šo nejēdzīgo operaciju. Vāciešu eeņemtai pozīcijai nebija leelas nozīmes. Aizstāvēšanai ta nodereja maz.

Veenigi mūsu uzbrukuma gadījumā ta eenaidneekam noderetu kā labs novērošanas punkts.

Lai kautkas tamlīdzīgs nenotiktu ari mūsu labajā eecirknī, nācās sakopot visu savu uzmanību, atdot savu dvēseli. Vācu viltībam vajadzēja preti strādāt ari ar viltību, jo mūsu eecirknis bij daudzkārt bistamaks par kreiso. Sešu mēnešu laikā latveeši spoži izpildīja savus peenākumus, ar veeglu roku veidami visgrūtākos uzdevumus. Neveens nekur nebij jaden ar varu, viss tika darīts labprātīgi. Visu laiku straujos jaunekļus nācās turēt itkā aiz astes. Beeži veen neapdomīge zēni bij jadara apdomīgi ar spēķa palīdzību. Ejot uz preekšejo eerakumu, tee nekad negrib list satiksmes ejā. Beeži atkārtojās šādi skati: „Marš, satiksmes ejā!“ kleedz pulkvedis. Strēlneeks tam smaididams atbild: „Es no Friča nebaidos“, un eet tik tālak. Te uzreiz to trāpa lode pašā peerē, un nabaga zēns eeveļas satiksmes ejā.

Pretineeka eerakumi dažās veetās bij tikai 35—80 soļu attālu no mūsejeem. Nakts izlūkošanās attālums bij vēl mazaks. Vareja ērti veens ar otru sarunātees. Tomēr galvu izbāst nedrīksteja, ja negribeja to pazaudet. Neitralā joslā bij sagrauta mājiņa, kurā noveetojās tee izlūki, kas pirmee atnāca—dažreiz mēs, citreiz vāceeši. Ja vāceeši bij aizņēmuši šās krāsmatas, tad nedrīksteja tām tuvotees. Ari izvāktees no tām vajadzēja veenmēr istā laikā. Ja veen drusku nokavesees, tad izlist vairs nav eespējams. Jaguļ neēdušam visu cauru deenu, ne loekliti nepakustinot. Citadi pagalam. Beeži notika, ka uz sargveetu aizeet četri, bet atgriežas tikai divi. Abi pārejee tur palikuši uz visu mūžu, jo tee uzrāvušees vāceešeem uz graudu. Dažreiz tee atnesa līdz eevainotus beedrus... Un tomēr šai grūtā un atbildīgā darbā gāja ar preeku. Visbeežāk tee labprātīgi peeteicās.

* * *

Neveens no dzīvajeem nebūs aizmirsis „Nāves salā“ pavadīto oriģinālo un grūto dzīvi. Šī drudžainā dzīve sākās, tumsai metoties. Citi strādāja savos eerakumos, zem veesuluguns aizstāvedami labo eecirkni, bet citi pārceļšanās veetā, peevezdami kara materialus un pārtiku, aizvezdami eevainotos un kritušos. Krastmalā drudžainais darbs rit līdz gaismai. Preekšējās līnijās pa šo laiku ļaudis dzīvo kā pa elli. Smagās blindažas brakšķ un šķobas no minu un šāviņu sprādzeeneem. Dažreiz tā veen leekas, ka ja blindažas greestus trāpīs vēl veens šāveens tāi pašā veetā, tad tee vairs neizturēs, bet izjukdami apraks savus eemītneekus. Un cikreiz tā nenotika... Akmeņu bedrēs eegulušees strēlneeki gaida brīdi, kad izsauks.atsist vācu treeceenu. Lūk, lido šurpu kā kometa breesmīga mina. Gaisā dzirdama viņas svilpšana, un mūsu strēlneeki un bumbmeteji kā manīgas ķirzakas steidzas jō drīzak palist zem akmeņeem. Ar pārkoņa troksni breesmīgā mina pārplīst, šķeezdama visapkārt asus čuguna zobus. Vai tam, kas nepaguva laikā paslēpties! Zem viņas sprādzeena jūk ložmeteju ligzdas, spožee tērauda ložmeteji pārvēršas dzelzu čupiņā, un ložmetejeeneeki uz mūžu apgulstas tām blakus. Šausmīgas izskatas mirstošo jaunekļu meesās eeplēstās vātis. Eestājas kapa klusums, un dzirdams, kā ceļas gaisā klusi cilvēku vaidi, kā raud telefona aparats, nesdams komandantam sēru vēsti un lūgdams pēc jauneem ložmetejeem un jauneem eerakumu aizstāvjeem. Bez ložmetejeem nevar nosargat preekštilta apceetinajumu, bez dzīveem ļaudīm nevar atdzīvināt breesmīgo labo stūri. Trīs ceturtdaļas ļaužu stāv gatavībā, bet pārējais ceturksnis ari neguļ. Vaj šādā ellē var gulet? Kas veen var, tas strādā, labodams nobrukušos eerakumus un satiksmes ejas, atrakdams apbērtos, izvezdams eevainotos. Tā tas turpinas līdz pašai gaismai. Tee, kas ir pirmā līnijā, tee zin, ka aiz viņeem neveens acu neaizdara, neveens neguļ, sākot

ar veenkāršo kareivi un beidzot ar pašu komandantu. Viņā mazajā krastmalas blindažā ir sakopotī visas „Nāves salas“ nervi. Tam preekšā ir kvadratiņos sadalīta karte, kur katrā kvadratiņā dzīvo spēks. Ikveens eevainojums vaj nāve pirmajā linijā sāpīgi sažņaudz ta sirdi, ikkatra pulcešanās augšpus strīpas, virsejos kvadratos ir nāves breesmas uzticētām pozīcijām. Žēli pikst telefons, nesdams no tureenē veenu ziņu pēc otras. Tad atskan viņa sausā balss: „Ātru uguni pa tāda un tāda kvadrata zeemelpusi!“ Paeet trīs minutes, un pār mūsu galvam drāžas šāviņi no viņa krasta. Tee krit, kur vajadzīgs. Ta ir visbrīnīšākā muzika pasaulē preekš teem, kam jaaizstāv Ikšķiles tilta gals. Sāk apklust eenaideeka minmeteji, izklist vāceēšu karaspēks, un mūsu telefons sāk jautrak pikstet. Preekšējās linijas peleko aizstāvju sejas noskaidrojas. Tee jūt, ka šai naktī aiz viņu muguram visi ir nomodā.

Lūk kapēc ir eespējams tik sekmīgi aizstāvet Ikšķiles preekštīla apceetinajumu.

Pulksten sešos rītā nakts sardzi nomaina deenas sargi. Trīs ceturtdaļas cīnitaju eet atdusetees pēc nakts grūtībām. Tee gul smagā meegā līdz pulksten desmīteem, kad pirmās linijās teek atnestas pusdeenas. Labajā eecirknī pašēem nebija eespējams itneko izvārit. Pat tējūdeni vareja sildīt tikai pa tumsu un ar breesmam. Ja vāceēši pamanija kautkur dūmus, tad neklājās vairs labi. Tee bez žēlastības sāka apšaudīt šo veetu ar savu artileriju. Blakus esošee kara beedri jau sauc: „Dzēs uguni nost, vāceetis jau noskaitees!“ Bet no kaujas eecirkņa pa telefonu prasa: „Kurš tur uguni eekūris? Tūdaļ nodzēst!“ Un nabaga kareivis, kuŗam bij eegribejees klusā stūrītī, starp akmeņēem, uzsildīt savu tējas katliņu, min ar smagajēem zābakeem savu mazo ugunskuru un lej ūdeni uz karstajām oglem. Ēdeenu un ūdeni vārija aiz komandanta blin-

dažas akmeņu laustuvēs. No tureenes leelos spaiņos ēdeenu iznēsāja uz preekšējām pozīcijām plkst. 10 rītā un sešos vakarā. „Nāves salas“ kareivjus ēdināja labi, un vareja ēst, cik patīk. Lai karotajos uzturetu mošu garu, tos centās cik veen eespējams fiziski apkopt. Maizes bij tik daudz, ka to sveeda Daugavā. Vāceeši to gluži labi zināja. Tur, kur beidzās tilta gala apceetinājumi, viņi ar gaŗām makšķerem rokās, ne gluži bez dzīvības breesmam, zvejoja laukā šo maisi, kalteja un ēda. Maizes peetika mums un atkrita arī izsalkušajam eenaidneekam.

* * *

Grūti veenmulīgā tilta gala dzīvē bij arī savi jautri brīži. Karavīri ilgi neaizmirsā kādu gadījumu. Tas notika tumšā, leetainā jūnija naktī. Mūsu izlūki šai naktī gāja, zagdami vāceešiem drašu ežus. Tā sauca leelus ar dzelonŗrāti notitus steķus, ar kurēem mēs un pretineeks aizŗogojām savus apceetinājumus. Vācu sargs, kā likās, bija aizsnaudees, un mūsu izlūki nebij taupijuŗi pūliņus. Tee bija aizsteepuŗi no vācu līnijas 42 eŗus un gandrīz atklājuŗi viņu eerakumus. Œis laupijums mums ļoti nodereja savu Œogojumu noceetinaŗanai. Gaismai austot, izlūki atgreekzās, pastāstīja mums par savu nedarbu un nolikās gulet. Bet mūsu eerakumos jautriba un smeekli. Visi gaida, ko vāceetis darīs, kad atvērs savas acis. Te uz reizi septiņdesmit soļu tālumā dzirdams troksnis un bļaustiŗanās. Domajams, ka preekšneeciba notur savu ikrīteju pozīciju apskatī. Laikam meklē vainigo, snaudoŗo stundineeku. Preekšneeki rāŗas. Pēc daŗām minutem troksnis apklusī un tavu brīnumu! Pirmo reizi tee redz, ka uz eerakuma uzbērumu rāŗjas kāds cilveks. Tas ir vācu kareivis. Tas peeceļas kājās pagreekŗ pret mums muguru un paleek virs eerakuma stāvam. Cilveks visā augumā tur, kur nedrīkst parādīt ne kaskas galiņu, ne cepures malu, ja negrib mirt droŗā nāvē. Daŗas jaunas rokas jau ķeras pee Œautenes.

„Meerā!“ sauc pa eerakumeem, „nešaujeet!“ Mūsejee jau nopratuši, kas par leetu. Vācu stundineekam, kas naktī bij aizsnaudees, ir peespreests nāves sods. Lai viņš nebūtu janošauj vācu aizmugurē, tam pavēlets kāpt uz eerakuma malu. Tam neglābjami jamirst no mūsu lodem. Vareja redzet, ka cilveks drusku kustejās, domajams, tas drebeja šai brīdī. Viņš stāveja ilgi, un vēsts par to izplatijās pa viseem eerakumeem. Sanāca kaņeviji un virsneeki noraudzitees uz nāvi noteesatā vāceetī. No mūsu puses neatskaneja neveens šāveens. Ari pretineeka eerakumos valdija nāves klusums. Ari tee nenovērsa acis no sava beedra, kurš, jadamā, nosirmoja pēc šās breesmigās stundas. Daudzi sākumā neticeja, teica, ka tas esot no salmeem izbāsts. Tikai pēcak, kad tas grīlodamees peegāja pee sava eerakuma malas un gandrīz krizdams eekrita savu beedru rokās, daudzi no mūsejeem noprata, kādu šausmīgu sodu ir pārceetis vāceetis. Peepeši no vācu eerakumeem atskan plaukstās sišana un sauceeni: „Bravo, Letten! hoch, Letten!“ Vāceeši zinaja, ka lkšķiles preekštīlta apceetinajuma labajā pusē atrodas latveeši.

Dažreiz starp mums un pretineeku bij ļoti laipnas attecības. Ar leelu plakatu palīdzību mēs teem akurati paziņojām jaunakos notikumus. Mūsu izlūki ar sevišķu preeku nodevās šim darbam. Plakatus tee mākslīgi izrotaja un, naktī izlūkošanā eedami, eesprauda tos vācu drāšu žogos. Vāceeši pamozdamees lasija jaunakās ziņas. Kad Rumanija peeteica karu, pagatavoja plakatu un izkāra to. Otrā deenā vāceeši bij izkāruši savu īso un lepno atbildi: „viele Feinde, viele Ehre.“ Izlūkojot neleelo atstatumu, vācu eerakumos meta pudeles ar jaunām ziņām. Vāceeši tāpat atbildeja. Notika ari kopīgi koncerti, pēc kārtas te mūsejos, te pretineeka eerakumos. Mums bija kāds labs vijolneeks. Klusus brīžos strēlneeki to labprāt klausijās. Vēlak muzikants krita.

Grūta un bīstama bij tilta gala aizstāvešana. Tomēr gara stāvoklis bij leelisks. Mūsu strēlneeku pašapziņa šai laikmetā turejās augstu. Tee zināja, ka šodeen vaj rīt būs jamirst. Vaj nu tas noteek britiņu agrak vaj vēlāk, par to neveens neuztraucās. Bija kautkāda klusa palaušanās, nelokamība. No ša grūtā laikmeta vēl dzīvajeem aizstāvjeem ir uzglabājušās vislabakās atmiņas. Laudis itkā labak saprata un draudzīgāk dzīvoja. Neraugotees uz ik brīdi draudošām nāves breesmam, tee turejās jautri un moši. Visus sešus mēnešus pacilatais gara stāvoklis nēpāmēta latveešu bataljonus. Kareivji palāvās uz saveem virsneekeem un sekoja teem. Visi dzīvoja kā veenā draudzīgā saimē. Un līdz tam brīžam, kamēr nebij plaisu starp Ikšķiles preekštīla aizstāvjeem, šis tilta gals vareja skaititees par neuzvāramu ceetoksni. Līdz tam brīžam ari Riga vareja drošībā justees un tai lidzi visa Vidzeme.

* * *

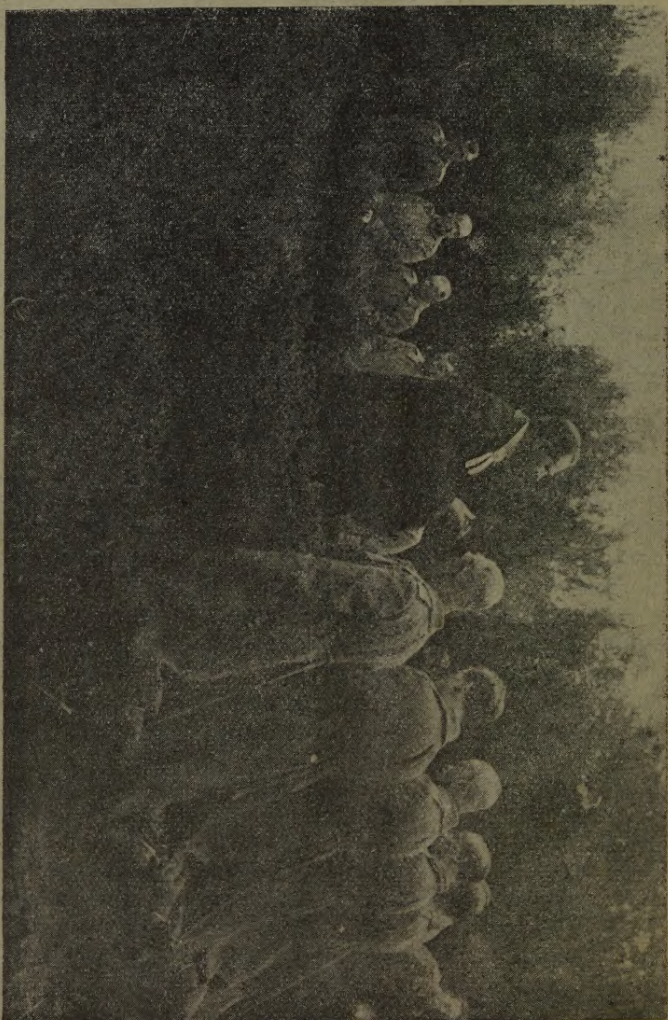
Bija brīnišķīgs 1916. gada pavasaris. Zeedeja eevas, smaržoja pulkstenites, un saule smaidīja tik silti. Šais gaišās deenās mums nācās nomainīt „Nāves salā“ esošos nogurušos un nomocitos kara beedrus.

No paša rīta jau sākās svinīga sagatavošanās. Daudzi no mums uz tureeni gāja pirmo reizi, un teem tās bija neaizmirstamas deenas. Mežā, pašas Daugavas malā, uz ātru rōku bij eetaisita maza zaļa svētnica. Beezā bērzu birstalā bij uzcelts altars. Mazās svētnicas greesti bij plašā zilā debess. Ērģeļu veetā no debesim skaneja cīruļu dzeesmas. Šo savu svētnicu strēlneeki bij uzcēluši un izgreznojuši veenā naktī. Pār altaru pacēlās leels balts bērza krusts, bet apkārt viņam vijās zema izgreznota sētiņa. Sētiņai apkārt no zaļām velenām bij eerikota pakāpe, kur deevgaldneekeem atspeest ceļus.

Šai deenā visas rotas, līdz pašam pēdejam karēivim un virsneekam, gāja pee deevgalda. No rīta

tee apģērba tīras drēbes, lai tīri un balti varetu eeset „Nāves salā“. Šai svinīgā deenā no Rīgas bij eeradees kāds pazīstams mācītajs. Vēl tagad man

Otrais streļneku pulks pirms pārejas uz „Nāves salu“ pieņem svēto vārdcēsmu.

prātā stāv šī meža baznīca. Birstalu tricīna koraļa skaņas. Laudis nometušees ceļos garās pelekās rindās. Mācītājs ar maizi un vīnu peeeet ikveenam karavīram. Pelekajām rindām nav gala...

Mācītājs runāja labi. Viņa vārdi atmetās dziļi kareivju sirdīs. „Kristus ir ceetis un nomiris mūsu dēl, ejeet arī jūs mirt par savu tautu, saveem tēveem, mātem un māsam.“ Un klusu atkārtotjuši lūgšanas vārdus, karavīri peecēlās, lai savās sirdīs atjaunoti dotos turp, kur peenākums tos sauc. Viņu veetās stājās citi, un atkal atskan mācītāja vārdi: „Tu esi lēnprātīgi, kā Kristus, sevīm uzlicees savas dzimtenes ceešanu krustu. Ej un tikpat lēnprātīgi nodod savu dzīvību par dzimto zemi.“

Pēc viņeem krita ceļos vēl daudz, daudz ļauzu, — jaunakee, kreetnakee tautas dēli. Un uz nāves salu ejošus pavadija vārdi:

„— Nekas vairak, — tikai ceešanas jums lemtas. Gaišās preeka deenas maz jūs redzeseet. Varbūt neveens vairs mājās nepārnāks no cīņas. Bet nenoskumsteet, draugi. Jūsu cēlais upuris nekad vairs nepazudīs. No jūsu asinīm un ceešanam reiz celsees augšup brīva Latvija. Šis baltais krusts taps drīz par kapa krustu. Zem viņa atdusesees jūsu jaunās meesas. Bet tee, kas nāks pēc jums un mīs šo veetu, tee veegli elpos savā brīvā zemē. Ceešanās un sāpēs rūdas mūsu tauta. Simteem gadu ceeta mūsu tēvi, un reiz mūsu ceešanam nāk gals. Jel ejeet turp, kur asins mīt un nāve, kur naidneeks tāisas atņemt pēdejo, kas atlicees vēl izmocītai tautai. Bez bailem un bez pārmetumeem ejeet, neseet sejā veeglu bērna smaidu, jo rītu ausīs brīvestība dzimtai zemei...“

Šai brīdī ass leelgabalū šāveenu un plīstošo minū troksnis pārtrauca svētsvinīgo pavasara klusumu. Jau viņā pusē sākās verdošā elle. Turp sūtija tos tautas garīgais vadons. Un bezgalīgās latveešu strēlneeku kolonas steepās pa ceļu, solodamas uz „Nāves salas“ pusi nomirt par savu zemi.

* * *

Jau vakars metās, kad mēs abi ar pulkvedi Franci tuvojamees Daugavas krastam pee Ikšķiles pārejas. Milzīga sarkana saule pildīja eeleju ar zeltotu gaismu. Mēs kāpām lejā no štaba mājiņas. Aiz mums palika leels balts ābeldārzs, peebiris smaržigeem zeedeem. Visu rītu es guleju zem ābeļem, izlaidees zaļajā zālē, un klausijos, kā gaisi tric no zeedoņa līgsmības.

Mēs atradāmees Daugavas labajā krastā. Pa šo krastu steepās Rigas dzelzsceļš šad un tad peeskar-damees gandrīz pašam ūdenim. Vilceeni gāja tikai pa naktim. Pretineeka artileristi, tumsai metotees, tūliņ sāka arī savas medības pēc mūsu vilceeneem. Dzelzsceļš bij mūsu galvenais satiksmes līdzeklis ar Rigas bazi. Pa viņu nāca un gāja mūsu preču vilceeni un kara ešeloni. Tomēr, neraugotees uz desmitteem tūkstošu patēreto šāviņu, vāceešiem izdevās eevainot mūsu lokmotīvi, leekas, tikai veenu veenigu reizi.

Tas notika tad, kad mēs bijām pee Ikšķiles. Vāceeši ar smagām granatām bij sasītuši sleedes, un lokomotive pa pusei nogāja no ceļa. Leelaka katastrofa tomēr nenotika. Tūliņ no tuvākās peestātnes, neskatotees uz veesuļuguni, atsūtīja citu lokomotīvi. Vagonus atāķēja un laimīgi nogādāja atpakaļ. Dažas stundas vēlāk sapeeru rota nogāza sasīsto lokomotīvi no dzelzceļa dambja un izlaboja sleedes. Bet otrā rītā ap pulksten 9 mēs redzejām, kā pa to pašu vakar izpostīto ceļu aizgāja vilceens, peekrauts ar dēļeem eerakumu nostiprinašanai. Vāceeši bij tā pārsteigti no šās bezkaunības, ka nepaspēja pat atklāt artilērijas uguni. Atceros, mēs vispirms pamānijām pirmos dūmu mutuļus, kad vilceens vēl bija mežā. Redzejām arī, ka nāk pats vilceens ar garu vagonu rindu. Pārdrošneekam šā atjaunotā dzelzceļa izmēģinašana izdevās gaišā deenas laikā. Pa mežu tas nāca lēnam, bet, mežam beidzotees, tas eeti-na sevi pelekos dūmu mākuļos un kā bulta aizdrāzās mums garām. Ogres peestātnē tas atstāja va-

gonus ar dēleem, papēma tur tukšos un pēc pusstundas tikpat klusam atgriezās atpakaļ. Vāceeši arī šoreiz to pamanija, bet par vēlu. Leelgabali sāka šaut tikai tad, kad pārdrošais mašīnists jau tuvojās mežam. Itkā izsmeedams, greezīgi svilpodams, vilceens pazuda mežā, bet šāviņi plīsa tam kautkur tālu nopakaļ.

Viss dzelzsceļa dambis bij no šāveeneem raktin izrakts. Nakti, bez ugunēm, eenaidneekam šaujot nebij veegli braukat pa šām veetam, Mašīnisteem beeži veen nācās varoņeem būt. No varenažeem Ikšķiles gaisa tilteem bij palikušas tikai počas. Milzīgi granita gabali tur karajās dzelzs mergās, viss bija salauzīts un sagrauts. Likās, ka tērauda sleežu pāris kautkāda brīnuma dēļ vēl karajās gaisā un nakts melnumā pa gaisu nesās vilceens cauri dzelžainam juceklim.

* * *

Ceļa likumā pee staba peestiprinats dēlis ar uzrakstu: „Deenas laikā, bez vajadzības, ir aizliegts pa šo pakalnu staigat!“ Visa eeleja un neaizaugušeē pakalni ir vāceešeem skaidri redzami, un tee nekautejās atklāt uguni pat pa atsevišķeem cilvekeem. Ceļš no granatam izarts bedru bedrem. Tuvumā nav ne grāvju, ne krūmu, un paglābtees var tikai granatu bedrēs. Mēs ejam ātri, veens otram aiz muguras. Pulkvedis stāsta, ka saules gaismā vāceeši it labi varot izšķirt virsneeku no kareivja. Beeži noteekot, ka ejot kareivis, bet vāceeši neko, japarādotes tik virsneekam, un ceļš itkā uz burvja mājeenu teekot apsēts šrapneleem.

Pulkvedim ir zeltiti uzpleči un spoži peeši, mēs steidzamees. Lūk, esam jau pāri uzkalnam bez veena šāveena. Līdzēnā nora apaugusi elkšņeem un paegļeem. Šeit redzama ta pati posta aina. Lauki un ceļi līdz pašai „Nāves salai“ itkā nosēti ar dzelzs un tērauda lūžņeem. Nav veetas, kur kāju nolikt. Ilgus mēnešus šās veetas ir grautas. Tādas ugunis nav redzejusi neveena cita veetiņa visā kreevu fron-

tē. Ja kādam eekristu prātā savākt šeit izkaisito dzelzi un svinu, tad sakrātos veseli kalni. Šur un tur mētajas desmitem neplisušu šāviņu visados leelumos. Daži no teem ir resni kā labas alus mu- ciņas, citi turpretim teevi un slaiki kā rotaļu leetiņas. Mēs esam nonākuši pee dzelzsceļa. Sleedes aizstee- pjas bezgalīgā tālē kā divas melnas čūskas. Spid silta saule, zaļo zāle, skan cīruļu dzeesmas. Ak, cik šeit ir labi...

Lūk, kur gul no dzelzsceļa dambja nogāztais melnais tvaika katls. Pretineeks to ļaunā preekā pavisam sakropļojis un sadauzijis. Rēgojas salau- ztee rokturi, riteni un sviras. Nelaimīgā lokomotive izskatas pavisam nožēlojami. Bet dzelzsceļa sleedes vēl veenmēr ir veselas un ilgi spītēs vācu leelgaba- leem. Lūk, šeit pee pašas dzelzsceļa līnijas bij novee- tojusees mūsu rezerves rota. Blindažas šeit ir leelas un stipras, kuŗas grūti būtu sasist pat smagai artilē- rijai, tomēr dzīvot šeit gandrīz nav eespējams. Ši ir ta veeta, kur vilceeni iznāk klajā laukā un top sa- redzami eenaidneekam. Eenaidneeks šo veetu pa- stāvīgi apšauda bez žēlastības. Blindažam visap- kārt gul šķembeles kaudzem. Kareivji sūdzas, ka no vilceeneem neesot varejuši ne degunu izbāst, ši vee- ta esot bijusi par maz veesmīlīga. Vāceeši, netrāpi- dami vilceenus, itkā tišam šāvuši vaj pa pašem jum- teem. Deenu kareivji eerikojuši puķu dobes, eetai- sijuši dārziņus, lai būtu patīkamak dzīvot, otrā rītā skatees — dārzs itkā cūku izrakņats. Logos neesot turejusees neveena rūts. Beidzot rotu nācees aiz- vākt projam no ša bīstamā mājokļa. Tagad skai- stās blindažas ilgi stāvēs tukšas.

Eeejam dažās blindažās. Uz galdeem tukšās šrapneļu čaulās stāv sakaltušas lauku puķes. Tē- rauda sijās balsta smagus baļķu greestus. Seenas apliktas beezeem balteem dēleem. Eekšā izskatijās deezgan gliiti, un ari apkārtne nebij pelama. Ja ne- būtu tās neprātīgās leelgabalu dimdoņas, šeit varetu dzīvot bez raizem. Mēs atkal esam pee dzelzsceļa

linijas. Lūk, tālumā pusizpostīta Tinužu muiža (Kupferhammer), pee kuŗas 1917. g. revolucijas deenās pretineeks pārrāva mūsejo fronti. Šad un tad sleežu starpā redzamas milzīgas granatu izrautas bedres. Tiri brīnums, ka nav pārtrūkušas melnās sleežu dzīslas. Tomēr, pretineeks ir ļoti labi peešaudījees dzelzsceļam. Pat nakti, kad kaŗeivji atgriežas no eerakumeem, teem nākas izraudzīt brīdi, kad vilceens neeet, lai pārklūtu sveikā pāri dzelzsceļa linijai. Vāceeši vajaja pārdrošos mašinistus pa pēdam pakal vairak desmit verstu.

Velak, „Nāves salā“, es dabuju zināt, ka šās vilceenu medibas mīleja neveen vācu artileristi, bet ari mūsu kaŗeivji. „Nāves salas“ aizstāvji gaidit gaidīja vilceenu braukšanas stundas. Tee sagaidīja un pavādīja vilceenus kā kādā mazpilsētas peestātnē. Kad eenaidneeka vajatais vilceens laimīgi pazūd tuvejā mežā, dažs precīgs, dažs itkā cerībās vīlees, atkal eeleen savās dziļajās akmeņu alās. Atceros, šai nāves salā dažreiz radās ērnotas jūtas. Beeži, kad pretineeks pārnesa savu veesuļuguni no mūsu pozīcijam uz otru krastu un sāka daudzīt mūsu aizmuguri, daudzu strēlneeku sejas tapa precīgakas. Teem itkā gribejās, lai aizmugure zinātu, ko nozīmē klasiske vārdi: „Pretineeks atklāja veesuļuguni uz Ikšķiles preekštīla apceetinajumu.“

Šis kaŗš taču galīgi sajaucis cilvēka prātus un notrulinajis jūtas. Es atceros savas sarunas ar kaŗeivjeem par šo leetu. Lūk, mazā kaŗalauka baznīcīnā mēs, ceļos nometušees, lūdzamees, lai tas Kungsmums palīdz uzveikt nežēlīgos vāceešus. Mēs zinām, ka šai pašā brīdī — Berlīnes deevnamos un Konstantīnopolis svētnīcās ari mūsu eenaidneeki lūdz visvareno Deevu, lai tas peešķīr teem uzvaru. No visām pusem griežas pee Deeva ar gluži pretejam lūgšanām. Kuŗam lai Deevs klausītu, kuŗam lai palīdzetu? Ikveens ir taisns savā prātā. Un ja nu ari Deevam lišķetu kāds ministrs vaj valdneeks, tad tomēr veentesīgā seeviņa, vaj vācētis-tēvs no visas

sirds lūdz peeškirt spēku viņa dēlam. Un lūdzeju sirdis ir pacilatās, un acis teem pildas rūgtām asaram...

Tad vēl, taīs brīžos, kad pilsēta ir izrotata karo-geem un zaļumeem, brīžos, kad sirdis preekā silst, dzirdot mūsu uzvaru dzeesmas, mums beeži šķitās, ka kautkur, tālā, tālā eenaidneeka zemes malā, valda izmisums, un sāpēs sirdis lūst par saveem tuvineekeem. Bet tad, kad Berlinē un Postdamā tauta līgsmo par savām uzvaram, skumjas top sejas Peter-pilī un Parizē...

Kā lai saskaņo šās pretejās jūtas, kad veenu preeks un lepnums ir otru kauns un nelaime. Tam-līdzigas domas beeži šaujas prātā, kad caurām nede-lam janodzīvo preekšējās pozicijās.

* * *

No dzelzsceļa linijas mēs eekāpām dziļā sa-tiksme ejā. Šeit lidzenums, kas steepās līdz pašai Daugavai, bij krustam šķērsam izvagots ar dzelte-nām satiksme ejam un stipreem eerakumeem. Ga-dijumā, ja Ikšķiles preekštīla apceetinajums kristu eenaidneeka rokās un pretineeks mēģinatu nākt pāri Daugavai, tad šeit būtu janoteek neatlaidīgām cīņam.

Gandrīz pee paša leelceļa, pa kuŗu deenu nenotika nekāda satiksme, bij eerikots kāds apceetinaju-mu viducis. Šeit zeme visapkārt bij bālganā kaļķu krāsā, un apakš viņas dzīvoja ļaudis. Kautgan mā-jīņas šeit pa daļai bija palikušas veselas, tomēr ne-veens viņās nedzīvoja. Ikveens centās, kā kurmis, pēc eespējas dziļak zemē eeraktees, jo tur bij tomēr drošāk un meerigak. Beeži leelceļu bez kādas vaju-dzibas sāka apšaudit vācu artilerija, kā likās, tikai sev laiku kavedama, bez kāda cita nolūka. Varenee apceetinajumi, kas šeit eesākās, steepās visgarām gar mūsu labo Daugavas krastu. Pārskreerot leel-ceļam, kas bija nokaisits salauziteem telegrafa sta-beem un saraustitu drāšu kaudzem, mēs tūlī jau at-radamees eerakumos pašā stāvajā Daugavas krastā.

Viss preekštilta apceetinajums no šejeenes bij redzams kā uz delnas. Es uzkāpu artilērijas vērotavā, kas atradās turpat preekšējā linijā, un ilgi nespēju atrautes no tālskata. Bij skaista ainava. Zemajā Daugavas krastā guleja „Nāves sala“ ar viseem saveem vareneem apceetinajumeem. Es sīki apskatīju šās ērgļu ligzdas vismazako detali, jo šonakt man pašam bij jāeesāk tur noslēpumainā, savādā dzīve.

Man blakus stāveja pulkvedis un paskaidroja visus apceetinašanās sīkumus. Manā preekšā esot preekštilta apceetinajums. Tas esot neleels zemes gabaliņš, kas atrodotes otrā pusē Daugavai un kuŗu mēs turot savās rokās. Sākumā itkā leekotees, ka nesot vērts aizstāvet tik necīgu zemes stūrīti. Šeit katrs akmentiņš esot aplacīts mūsu asinim un dārgi maksātot latveešu bataljoneem šā stūrīša aizstāvešana. Ne velti mūsu strēlneeki to esot eesaukuši tik breesmigā vārdā. Bet dārgi tas maksājot arī mūsu naidneekam. Šeit mēs saistot milzumdaudz vācu baterijas un daudz citada kara spēka. Šai veetā mēs pamazam virzotees uz preekšu. Tilta gala apceetinajums dalotees divās pusēs — labajā un kreisajā. Kreiso pusi apsargājot kreevu bataljons, un ta esot no eenaidneeka daudz simtu soļu tālu. Mūsu bataljons aizņemot labo pusi, un ta esot visbīstamakā. Lai paskatotees, kā pee krasta mūsejee un vācu drāšu žogi sanākot pavisam kopā, bet pret salas vidu tee pamazam attālinotees. Pretineeka eerakumi esot tikai četrdesmit un peedesmit soļu tālu no mūsu eerakumeem. No rīteem varot labi sadzirdet pretineeka jundu. Lūk, tur esot sevišķa pleeņa lauztuves un akmeņu bedres.

Labais eecirknis esot pamatīgi noceetīnats. Tur sākotees apakšzemes galerijas, kuŗās nakti un deenu mazu lampiņu gaismā strādājot mūsu tehniskais kara spēks. Mēs un eenaidneeks veens otram parokotees ar sevišķām alam. Pašlaik abi steidzotees pabeigt savus parakumus lai veens otru pirmais uzspridzinātu. Tur, lūk, esot milzīgas akmeņu bedres.

tās nemaz nevajagot apceetinat, jo tās esot dabisks ceetoksnis. Pa labi — žīdu kapsēta, kurās kapličas esot pārvērstas stiprās patvertnēs. Šo kapsētu mēs nezin kādā naktī esot vāceeseem atņēmuši. Lūk, blakus esot luterāņu kapsēta. Ta esot veena no visdrošākām tilta gala veetam. Es redzešot, kas tur esot padarīts dažū nedēļu laikā. Apceetinašanās noteekot cauru deenu. Pa nakti noteekot necilveci-gas kaujas, bet deenu sekojot īsa atpūta un noceetinašanās. Šeit visa dzīve esot apgriezta ļaunā pusē. Brokastis ēdot pulksten septiņos vakarā, bet pusdeenu — pulksten desmitos rītā. Guļot no pulksten peceem līdz desmitiem rītā. Gan kad pārdzīvošot, tad sapratišot, kas esot „Nāves sala“.

Es raudzijos lejā, tur, kur pulkvedis rādīja ar roku, un redzeju, ka no veena apceetinajuma uz otru šad un tad pārskrēja sīciņi cilveciņi. Krastmalā aiz pakalna peldejās un mazgajās kaŗeivji, daži skaloja veļu. Taisni preekšā laukumīņa vidū redzamas trīs kapu kopiņas, zem kuŗām dusot pirmee tilta gala upuri. Tagad jau sen vairs mirušos nerokot zemē, jo visa apakšzeme esot aizņemta no dzīveem...

Ja „Nāves salai“ nebūtu tik varenu apceetinajumu, vāceesi jau sen to būtu saberzuši miltos ar vīseem viņas aizstāvjiem.

Pēc veseleem mēnešiem ilgstošas veesuļuguns šeit nepalīktu pāri vairs neveenas dzīvas veetas. Ari tagad deenu nākas nomocitees, izlabojot to, kas nakti sabojats. Pret rītu visas satiksmes ejas ir aizgruvušas ar zemem. Beeži no tām izrok eevainotus kaŗavīrus. Naktī bij bistami staigāt pa pirmo eerakumu līniju. Bij jasēž savās patversmēs un jaleen laukā tikai tad, kad vāceesi nāk treeceenā. Neleelā attā-luma dēļ iknaktis nācās izsūtīt no flangeem izlūku komandas. Viņi visu nakti ložņaja apkārt un noklausījās katru troksniti, kas nāca no pretineeka puses. Mūsu preekšejee slēpņi atradās divpadsmit soļus no vācu preekšējās aptures. Viņi savā starpā labi pazinās un pa naktīm veens otru nekad neaiztika, jo nā-

košā naktī mēs tikpat labi varetu kaitēt arī vācešiem: Un tomēr mēs raudzījām, kur veen varejām pamazam izvirzīt uz preekšu savus eerakumus. Jo vāirak eerakumu liniju radās mums apkārt, jo drošaks tapa mūsu stāvoklis.

Labajā Daugavas krastā, pretī tilta galam, atradās desmitēm mūsu bateriju. Viņām vajadzēja kautkuŗu brīdi, kad to vēlejš „Nāves salas“ aizstāvji, parādīt teem savu varu. Pa Daugavas dibenu stee-pās telegrafa kabeļi, un sakari caur to bija droši, ērti un ātri. Bez ātras artileristu palīdzības mūsu strēlneekeem klātos pārak grūti. Mūsu artilerija centās nekad nepalikāt vācešiem parādā. Tiklīdz eerūkses kāda vācu baterija, tūlī to sveicina mūsu šāviņi un pa vissāpigakām veetam. Un viss Ikšķiles tilta gals sadrebas no breesmigeem sprādzeeneem. Brižeem leekas, ka mūsu galeriju greesti vairs neizturēs, ka patvertnes sabruks pišlos un apraks varonigos aizstāvjus.

Visvairak mūsu strēlneekeem nācās ceest no vācu spēcīgajām minam, ar kuŗām vāceši no tuveenes bērtin apbēra mūsu eerakumus. Viņas plīsa ar apdullinošu troksni, izrakdamas platas un dziļas bedres un kaisidamas visapkārt asas šķēpeles, līdzīgas zāģu zobeem. Mums tas atnesa leelus zaudejumus, jo šo lidojošo zāģu eevainojumi bij veenmēr nāvīgi. No eekšpuses viņi bij notreepi ar kādu zaļganu veelu, kas, peeskarotees eevainojumam, radija asins saģifitešanos, un nekāds ārsts vairs nespēja izglābt nelaimīgo. Vāceši šai eecirknī netaupīja vismežonīgākos līdzekļus, un niknums pret naidneeku jo deenas auga.

* * *

Saule jau bij nogājusi, un caurspīdīga pavasara krēsla pārņēma zemi. Mēs gājam gar krastmalu pa eerakumeem uz pārceļšanās veetu, kas atradās daudz zemāk, gandrīz preekštīla apceetinajumam pret pašu vidu. Eerakumi šeit bij dziļi un ērti, tikai no kaļķainā pleena putekleem it viss bij tapiš balts—

sejas, šautenes, seenas. Tomēr tīriba visapkārt bij aprīnojama.

Es atcerejos neleelās inženeeru rōtas patvermes dzelzsceļa malā. Mēs bijam eegājuši veenā no tām un tur bija tumši un netīri. Pee krāsns uz lāvam guleja noguruši ļaudis. Pa kājam mētajās šautenes. Uz logeem un soleem samestas maizes čupas. Gaiss mušu pilns, tās bareem leen acīs un mutē gulōšem ļaudim. Patvertnē bij tik saspeests un smags gaiss, ka nebij eespējams tur ilgak palikt. Es izgāju un brīnijos, kā kreevi var dzīvot šādās telpās.

Mēs gājām uz preekšu pa garu, kā pati Daugava, preekšējo eerakumu. Pa ceļam mums gadijās augļu dārzi, kas atradās pašā Daugavas krastā. Dziļā tranšeja bez kādas žēlastības greeza pušu it visu, kas tai ceļā gadijās — dārzus, kokus, mājas. Breesmigs un nežēlīgs ir karš, eelauzdamees ļautiņu dzīvē, pārgreezdams to uz pusem, izmezdams cilvekus no viņu mājokļeem, samīdidams viņu dārzus un druvas. Lūk, kur pār eerakumu pārkārusees balta eeva, un zeedi tik brīnišķi smaržo šai maija vakarā. Mēs gājām saleekušees pa tumšajēem eerakumeem, un smaržigēe zeedi glāstija mūsu sejas. Karš tomēr nespēja nomākt skaisto dzīvību, un jauni asni laustiin lauzās uz augšu.

Lūk, mēs esam nonākuši pee pašā krasta, kurš pamazam pāreēt eelejā. Šeit eegreežas ari leelceļš, kas pašlaik itkā pamodees. Mēs dzirdam, ka pa to brauc vezumi, virtuves, un garās rindās soļo karēivji. Visi kā plaša straume virzas uz Daugavas pusi, uz pārejas veetu. Tikai pēc saules šeit sākas milzīgais drudžainais darbs un turpinas cauru nakti, līdz gaismai. Tad viss pēkšņi izbeidzas, pazūd, itkā kamolā satinas. Tad pat „Nāves salā“ noteek ārprātīgs kautiņš, karš savas asins dzīras svin un karavīri mirdami mirst. Pirmos saules staros ari šeit viss uz reizi apklust un eestājas noguris kapa meers uz dažām stundam. Tikai retums to pārtrauc kāda lode, atsīsdamās pret tērauda vairogu. Nogurušee

snaudošee pretineeki ar to grib apmānit veens otru un parādit, ka tee vėl nomodā un ir gatavi saņemt katrs savu eenaidneeku.

* * *

Pārejamo veetu beeži maina. To dara, lai eenaidneeks nevaretu peešautees. Pee krasta stāv dažas leellaivas un vesela rinda mazaku laiviņu. Desmiteem karēivju steepj no leelceļa uz krasta pusi leelus resnus balkus. Tee ir vajadzīgi patvertņu un galeriju nostiprinašanai. Pašā „Nāves salā“ nav nevena kociņa. Leekas, ka tur nevar mājot nekāda dzīva dvaša, izņemot tos neprātīgos ļaudis, kas apņēmusees aizsargat šo zemi. Tālumā, pee viņa krasta pamirdz klusi ejošā kuģiša sarkani zaļais uguntiņš. Viņš peestājees gandrīz pee pašas komandanta patvertnes. Viņam jaatved uz šo krastu virsneeki un karēivji, kas sūtiti izpildīt dažādus uzdevumus. Šee karavīri, domajams, ir preecīgi, ka varejuši kaut uz veenu deenu izrautes no tur tās elles. Gar visu krastmalu viņā pusē aizdegas gaŗa rinda gaišu ugunskuru.

Peestātnē, kas mūsu pusē, sanācis vesels pūlis vezumneeku, sanitaru, karēivju un virsneeku. Šeit salasijušees trokšņainā barā visi, kam veen ir kāda darišana ar „Nāves salu“. Leellaivās veselām kaudzem kŗauj nokautus lopus, pārtikas maisus un patronu kastes. Tilta gals, kā milzeņa vēders, ikdeenas aprij visus šos pārtikas un patronu krājumus, netaupidams pat ļaudis. Varbūt tas aprīs ari šos ļaudis, kas šai siltā vakarā te bezbēdīgi salasijušees. Mēs ilgi gaidam mazo kuģiti no viņa krasta. Beidzot tas klusu, bez svilpeeneem atdalas no krasta, brīdi itkā cīnas ar straumi, tad lēnam, itkā peekusis, elsdams pēld uz mūsu pusi. Nu reiz viņš pee peestātnes. No peestātnes izraujas bars karavīru, ātri izeet cauri kontrolei un steigšus nozūd ceļa likumā. Leekas, ka tee izrāvušees no nāves nageem un nu mūk projam atpakaļ neskatidamees. Bet nāve dze-

nas teem pakaļ un gan jau kādreiz sakamps savās ketnās.

Lūk, gaŗā rindā nāk sanitari ar asiņainām nestuven rokās. Zem pelekeem palageem vaid saplotas meesas. Salikuši no smagajām nastam, tee kāpj kalnā. Tur pee baltajām mājiņam tos sagaida sanitarautomobiļi. Veegli eevainotu nav, tee palikuši turpat pārseenamā punktā, bet varbūt ari atgriezuses eerindā, negribedami atstāt savus beedrus grūtā brīdī. Tur katrs kaŗeivis ir no svara, un viņa iztrūkums ir sāpīgi jūtams. Vēlak, pēc divām, trijām nedēļam, kad mūsu izretotās rindas atgriezisees atpakaļ no šās salas, gan jau tad ilgi pūtisimees un dzeedesimees. Mūs apbalvos ar zelta un sudraba krustem, un jo vairak būs šo spožo metala krustu, jo vairak koka krustu augs brāļu kapos. Viskreetnako varoņu teesa ir veenmēr balts preežu krusts.

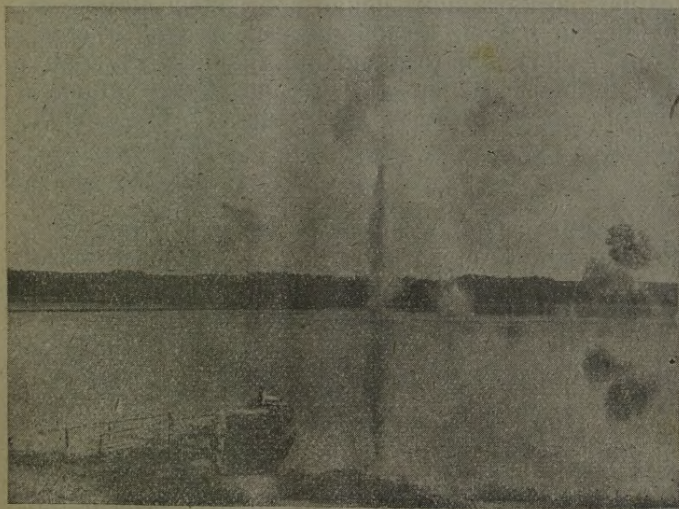
* * *

Nu, beidzot mēs esam nokļuvuši uz mazo kuģiti. Lasu nosaukumu: „Komar“. Viņš senak Rigā vadajis publiku uz Pārdaugavu, bet tagad strādā armijas labā. Viņš izskatas veegls un vārīgs, un leekas, ka, veenam pašam labi mērķetam šrapnelim plīstot, no šās paijiņas paliktu pāri tikai čaumalas. Uz jumta, breesmu brīdim, uzlikti vairak desmit glābšanas riņķi. Laužu pārpilditais kuģitis lēni un klusi atpeld no krasta. Bet mums tomēr leekas, ka tas trokšņo pārak stipri šai klusā maija vakarā. Mums leekas, ka pretineeks visu dzird un tūliņ atklās traku uguni pa upi. Domajam, kaut tikai drīzak sasneegtum pretejo krastu.

Otrā pusē jau „dzīve“ esot pamodusees. Vācu smagā artilerija apšaudot žīdu kapsētu, tā dzird apkārt runajam. Tūliņ sākšotees uguns no minmeteeem. Kaŗavīri ir meerīgi un veenaldzīgi. Varbūt, ka tee jau apraduši, varbūt, ka domā: „Lai sit pa apceetinajumeem, labi, ka leek Daugavu meerā. Nav

nekāds preeks peldetees pašā upes vidū ar visām drēbēm. Krastmalā var vismaz kautkādā caurumā patvertees.“ Tur jau kauja eedegusees, bet tas vēl esot tikai sākums. Spēcīgie minu sprādzeeni satricina visu tilta galu. Mēs tuvojamees krastam ļoti lēnam, jo stiprā straume mūs nes atpakaļ. Ja nu šai brīdī kuģitīm samaitatos skrūve, tad straume mūs eesveestu taisni vāceeču nagos. Runā, nesen šeit kāda laiva ar mūsu izlūkeem esot peedzīta pee eenaidneeka krasta.

Klausotees šais valodās, jasāk nožēlot, kamdēj,

Daugava zem vāceešu leelgabalu uguns.

labi ņemot, bij jabrauc uz šo salu. Ja jau pati braukšana ir tik apdraudeta, cik breesmu tad nestāv vēl preekšā. Es atskatos atpakaļ — krasts jau gandrīz miglā nozudis, un mēs peepeldam „Nāves salas“ peestātnei. Man blakus stāv pazīstams kaķeivis, kuŗš tagad deen kara pastā. Viņš ved aizstā-

vjeem leelu maisu vēstuļu. Tas ir „Nāves salā“ visvairak gaidītais cilvēks. Viņš atved teem no „viņpasaules“ dažas labas vēstis, kuŗas tik ļoti teek gaidītas.

„Nāves salas“ kareivji labprāt rakstīja vēstules. Man gadijās lasīt kritušo kareivju vēstules, un viņās bij kautkāds savads stils. Likās, ka dažas breesmigās nedeļās bij cilvēkus pilnīgi pārvērtušas. Protams, tee nevarēja nepārvērstees, ik brīdi nāvei acīs raugotees. „Nāves salai“ bij sava īpatneja psiholoģija un jūtoņa. Karavīri vēlāk nekad nespēja aizmirst dažās nedeļās eegūtos grūtos eespaidus. Vēstulēs no kara lauka nekad nedrīksteja atzīmet to apvidu, kur pašreiz atradās karaspēka daļa. Tomēr kareivji, gluži labi to zinādami, gandrīz veenmēr lepni atzīmeja „Nāves salā, tādā un tādā datumā“. Cenzori zin, cik grūti nācās izstripot šo mazo lepno rindiņu.

* * *

Kuģītis peestājās pee mazas koka peestātnes, kas bija apgaismota ar sarkanu lukturi. Brauceji steigšus izkāpa krastā. Sala bij eetinusees tādās savādās dūmakās. Šeit savukārt bij sapulcejees leels bars ļaužu, citi gāja, citi nāca. Dzīve šeit riteja savu gaitu, itkā šeit nebūtu ne breesmu, nedz nāves. Un atkal sanitaru rinda ar savām asiņainām nestuvēm... Lūk, sarkanā lukturiša gaisma spīd pa zemi, kur rindā sakrauti guļ tādi kā savadi, stūraini maisi ar brezentu pārsegti. Ziņkāribas dzīts, es atsedzu stūri. Mani apsauca sargs sausā balsī: „Tee ir mirušie, neaizteeceet!“ Ja, es savām acīm redzeju dzeltenās nedzīvās varoņu sejas. Tai pašā brīdī es kā sadzeltsatsprāgu no pārdabiski garajeembreesmīgajeem maiseem. Nu es sapratu visos sikumos šeeenes šausmas. Miroņi šeit krastā bija gulejuši visu deenu, gaidīdami savu rindu, lai pārceļtos uz kapsētu. Ar šo breesmīgo salu tika vesta itkā kāda neredzeta maiņu tirdzniecība. Sās salas eedzīvo-

taji par visu atvesto deva pretim visu savu dārgako — savus varoņus.

Karavīri zināja šos breesmigos apstākļus, jo teem bij viņos jadzīvo ne veenu veen deenu. Tee zināja, ka šodeen vaj rīt tos sakraus nedzīvus melnā laivā un abi bārdainee laivineeki tos cels pāri miglānai Daugavai. Šai brīdī es Daugavu eedomajos par veļu upi Stiksu un tur to resno karēivi, kas veda šo šausmīgo bagažu—par seno veļu laivineeku Charonu. Tur, viņā pusē debešķīga, maiga nakts, bet šeit neprātīgais cīniņš, nebeidzamee upuri un karavīru rindas, kas dodas uz žīdu kapsētas pusi, lai stātos savu kritušo beedru veetās. Šodeen tee jauni un spīrgti steidzas uz savām veetam, bet rīt tos ar brezentu pārklātus vedīs atpakaļ bārdainais karēivis. Viņš daudzus, daudzus jau atvedīs atpakaļ. Viņš tapis jau veenaldzīgs un meerīgs. Tas nesteigdamees izpīpē savu pīpi, izkrata pelnus pret laivas malu, apsēžas, eesplauj rokās un tad tver pēc aīreem. Lēni aizpeld vecā laiva, pamazam zuzdama miglā. Es paleeku veens pats krastmalā un dzirdu, kā viņi klusu skalojas smiltīs.

* * *

Mani aicina komandanta blindāžā. Par „Nāves salas“ komandantu eecelts pulkvedis Francis. Viņš pašlaik ņemot savā rīcībā kā latveešu, tā ari kreevu bataljonu. Komandantam šeit esot neaprobežota vara, jo tas esot Rīgas frontē svarīgākā kaujas eecirkņa preekšneeks. Viņam esot teesiba par nepaklausību likt nošaut vaj pakārt kuŗu katru, kas tam padots. Viņš veens pats atbildot divīzijai un korpusam par savu eecirkni un saveem karavīreem. Pulkvedis Kalniņš, trešā bataljona komandeers, šorīt esot eevainots, un tas nododot komandešanu otrā bataljona komandeeram.

Es eeeju patvertnē un redzu tos atvadamees. Veens no viņeem ir pārseets un bāls, tas steidzas uz kuģiti. Šeit, redzams, neveens, neizņemot pašu komandantu, nav pasargats no breesmam. Preekš-

tilta kaujas eecirkņu pārziņi atnākuši ar saveem izklāsteem un gaida rindu. Deezgan ērtā un siltā zemnicā eenesti eevu zeedi un pulkstenites. Tos pagājušā naktī saplūkuši mūsu izlūki. Lūk, pašreiz eenāk Kalniņš, jauns praporčiks ādas apģērbā un baltu krustu uz krūtīm. Viņš ir izlūkupreekšneeks, un viņam vajadzīgas instrukcijas šīs nakts izlūkošanas darbeem. Ik brīdi nāk un eet ziņneši ar pavēlem un ziņojumeem. Kāds rotas komandeers sūta ziņu, ka, minai sprāgstot, sadauzīts ložmetejs un nosisti trīs viņa apkalpotāji. Teek nosūtīta uz otru krastu telefonograma, lai stundas laikā tiktu atsūtīts jauns ložmetejs. Minmeteji nodarot mums prāvus zaudejumus. Ik brīdi telefoni zvana, ka preekšejo liniju apšaudišana peeņemotees, un es jūtu, ka no aizmugures klusuma esmu eekļuvis viskarstākā kaujā.

Mēs ātri paēdam pusdeenu, jo pulkvedim preekšā vēl daudz darba. Ja atlikšot drusku laika, tas gribot apmeklet labo kaujas eecirkni. Ari man šai eecirknī ir pazīstami daži virsneeki. Tee atsūtījuši man pakal uz komandanta blindažu savu ziņnesi. Dažas minutes vēlāk es būšu ta negaisa vidū, par kuŗu tik daudz biju dzirdējis un tik ļoti vēlejees redzet.

Ziņnesis ir kāds latveešu strēlneeks platā preecīgā sejā. Viņš ved mani gar pašu Daugavmalu, gar ugunskuru rindu. Šeit krastmalas pleēnos eerīkotas veseleem desmīteem neleelas patvertnes vezumneekem un pavāreem. Turpat tuvumā stāv neleeli katli, kuŗos virst ēdeens teem, kas cīnas pirmajā līnijā. Laudis, kas savu laiku nostrādājuši, taisas gullet eet. Dzirdama dziļa elpošana un lūgšanu vārdi. Šeit mājō kreevu bataljona kaŗeivji. Akmeņu būdiņas deg sveču gāliņi, un kāds pusbalsī lasa avizi vaj vēstuli no tālās dzimtenes. Uz Daugavas ir tumsa, tikai pašā krastmalā rēgojas kautkas savads. Tur darina jaunas laivas sadauzīto veetā. Garee baltee stāvu dēļi ugunskuru gaismā izskatas kā kāda nezvēra skelets no cooloģiskā muzeja.

Mēs ejam arveenu tālak. Virs mūsu galvam sāk svilpot lodes. Beeži veen tās trokšņaini saplist atsitotees tuvejos pleeņos. Leekas, ka lodes svilpj tepat ap ausim, un man negribot janoleecas. Pa satiksmes ejam gandrīz nemaz nav eespējams eet. Tās līdz malam pilnas ar ūdeni, jo šais deenās bija stiprs leetus. Ložu svilpeeni top arveen beežaki, un man uz peeres parādas svedru lāses. Mans strēlneeks steidzas uz preekšu, gařam bīstamai veetai. Beidzot mēs nokļūstam aiz kādas ne visai augstas pleena kraujas un jūtamees deezgan droši. Bet

„Bezdelīgu ligzdas“ Daugavas malā pee komandanta blindāžas.

preekšā esot vēl veena atklāta veeta, tai vajadzēšot pāri tikt ar pārskrējeeneem. Ta sākotees tūlin aiz šās pleeņa kraujas. Laukam sākotees, mēs kraujas malā mazleet atpūšamees un klausamees, kā lodes svilpj. Pa laukumu gan steepjotees dziļa satiksmes eja, bet neesot vērts līst slapjumā un dubļos, tā prāto mans pavadonis. Šeit nonāvejoņ deezgan

reti, jo kautgan lauks esot atklāts eenaidneekam, lodes tomēr ķerot mazleet augstak par galvu. Viņš apskata mani un smaididams peebilst: „Mums abeem, šķeet, nav daudz jabaidas.“ Atceros, pirms kara es dažreiz nožēloju, ka esmu neleela auguma, bet vēlāk kaujas laukā es paliku dzīvs tur, kur gāja bojā leelā auguma vīri. Ari tagad es preecajos par savu „raženo“ augumu.

Peepeši vācu baterijas atklāja uguni pa pašu Daugavu, domajams, tee bij ko sadzirduši. Šāviņi plīsa te virs ūdens, te mūsu krastā. Pēc dažām minutem sāka atbildet mūsu baterijas, un eesākās savstarpeja apšaudišanās. Tuvumā atskaneja steidzigu soļu troksnis. Uz mūsu pusi skrēja bars kaŗeivju ar lāpstam rokās. Tee bija sapeeri, kas steidzas izlabot no minmeteju uguns sagruvušos eerakumus. Viņi tikko bij izmukuši pretineeka šrapneļeem, bet eekļūdami ložu svilponā, tee aizkusuši un aizelsušeas atskrēja pee mums un atkrita zemē, nezinadami, ko tālak eesākt. Pretineeka lādiņi dauzija krastmalas patvertnes. Daži smagee šāviņi sprāga ap pašu komandanturu. Dabuja just ari uz meeru nolikušeas vezumneeki. Viņi pameta savas virtuves un eelīda dziļak savās bezdelīgu ligzdās, aizmirddami pat ugunskurus apdzēst. Redzams, ka pretineeks bij izcēlis aizmugurē deezgan jautru sajukumu. Mēs bijam istā laikā pārcēlušeas Daugavai un istā laikā ari nonākuši preekšējās pozīcijās. Šāda aizmugures apšaudišana, kautgan notika ne katru deenu, tomēr viņā nejutās droši pat vezumneeks.

Pee mums eeradās ari sapeeru virsneeks, un mēs visi rindiņā devamees uz kaujas eecirkņa blindāžas pusi. Lodes svilpa ap ausim, bet domajams, tās lidoja augstak par mūsu galvam, jo no mūsejeem neveens netika eevainots vaj nosists. Šeit pret kalnu satiksmes eja bij sausa, un mēs pa to nokļuvām līdz smagu patvertņu grupai. Apbērtas ar zemem, tās izskatījās līdzīgas senajām piramidem. Mūs aptureja

patruļa. Šeit bija labā eecirkņa komandeera blindaža.

* * *

Blindažā ap galdu bij sasēdušees latveešu virsneeki un dzēra tēju. Tee visi vēl bija jaunekļi, jo pašam vecakam no teem, Klinsonam, nebij daudz vairak par divdesmit gadeem. Tas bija bijušais sibireešu pulku poručiks un Jura ordeņa kavaleers. Neskatotees uz saveem gadeem, tas bija bataljona komandeera labā roka un visu darbu daritajs. Virsneeki bij savstarpīgi sadraudzejušees grūtajos kaujas apstākļos. Vēlak, zeemsvētku kaujās, daudzi no teem krita Tīruļpurvā. Bet šodeen vēl neveens nezinaja savu likteni, bija jautri un smējās kā bērni. Tee interesejās par visu, kas noteek Rigā un kāri kēra pēc laikraksteem, kurus biju paņēmis līdzī. Smējās, lasidami tās veetas, kur bija rakstits par viņeem. Toreiz kreevu laikraksti bij pārpilditi ar latveešu karaspēka dzīves apraksteem.

Viņi bija apraduši ar „Nāves salu“ un eemiļojuši to ar tādu savadu bērnišķīgu mīlestību. Viņi bij lepni, ka taisni viņu bataljoneem bij peešķirts gods būt par Ikšķiles preekštīlta aizstāvetajeem. Viņi ļoti vēlejās, lai es kādreiz aprakstu šo viņu oriģinālo un bīstamo dzīvi. Aiz cenzuras spaideem tāī laikā nedriksteju par „Nāves salu“ ne vārđina minet, bet solijos to izdarit vēlāk. Tagad jau ari nevajagot, kaut tikai vēlāk kādreiz bērni un vectēvi varetu lasit, kā mēs šeit dzīvojām, cīnijamees un mirām, tā viņi teica. Šee varoņi uzņēma mani tik pārak laipni, ka man sametās kauns par sevi. Tee atdeva man savu labako gultu un klāja vaļā visu, ko varbūt ilgi bij taupījuši. Tee bija ārkārtīgi labsirdīgi laudis.

Tur ārā, aiz patvertnes seenam, no jauna bij sacēlusees veesuluguns, un vācu minmeteji rosīgi strādāja. Sala drebeja no spēcigajeem sprādzeeneem. Virsneeki cits pēc cita aizgāja no blindažas un devās uz pirmo eerakumu līniju, lai būtu savu kaņeivju

vidū. No tureenes telefons pīkstedams ziņoja par zaudejumeem. Rotas komandeers steidzīgi deva rīkojumus saveem jaunakeem kara beedreem. Pēc tam tas sāka rakstīt ziņojumus veenu pēc otra, jo otrā krastā divīzijas štābā bij nemeers un tur gaidīja ziņas no tilta gala. Tur viņā pusē drošībā esošee ļaudis bažījās un uztraucās daudz vairak nekā šeit no vjsas pasaules atgreestee un eenaidneeka deguna preekšā esošee karotaji.

Es atstāju zemnicu un uzkāpu pakalnē. Zeme drebeja, apkārt klīda kodīgi dūmi, šaudījās uguns mutuli un tinkšeja ložmeteji. Ikšķiles tilta galā riteja parastā kaujas gaita. Ta kaujas gaita, kas izsveeda no eerindas ik naktis desmīteem labakos latvju dēlus un par kuŗu telegrafs ziņoja visai Eiropai isās, sen apnikušās rindiņas: „Uz Ikšķiles prekštīla apceetinajumu atklāta veesuļuguns.“ Neveenam visā pasaulē nekad neeenāca prātā, ka aiz šām šikajām rindiņām varetu slēptees neleelas, daudz ceetušas tautiņas drama.

* * *

Es pamodos no saules, kas eespīdeja blindazā pa šauro lodziņu. Apkārt vēl guleja nogurušee virsneeki. Visu nakti tee bij cīnijušees un tagad duseja ceetā meegā. Sejas teem bij bālas, un no lūpam brīžeem lauzās klusi vaideeni. Leekas, pat pa meegam tos vajaja kauju šausmas. Es klusu peecēlos no savas guļas veetas un uz pirkstu galeem izlīdu laukā. Arā bij brīnišķīgs maija rīts, tāds, kādu mēs peedzīvojam arī taīs laikos, kad nebij vēl šā breesmigā kara. Zālē vēl mirdzeja rasa. Visapkārt bija tāds klusums, tā smaržoja gaiss un mirdzeja saule. Apkārtne bij kā izmirusi, tikai retas lodes, atsisdamās tērauda vairogos, leecīna, ka šeit noteek atpūšanās pēc kaujas grūtībam. Uz patvertnes bij eerīkots neleels novērošanas punkts. Tur nabaga dežurants bij apsnaudees. Es uzmanīgi uzkāpu vērotavā un ilgi raudzijos pa mazo aizmaskoto lodziņu. Ceisa binokli

vareja redzet dzeltenās vācu tranšejas un mūsu preekšējos eerakumus. Tur nebij neveena cilveka, un visur valdija klusums. Luterāņu kapsētā vareja saredzet krustu rindas un apceetinajumus, kas sacelti no tūkstošiem mazu smilšu maisiņu. Viss bija novīts ar dzeloņdrātīm. Maza, pa pusei sagrauta baznīca stāveja nomalūs, tikai ļaužu nebij nekur.

Kalpotajs man pasneedza ledus aukstu ūdeni, un es noskalojos līdz pašai jostas veetai. Tas atjaunoja spēkus, un binokli rokā es devos uz pirmo eerakumu līniju. Es gāju itkā pa izmirušu zemi. Visapkārt rēgojās pleeņu klintis, kurū eedobumos guleja karēivji, galvu mēteļos satīnuši. Lūk, maza patvertne, — ta ir veenkārša saveltu akmeņu čupa, uz kuņas eekšēni ved šauras durvītiņas. Eekšā ir tumšs, un, uzrāvis sēr-kociņu, es redzu ceļojamā gultā eemigušu virsneeku. Man žēl to modinat — tas ir rotas komandeers, kurš visu nakti ir bijis nomodā. Blakus gultai telefona aparats. Alas vidū mazs papīreem apkrauts galdiņš. Krēsla veetā — celms. Pee pašas izejas nolikti rūpīgi notīriti gaŗee zābaki un zeķu pāris. Šeit ļaudis gul neizģerbušees, un kalpotajs parūpeees, lai viņa virsneeks pamodees varetu pāraut notirpušās kājas. Ļaudis šeit apaug bārdam un netīrumeem. Baltee kaļķainee putekļi leen neveen drēbēs, bet ari ādas porās. Vēlak ilgi jamazgajas un pirtīs japeras, lai tiktu vaļā no beezās netīrumu kārtas. Man negribas komandeeri modinat, kautgan viņš pats to lūdza darīt. Viņš gribeja man parādīt savu eecirkni un šo to pastāstīt. Kalpotajs saka, ka komandeers esot nolicees gulet tikai stundu atpakaļ, eepreekš izrikodams kritušo un eevainoto novākšanu un ari sagruvušo eerakumu uzlabošanu. Tas modišotees tikai ap pulksten veenpadsmiteem . . .

Es nodomaju veens pats aizeet un apskatīt apceetinajuma preekšejo līniju. Kalpotajs man turpat blakus rāda dziļas bedres. Tās esot pagājušo nakti izrāvušas pretineeka minas. Lūk, šeit pee klintis esot veena no tām sprāgusi taisni tai brīdī, kad mūsu

strēlneeki vilkuši uz pakalniņa divus bumbmeteju. Viņi esot izdzirduši svilpšanu un vēl laikā paspējuši aizlist aiz akmeņiem. Tikai veens no teem nez' kā aizkavejees, un minas šķēpele viņam pārplēsusi krūtīs. Pēc dažām minutem viņš esot nobeidzees. Pa zemi mētajās leelas asas zāģveidīgas šķēpeles. Es noleecos un redzu, ka dažas no tām ir aptraipītas asinim. Strēlneeks mani lūdz būt uzmanīgam, jo tee esot sazāloti. Mina esot pildīta ar zaļganu ģifti, kas sprādzeena brīdī pārvēršotees tvaikos un apšaķot minas šķēpeles. Apkārt daudz platu un dziļu bedru, ko izrāvušas plīstošās minas. Parasti gandrīz katrs viņu sprādzeens atnes kādam strēlneekam nāvi. Viņas sadragājušas arī desmīteem mūsejo ložmeteju, pārvērzdamas tos par lūzņu čupu.

Es nonāku preekšējā līnijā. Visapkārt maisi un maisi bez gala daudz, kā kādā Maskavas miltu noliktavā. Virs pirmās līnijas eerakumeem eerīkotas izturīgas pajumtes. Tās celtas refi rūpīgi un pamatīgi. Pa mazajeem šaujcaurumeem redzama pretineeka līnija. Ta ir tikai četrdesmit vaj peecdesmit soļu tālumā. Visa šī starpa peepildīta dzeloņdrātīm. Mūsu eerakumi ir tukši kā izslaucīti, tikai kāds rets novērotājs peespeedees šaujcaurumam. Šad tad atskan kāds šāveens, un atkal top kluss. No kapsētas puses zaļajeem krūmeem dzirdamas putnu balsis. Nakti, kad noteekot kaujas, šeit neesot daudz vairak ļaužu kā tagad. Šeit atrodotees tikai nedaudzi sargi, lai karaspēks neceestu leelus zaudejumus. Minas esot tik spēcīgas, ka pat stiprakās ložmeteju ligzdas neizturot viņu sprādzeenus. Tikai tad, kad pretineeks nākot treeceenā un laužotees drāšu žogos, tad ikveens kareivis eeņemot savu veetu. Tā man stāstīja kāds no sargeem. Es raugos uz mazajeem lodziņiem, virs kuņģiem uz mazām papīra zīmitiem stāv uzrakstīts katra strēlneeka vārds. Šeit nevarot izceltees nekāda panika, jo ikveens gluži mehaniski eeņemot savu veetu. Pa naktīm preekš eerakumeem teekot izsūtīti slepni, un mūsejos esot grūti negaidot

pārsteigt. Deenu eenaidneeks varot sev kaklu no-
laust, ja tam eepatiktos nākt uzbrukumā. To viņš
ari gluži labi apzinotees, un tapēc tam jasākot ar viltu.
Citadi pee divām mūsejo kapsētām tas peelikšot
trijas savas.

„Šaujcaurumos pārak neskatatees,“ negaidot
eebilst kaŗeivis. Saulē mūsu caurumi caurredzami,
un kad novērotajs pa teem skatotees, tee topot
tumši. Vāceetis zinot, ka tur kāds skatotees, un va-
rot to nošaut, trāpidams peerē vaj aci. Tā, deemžēl,
esot krituši daudz kreetnu kaŗeivju. Vāceeši ar sa-
vām bruņu lodem, kuŗu galiņi no vara, varot izšaut
cauri pat tērauda vairogeem. Un teešam, daudzos
vairogos rēgojās izšauti caurumi un dziļas ložu
skrambas. Kaŗeivis vadaja mani pa eerakumeem, rā-
didams eevērojamās veetas, kuŗas tam sen jau bija
zinamas. Lūk, šeit esot pāreja no veenas apceeti-
najuma joslas uz otru. Nācās izdarit pārskrejeenus,
jo šo veetu nevarot nekādi nomaskot. Vāceeši esot
šeit labi peešāvušees un ķeŗot mūs uz graudu neveen
deenu, bet ari nakts laikā. Šautenes, kas nomērķetas
uz šo veetu, esot eeskrūvetas stātņos un ar tām va-
rot labi trāpit kautkuŗā laikā. Tā kā pa šo veetu
mūsu strēlneekeem nākotees deezgan beeži staigat,
tad gadotees ari, ka aiz neuzmanības dažs labs kri-
tot par upuri. Kas labi šo veetu pazīstot, tam, pro-
tams, neesot jabaidas.

* * *

Mēs paejam gaŗam beezām pleeņa seenam. Ta
žīdu kapsēta otrā rezerves liniņā. Nākas zemu no-
leektees un pārskreet no kapa uz kapu. Kapsēta ir
paaugstā veetā, un vāceeši redz katru viņas celiņu.
Bet eekšpusē, aiz seenas, var atkal patīkami atsteept
muguru pēc ilgakas noleekšanās. Apkārt nav ne zā-
lites, ne kociņa, viss kā tuksnesī. Mētajas akmeņu ga-
bali un pleeņu lūžņi. Lūk, dažas kapličas pārvērstas
par blindažām. Tās ir kreetnas patvertnes dziļi
apakš zemes, un smagam šāviņam deezin vaj izdo-

tos tās sagraut. Mironu mājoklis nu reiz ir noderejis arī dzīvajeem. Veenā no šām patvertņem esot bijis apglabats kāds rabins, bet viņa kauli esot izņemti un aprakti aiz luterāņu kapsētas. Šai rabina kapličā tagad mājot kāds jaunakais virsneeks ar savu kalpotāju un jūtotees gluži labi. Vecā židu kapsēta mēneša naktis esot sevišķi poetiska. Jau pirms kara viņā nēveens neesot glabats, jo žīdi šo apriņķi jau sen esot pametuši.

Luterāņu kapsēta labajā eecirknī.

Mēs atkal iznākam saulē, apkārt vēl tas pats pelekais kaļķakmens. Akmeņu seena steepjas lejā, gandrīz līdz pašai luterāņu kapsētai. Šās abas kapsētas noveetojušās gandrīz blakam. Luterāņu kapsēta ir daudz jaunaka par drūmo žīdu kapsētu un izskatas precīgi uzposta. Šeit auga zeedošās ee-

vas, kuras palikušas neaizskartas, kaut gan leelos kokus aplauzusi veesuluguns. Vācu šāvīni bij salauzījuši un sakropļojuši gandrīz visus krustus. Engēleem bij atrautas rokas, galvas un spārni. Tee izskatījās tik nevarīgi un nožēlojami. Kapi bij izjaukti, un visur mētajās pussatrūdejuši kauli un zārki. Pa pašu kapsētas malu steepās eerakumu rinda. Šeit nedrīkstot pārak izceltees, jo vāceeši ari šo apvidu varot labi novērot. Ši veeta esot deezgan bīstama, jo šeit beeži sprāgstot pretineeka minas.

Šo abu kapsētu dēj noteekot viskarstakās cīņas. Dažreiz mūsu strēlneeki, vairs nespēdami paceest smagos zaudejumus, vilkuši klajumā savus bumbmeteju un tad kā ar artileriju sākuši graut vācu pusē esošo māju. Tur stāvot vācu minmeteji, ar kureem tee pārak labi esot peešāvušees mūsu eerakumeem. Beeži veen mūsu bumbmeteju uguns esot apklusinajusi šos vācu minmeteju. Cīņa parasti noteekot nakti. Visklusakee brīži esot rīta stundās. Saulei reetot, cīņa atkal sākotees no jauna...

* * *

Pa to laiku, kamēr es atrados šeit, tilta galā, deenvidos attīstījās Brusilova uzvarošais uzbrukums. Katru nakti mūsu izlūki izkāra vācu drāšu žogos leelus plakatus ar paziņojumeem par operaciju gaitu. No rīteem vāceeši skaļi apsveica mūs par uzvaram.

Peevakarē, kad līdz kaujas sākumam vēl atlikās brīvs brītiņš, vācu eerakumos sākās muzicešana. Vāceešeem bij daži kreetni mandolinas un ģitaras spēletaji, un tee ļoti labi dzeedaja savas kara dzeesmas. Dažreiz ari mūsu strēlneeki nenocētās un sāka braši uzvilkt savas tautas dzeesmas. Vāceešeem, redzams, tās bija pa prātam. Vāceešu pusē bij ari kāds leelišķs svilpotajs. Tas parasti veenmēr nobeidza vispārejo programu un svilpodams sāka no sava ložmeteja apbērt mūsu eerakumus ar svinu. Šāds viņa paņēmeens veenmēr modināja leelu ligsmību koncerta dalībneekos.

Nakts kauja atkal eesākās. Cik savadi, ka ļaudis tik ātri spēja pāriet no kopejas izpreecas tik niknā un nežēlīgā kautiņā. Dažreiz rītos notika vismeermilīgākā savstarpeja saukašanās, bet vakaram metotees, sākās nejēdzīgi nikns naidis. Viss tas pēc pāris deenam atkal pārvērtās kautkādā savadā draudzībā. Mūsu strēlneekeem vācu eerakumos bij pat kāds draugs, kuru sauca par Frici. Varbūt ka tas nemaz nebija viņa īstais vārds, jo mūsejee visus vāceesūs sauca par Fričeem. Fricis bij kāds vecs rezervists un ļoti akurati peesūtija mums vācu laikrakstus un illustretos žurnalus. Mūsu eerakumos neveens nebij viņu vaigā redzejis, bet tomēr juta pret to dziļas simpatijas. Vēlāk, kad Fricim bij jāaizbrauc atvaļinajumā, mūsejee par to ļoti skuma. Friča veetā eeradās kāds truls un ļauns prusis, un omuligeem koncerteem un avižu sūtījumeem bij beigas...

Es nonācu pa preekšejo liniju gandrīz līdz pašai Daugavai. Tādā kārtā biju apskatījis visu tilta gala apceetinajuma labo eecirkni. To vareja darīt bez breesmam tikai agrā rīta stundā. Vēlāk, ap pulksten 10 vaj 11, kad modās vācu virsneeki, arī viņu zaldati kļuva darbigaki un centās vilkt mūsejos uz graudu. Tad tapa bīstami ložņat pa preekšejeem eerakumeem. Daugavas krasts šeit bij lēzens un līdzens kā galds. Šeit sastapās mūsejo un vāceesu drāšu žogi, tomēr paši vācu eerakumi atradās tālāk. Viņi sākās aiz tīreļa esošās pakalnēs, kur vāceeseem bij eerikoti stipri atbalsta punkti. Tur atradās dažas vecas latveesu sētas, kokeem apaugušas. Turpat arī atradās vācu galvenee palīgspēki. No tureenes sākās šaurs lauka dzelzscelš, un rītos vareja sadzirdēt ripojošo vagonetu troksni. Aiz dzelzscelja, mežā, bij noveetojušees karaspēka štabi. No tās puses pēcpusdeenās plūda šurpu kara orķestru skaņas. Turpat neleelās meža nometnēs mājaja vācu rezerves bataljoni. Neraugotees uz saveem stiprajeem Ikšķiles rajona apceetinajumeem, vāceesi šeit veenmēr tureja gatavībā spēcigu dūri.

Kautgan dažās deenās es jau biju peeradis pee „Nāves salas“, tomēr šad un tad es domaju ari par otru krastu. Man viņš sāka liktees tāds tāls un skaists. Katru šai tilta gala ellē nodzīvotu deenu es uzskatiju kā dārgu dāvanu. Šeit grūti bij ceret dzīvam palikt, kad apkārt ļaudis gāja bojā, svina un tērauda krusas sakapati. Šeit itkā zuda jēdzeens par atsevišķu personu šai pelekā karavīru masā. Ikveens darija to, ko darija visi citi. Ari mani neatvaijami apņēma šāda pūļa psiholoģija. Es jau vairs neložņaju pa satiksmes ejam, bet staigaju tāpat kā visi citi pa zemes virsu, nelocidamees vācēšu lodem. To nevareja saukt par drošsirdību vaj riskešanu, jo tas te tā bija peņemts un tā darija visi. Atminos gadījumū, kad veesuļuguns bij vārda pilnā nozīmē aiznesis mūsu atejas veetu līdz ar kādu karēivi. Neveens par to neuztraucās un tomēr nekad necēla līdzšinejo dēļu būdu veetā smagas balķu celtnes.

Pat veenkāršakais karēivis šeit darija savu darbu, neatraudamees no ta vissmagako pārbaudījumu brīžos. Ikveens itkā tišam gribeja parādīt, ka tas ir pateesi kreētns loceklis savai kara saimei. Ši vispārejā psiholoģija drīz veen ari mani valdzināja, kautgan es vēl veenmēr jutu ap sevi savadu gādību. Uz mani tee skatijās nevis kā uz savu cīņu beedri, bet gan itkā uz kādu ķilneeku, kuŗam šeit janodzīvo vesela nedēļa, viss jaapskata, jāpeeraksta un jāaizbrauc. Viņeem patiktos, kaut šī „Nāves salas“ dzīve kādreiz taktu ari atklātībai zinama. Tee tapēc visadi centās mani paglābt no breesmam, bīstamos brīžos pārsūtīdami mani uz drošakeem eecirkņeem. Mani veenmēr pavadija peedzīvojuši karavīri, un reti kad man izdevās veenam pašam kautkur aizmukt. Šādos gadījumos mani ar telefoneem mekleja pa visu liniju un atraduši sūtija man pakal ziņnešus, kuŗeem bij uzdots mani nogādat atpakaļ komandanta blindāžā.

Protams, tee necereja tai laikā kādu no manām

peezīmem eeraudzīt laikrakstos. Kara cenzura par Ikšķiles apceetinajumeem neļāva rakstīt neveena vārdiņa. Ta bija tāda aizleegta veeta, kurā nedriksteja eekļūt neveena leeka persona, kur nu vēl kara korespondents. Šeit, tilta galā, nekad neesot redzeta neveena seeveete. Šeit dzīvojot, strādajot un mirstot tikai izredzētie, pārejeem šeit neesot veetas. Es sen jau domāju par to, kā nokļūt „Nāves salā“, bet nekad neizdevās. Tikai pateicotees pulkvedim Francim, kuŗš mani sastapa Rigā, kādā jaukā rītā es atrados šeit. Es tiku pārgērbts par otrā latveešu strēlneeku bataljona kareivī un kā tāds nodzīvoju „Nāves salā“ kādu nedēļu. Pat kareivji nezināja, kas es tāds esmu un kamdēļ šeit esmu atbraucis. Jatzīstas, ka latveešu virsneeki bij gandrīz veenigee, kuŗeem rūpeja, lai vēsturē eekļūtu kādas ziņas ari par latveešu karaspēku.

Kad es jau biju kādu nedēļu „Nāves salā“ nodzīvojis, latveeši paši mani lūdza aizbraukt. Tee aizrādīja, ka eespaidu ašums varot pazust tāpat, kā tas esot ar viņeem noticis. Tas, kas svešineekam sākumā leekotees oriģinals un neaizmirstams, tas vēlāk apnīkstot un paleekot veenaldzigs. Bet var jau būt, ka pateesībā tee negribeja, ka es riskeju ar dzīvību šeit, kur eerinda zaudē 50% kā eevainotus un kriutušus.

* * *

Komandantūras blindāžas atradās paugurainā krastā, uz kuŗa pacēlās kāda barona muiža. Tagad no šās muižas bij pāri palikušas tikai počas, pa kuŗām steepās dziļas satiksmes ejas. Zemē eerīkotās patvertnēs mitinājās rezerves rotas. Augšā, izpostītā muižas parkā zeedeja kreimenes, un rītos es gāju tās lasīt. Veenīgi parka vecās salauzitās kļavas bij devušas patvērumu zeedonim. Citur visur bij tikai pleenis un smilts. Pat zāle bij iznikusi no bezgalīgās uguns lāvas. Šais zeedoņa deenās mūsu tukšnešainais apceetinajums bij sevišķi grūti pane-

sams. Bet tur augšā, — vāceešu aizņemtās pakalnēs, bij tikdaudz zaļumu, un tur pavasaris likās tik krāšņs. Rītos izlūki atgriezās ar ceriņu zareem rokās. Tee stāstīja, ka augstajos kalnos dzeedot latveešu dzeesmas. Tur strādājot, pozīcijas nostiprinādamas, mūsu seevas un māsas. Sirds sāpot, klausotees šāis ilgu pilnajās dzeesmās...

No rīteem es beeži veen gāju savam preekšneekam līdzī apskatīt preekšejo liniju. Viņš zināja šeit katru stūrīti, katru sikumiņu. Mēs pamazam ložņajam no veena eecirkņa otrā, te pārskreedami, te noleekdamees līdz pat zemei. Uz kāpdami paaugstā pakalnē mēs nonākam pee kādreizeja kaļķu cepļa. Tagad no viņa atlikušās tikai divas milzīgas krāsnis. Apkārt samestas sarūsejušas dzelzis un leelas kaļķu kaudzes. No leelā fabrikas dārza palikusi pāri veena veenīga zeedu pilna ābelite. Viss cits šeit pilnīgi izpostīts. Mēs rāpjamees augšā pa drupu kaudzem, n es piūcu sneegbaltos zeedus. Šāis deenās saule un daba bij tapusi tik bezgala mīļa, ka ar šausmam es eedomāju nāvi un ceešanas. Kad mūs pamanīja vāceeši un raidīja mums pakal asus šrapnelus, mēs steigšus atkal kāpām lejā, lai paslēptos no naidneeka skateena.

Pakalnes un eelejas bij sētīn nosētas ar svinu un tēraudu kā citkārt nograntetee dārzu ceļi. Es sāku salasīt šās divainās šķēpeles un apaļās lodītes, ar kurām bij pildīti vācu šrapneli. Tomēr to bija tik pārak daudz un tik grūti bij viņas nēsāt, ka beidzot tās pa ceļam nosveedu zemē. Šeit preekštīlta apceetinajumā bij tikdaudz visadu trofeju un peemiņu, ka tādu peetīktu, šķeetas, visai Kreevzemei.

* * *

Šejeenes leelajās akmeņu laustuvēs dzīvoja mūsu strēlneeki. Es beeži pee viņeem veesojos. Tee visi izskatījās kā dzīrnaveeki, jo viņu sejas un drēbes bij itkā miltu apputejušas. Atpūtas brīžos dažī veidoja akmeņlaustuvju seenās dažadus tēlus. Šeit

pat ar leeleem burteem bij eecirsti seenās dažadi „Nāves salas“ notikumi. Te izskatījās tīri kā muzejā. Dažās alās bij strēlneeki eerīkojuši darbnicas neplisušo vācu šāviņu izlādešanai. Šeit veselām rindām stāveja izliktas tērauda čaulas. Šeit pat koka un māla formās tika leeti aluminiija gredzeni, kurus apdreijāja speciali izgudrotās eerīcēs. Šeit radās dažāda laba skaista leetiņa par peemiņu „Nāves salai“, un šo skanīgo vārdu labprāt visur arī uzrakstīja. Daži strēlneeki bij teešam leeli mākslineeki, un tee pagatavoja reti interesantas rotas leetas. Es veselām stundām vareju noraudzīties šai darbā.

Trešā latv. pulka virsneeki akmeņu lauztuvēs.

Es dzēru pee viņem tēju un sarunajos. Viņu valodas bij ārkārtīgi interesantas un raksturīgas. Nekad tee nedomāja par eevainošanu vaj miršanu. Tee dāvāja man peemiņai savas leetiņas, un beeži veen notikās, ka otrā rītā man teica, ka tādu un tādu juveleeri vaj meistarū jau esot nosītusi vācu mīna. Un

es atceros, ka šādās reizēs karabeedri to žēloja ne tik daudz kā cilvēku, bet daudz vairak kā labu mākslineeku.

Kādā akmeņu bedrē dzīvoja melns kaķis. Karīvi tū ēdināja un glāstīja, jo tas šeit bija veenigais kustonis. Strēlneeki gan žēlojās, ka reizem viņu kaķis caurām nedēlam aizklistot uz vācu eerakumeem. Viņš deenas laikā gluži bezbēdīgi aizleenot caur drātīm eenaidneeka pusē. Esot tīri vaj jaapskaužot, jo viņi ari vēletos tā nokļūt pee eenaidneeka. Dažreiz tas atnākot atpakaļ stipri panīcis, un leekotees, ka vāceešeem nav bijis ar ko paēdinat savu veesi.

* * *

Dažreiz, veesulugunij plosotees, es atkal atcerejos Daugavas otru krastu. Šais brižos man ļoti gribejās nokļūt turp atpakaļ. Ar ilgam es sāku gaidīt to deenu, kad man būs eespējams izklūt laukā no šās gūstneecibas. Es jau biju peerakstijis divas kabatas grāmatiņas ar saveem eespaideem, bet vēl veenmēr nebij gala.

Vakaros, kad komandanturas blindažā riteja steidzams darbs, es beeži veen nemanīts izgāju laukā. Tad es klīdu pa vistumšakām veetam vaj ari stundam ilgi sēdeju Daugavas malā un raudzijos, kā ceļas pāri Daugavai dzīvee un miruše. Pirmo eespaaidu asums jau bij nogājis, bet tomēr es ikdeenas atradu jaunus interesantus ļaudis un dzirdeju stāstus par jauneem varoņdarbeem. Par šeem „Nāves salas“ ļaudim un viņu varoņdarbeem varetu sarakstīt veselas grāmatas.

Man atstāstīja šādu gadijumu. Kādā pavasara rītā, kad marta saulē Daugavas ledus tapis tumšs un taisijees izeet, vācu baterijas esot sadragājušas mūsu telefona kabeli. Preekštilta apceetinajums caur to esot zaudejis katru sakaru ar ār pasauli. Taisni tāi naktī esot sācis ari ledus eet, un zudušas katras ceribas kautkā nokļūt uz otru krastu. Vāceeši līdz pašam ritam turejuši Daugavu zem veesuluguns un

kautkuŗu brīdi bijis gaidams, ka tee nākŗot uzbrukumā. Sakari ar otru krastu bijuŗi jaatjauno katrā ziņā. Saukuŗi pēc brīvprātigeem, un peeteicees kāds neeevērojams kreevu zaldatiņŗ. Tas apņēmees uzdevumu izpildit. Viņŗ apŗējis sev apkārt kabeļa galu, paņēmis sev līdzī daŗus platus, bet veeglus dēlus un sācis pārvāktees uz otru krastu.

Krastmalā salasījuŗees skatitaji. Droŗsirdīgais kaŗeivis licis dēli aiz dēļa un ar kaŗa veiklību lēkajis no veena ledus gabala uz otru. Tādā kārtā tam izdevees nokļūt gandrīz līdz Daugavas vidum. Bet te tas eekritis ūdenī, un to pārņēmis ledus. Kautgan to turejuŗi par labako peldetaju, tomēr ŗeit peldet neesot bijis eespējams, jo viss ūdens bijis apklāts viŗņeem. Tas vairakreiz nozudis zem ledus gabaleem, un visi domajuŗi, ka telefona kabelis atnesiŗot tam galu. Beidzot tomēr tas esot sasneedzis krastu, viss asiņains un nosalis. Pateicotees ŗa veenkārŗā kaŗeivja varonībai, sakari ar pretejo krastu atkal tikuŗi atjaunoti.

Par kādu latveeŗu strēlneeku stāstīja sekoŗo. Deenu ticis smagi eevainots veens no rotas komandereem. Pārseenamā punktā atzinuŗi, ka to vajat got nekavejotees nogādat uz Rīgu opereŗanai. Visas ceribas vēl neesot zuduŗas. Vāceeŗi paŗreiz apŗaudījuŗi Daugavu. Kāds strēlneeks tomēr uzņēmees eevainoto virsneeku mazā laiwiņā pārvest uz otru krastu. Daugavas vidū wiņus pamanījuŗi vāceeŗi. Tee sākuŗi apŗaudit mazo laiwiņu ar brizantŗŗaviņeem un divkārŗi plīstoŗeem ŗrapneŗeem. ŗādu ŗrapneŗu lodes plīstot pa otru reizi, sasneegdamas zemi vaj ūdenī. Kāda ŗķēpele izŗitusi caurumu laiwas dibenā, un ta sākusī pamazam grimt. Strēlneeks bijis kreetns peldetajs, tas sakampis eevainoto un metees peldus uz krasta pusi. Kaŗeivis ticis eevainots no kāda plīstoŗa ŗŗwiņa, bet par laimi no otra krasta tam pretī izŗitījuŗi laiwiņu. Abus eevainotos izdevees izglābt un tūdaŗ nosūtīt ar sanitaro automobili uz Rīgu.

Tam līdzīgus notikumus strēlneeki stāstīja desmīteem.

* * *

Kādā vakarā es biju nodomājis aizeet līdz žīdu kapsētai, kas atrodas preekšējā eecirknī. Man likās, ka, veesulugunij sākotees, man izdosees laimīgi nokļūt atpakaļ. Kad es izgāju, viss vēl bija klusu. Bet tikko es nonācu bīstamajā veetā, vāceeši eesāka savu trakošanu. Plīsa šāviņš pēc šāviņa, un dažas minutes vēlāk visa sala peepildījās ar bālganu kodīgu miglu. Dažu soļu attālumā neko vairs nevarēja saredzet. Es pazaudeju ceļu. Likās, itkā es būtu nonācis kādā līdzenumā, un tai pašā laikā man apkārt sāka dzeedat lodes. Es metos pee zemes. Ilgi nedrīksteju galvu pacelt, jo lodes turpat blakam sitās pret akmeņiem. Preekšā plīsa minas un granātas. Es biju eekļuvis itkā lamatās un nezināju ko eesākt. Te man gaŗam paskreen kāds kaŗeivis ar katliņu rokā. Es instinktīvi metos tam pa pēdam pakaļ. Es skrēju kā neprātīgs, smakdams no dūmeem, un domāju, ka mana sirds pārplīsis. Lodes nebeidza svīlpot, un es neko nevarēju saredzet. Sāņus kāds vaideja, bet preekšā bij dzirdamas balsis. Beidzot mēs eekļupām pašā preekšējā eerakumā. Aizelsees es eebruku rotas blindāžā. Šeit mazleēt nomeerinājos. Blakam atradās žīdu kapsēta. Pretīneeks šāva ar smago artileriju, un šāviņi plīsa te pat aiz patvertnes seenam. No kāda sprādzeena sadrebeja visa blindāža, nodzisa lampa, un sāka birt smiltis. Tumsā es dzirdeju, breesmīga rūkoņa drebina zemi, un klusu pikst lauka telefons. Tomēr sarunātees nebij eespējams, jo vads esot pārtrūcis. Peepeši aiz seenas dzirdams soļu troksnis, atsprāgst durvis un blindāžā eebrūk ļaužu bars. Tumsā neko nevar saredzet, tikai jūtu, ka zemnicā speežas kodīgi dūmi. Kāds no eenācejeem raudadams kautko murmina. Leekas, ka tas būtu eevainots.

Beidzot izdodas aizdegt lampu, un vājā gaismā

redzu pulciņu kreevu sapeeru. Viņi esot tepat blakus labojuši eerakumus, un viņu vidū eekritis vācu smagais šāviņš. Sprādzeens esot nositis vairakus zaldatus un dažus eevainojis. Tas bārdainais vecitis, kas raudaja, bij gluži neaizskarts, bet šāviņš nogalinajis viņa dēlu, ar kuŗu tas kopā deenejis sapeeru bataljonā. Viņš žēli vaideja, eedomadamees sava veenigā dēla sakroploto augumu. Bija grūti noraudzitees šai bārdainā cilvekā un vēl grūtāk to meerinat. Bet vācu šāviņi plisa kā plisuši. Telefonisti izgāja izlabot liniju. Tas bija viņu parastais darbs. Kad visi citi vareja sēdet savās patvertnēs, viņeem veen bij zem nīknas uguns jaatjauno pārtrauktee sakari. Pēc dažām minutem vācu veesuluguns sāk apriimt. Pār mūsu galvam sāk kaukdami lidot kreevu šāviņi. Mūsu artilerija atreebjas eenaidneekam, un viņš itkā kaunīgi apklust. Pikst telefons — linija ir izlabota. „Nāves salas“ komandeers mani sauc pee sevis. Japasteidzas.

Es izgāju ziņneša pavadits. Putekļu migla sāk izklist. Mēs gājam pa satiksmes ejam. Daudz veetās mūsu ceļš bij aizbiris zemem. Veetam rezerves eerakumi saŗuvuši. Šeit atkal strādaja sapeeri. Viņu vidū redzu to pašu bārdaino veciti, kurš pusstundu atpakaļ pazaudeja savu dēlu. Tas zemu, zemu nolecees un nevar saprast, vaj tas aprauga breesmigā notikuma veetu, vaj ari dara klusu ceesdams savu karavīra peenākumu. Migla pa daļai jau izklīdusi, kad mēs nonākam komandanta blindažā. Tikai kaklā vēl kasa, un mutē ir rūgtums.

* * *

„Nāves salai“ uznāca nebaltas deenas. Īsā laikā eerinda zaudeja daudz kreetnu virsneeku. Mums neklājās labi, jo pretineeka veesuluguns nesa mums smagus zaudejumus. Šais deenās bārdainajeem pārceļejeem bij ne mazums darba. Tee teicās peekusuši esam. Nedēļas beigās tika eevainots pulkvedis Francis, pats tilta gala komandants. Apstaigajot

savu karaspēku apskatīšanas nolūkā, sacēlās nikna vācu veesuluguns. Pulkvedis negribeja atgreestees blindažā, jo domāja, ka apšaudišana drīz veen mite-sees. Bet uguns veenmēr peeņēmās. Šāviņi krita visapkārt, eevainodami dažus vēstnešus. Kāds no pēdejeem šāviņeem eekrita kaŗeivju starpā, tos eevainodams un smagi ķerdams ari viņu komandeeri. To eecēla nestuvēs un zem uguns nonesa pārsee-namā punktā. Tur viņu steidzīgi pārsēja, bet tas bija jau zaudejis daudz asiņu. Tam bija pārrautas svari-gas asinsdzīslas un nervu posmi. Smagi eevainoto vajadzeja steigšus nogādat otrā krastā.

Aizkustinoša bij ša „Nāves salas“ aizstāvja at-vadišanās no saveem kaŗabeedreem. Komandeera nestuvem sekoja virsneeki un strēlneeki. Peestātnē tos sagaidīja neleela laiviņa ar pāris kreetneem aire-tajeem. Francis ardevojas no saveem mīlajeeem kaŗabeedreem, ar kuŗeem tas kopā bij panesis bal-tas un nebaltas deenas. Tagad tas bij zudis saveem kaŗavīreem. Veenā minūtē apdāvinatais vadonis bij pārvērsts par kropli un invalidu. Viņš guleja nestu-vēs, viņa tumšais sejs sāpēs raustījās. Viņš sakoda zobus, un mēs redzejām, ka viņa spars un eenaids vēl nebij salausts. Daudzi nespēja savas asaras valdit, redzedami tik negaiditu un sāpīgu zaudejumu. Pēkšņi smagi lamu vārdi, vērsti pret mūsu mūžigo eenaidneeku, atskan no eevainotā komandeera lū-pam. Šais ļaunos vārdos, leekas, izlija gadeem ilgi glabats naidis.

Viņš karoja pret vāceešeem jau trijus gadus un daudz kaites bij teem nodarijis. Savā sirdī tas bij veenmēr bijis pašai-zleedzīgs latveešu patriots. Ta-gad tam bij japamet cīnitaju rindas, kad cīņa vēl ne-bij galā. Viņš pašlaik bija nepececešams savai dzimtenei, un to viņš ari gluži labi zināja. Savu ba-taljonu tas nodeva kādam no saveem virsneekeem un tagad satreekts, nespēcīgās dusmās, guleja nes-tuvēs. Tas izskatījās kā ērglis ar pāršauteem spārneem, kas nomests bērneem par rotaļu leetiņu.

Visas savas dvēseles sāpes tas izlēja šaīs zaimu vārdos.

Daudzi kareivji raudāja tāi brīdī, kad nestuves eecēla laivā. Tee saprata, ka ir zaudejuši peedzi-vojušu vadoni un ka šo iztrūkumu jutīs visa tauta. Kad laiva jau ligojās Daugavas vilņos, pakalpalikušo sirdis sāpēs sažņaudzās. Kautkur tuvumā atskaneja vakarlūgšanas vārdi: „Deevs, svēti Latviju...“ Meldija klusu plūda pa vilņeem laivai pakal. Šai dzeesmā bij dzirdamas apspeestās tautas skumjas un ilgas...

Grūtā upuru nasta nu atkal tapusi smagaka. Vēl zemak janoleecas mūsu mazai tautai... Saule nogrimst viņos krasta kalnos, un Daugavu apņem krēslas meers. Lūk, laiva jau pašā Daugavas vidū. Deevs dod, kaut naidneeks viņu nemanitu. Mēs pukstošām sirdim gaidam, kas notiks, Lūk, ta peld arveenu tuvak krastam. Beidzot tā kā sīks melnumiņš peelip pee pretejā krasta. Apkārt viss tapa tik tukš un skumjš. Visi jutās kā bāreni palikuši. Pulkveža Franča eevainošana bija kā kāda ļauna vēsts par mūsu nākošām, bezgala grūtajām ceešanam.

* * *

Pirmo reizi ar pulkvedi Franci es satikos Ķemeru jūrmalā. Šeit pat sākas viņa bataljona pirmee varoņdarbi, kurus daudzkārt atzīmeja virspavēlneeka štaba ziņojumi. Latveeši toreiz cīnijās šeit, pašā Kurzemes malā. Apvidū starp Odiņeem, Pavašareem un Zeljeem, pirmo reizi pacēlās latveešu brāļu kapi. Šeit auga II. un III. strēlneeku bataljona cīņas spars. Man palicis prātā kāds mazs atgadījums. Mēs abi ar Franci mazās kamanīņās abbraukajām nesen notikušās cīņas lauku. Šeit latveeši bij izglābuši Sloku, apturedami vācu pārrāvumu. Šis rajons līdz pašai Ķemeru sanatorijai bij iztīrīts no vācešeem un apkārt vēl pa mežeem mētajās to līķi.

Te uzreiz aiz mūsu preekšējās linijas, pašā jūr-
malā dzirdami šauteņu šāveeni. Sākumā likās, itkā vā-

ceeši būtu aizgājuši mūsu aizmugurē. Pulkvedis leek braukt uz šāveenu pusi. Te mums nāk pretī astoņi pulkveža Franča strēlneeki. Vecakam no teem vareja būt ne vairak kā deviņpadsmit gadu. Tee ātri nostājas rindā un laustā kreevu valodā visi veenā balsī atbild uz sava komandēera apsveikumu. Francis sāk tos rāt, ka šaudit šeit esot aizleegts un ka tee te sacelot veltīgu traci. Nu viņu vecakais, pēc izskata vēl gluži zēns, ar nosvīdušu un sodrejeem nosmēretu seju, sāk stāstīt, ka tee esot gājuši uz vācēšu medībām. Dažreiz no krastmalas teem izdodas nokneebt kādu vācēti, un to viņi sauca par medišanu. Šo medneeku sejas bij tik nosmulletas un bērnišķīgas, ka pulkvedis sāka smētees. Viņš jau bija agrak dzirdejis par šādām medībām un tagad pavēleja teem pastāstīt par saveem nedarbeem viņu pašu virsneekem. Citadi varot kādreiz notikt, ka medijums uzveikšot pašus medneekus. Palaidis valā šos zēnus, viņš pa ceļam sāk stāstīt par savu brīvprātīgo drošsirdībam. Sevišķi Rigas pašpuikas cīnotees kā lauvas. Pēdejās kaujās daudzi no teem esot krituši varoņu nāvē. Pārseenamā punktā arsts beeži veen dabujot redzet šo pašpuiku krūtīs vecas nažu dūreenu rētas. Dažus tas atminejās kā savus meera laika pacientus. Tagad tee bij vareni karotaji.

* * *

Pavadījuši pulkvedi Franci, virsneeki atgriezās veentulīgajā komandanturas blindāžā. Atbildīgo komandanta posteni tagad eeņēma kāds jauns virsneeks. Atkal sākās parastā „Nāves salas“ cīņa, itkā nekās nebūtu noticis. Atkal vācu leelgabali dragāja žīdu kapsētu, un minas pa vecam raustīja gabalos dzīvas meesas. Cīņa ne brītiņu nenorīma. Blindāžā bij drūmi, un trūka itkā kādas dveseles. Tagad visi gaidit gaidīja brīdi, kad tos atkal nomainīs. Skaitīja atlikušās deenas un stundas. Komandēera pazaudešana kaujas laikā veenmēr atstāj nelabu eespaīdu.

No eerindas izkrīt tikai viens cilvēks, bet sajūta ir tāda, itkā būtu pazuduse puse no visa kara spēka.

Preekšajos eerakumos kāvās tikpat nikni kā agrak. Mūsu bumbmeteji, sevis netaupidami, dauzija savu pretineeku no gluži atklātas veetas. Bēdu vēsts par pulkveža Franča nelaimi izplatījās pa visu tilta gala apceetinajumu, un strēlneeki, itkā savu komandeeru peeminedami, cīnijās vēl niknak. Un visu nakti līdz pašai rīta ausmai Ikšķiles preekštīltā turpinājās nesaudzīga asins izleešana...

* * *

Atgriezoties no „Nāves salas“ uz Rīgu, es braucu gar Daugavas labā krasta skaistām pakal-
nem un eelejam. Šeit bij eerikoti stipri apceetina-
jumi un atbalsta punkti. Pat tad, ja vāceeseem izdo-
tos pārklūt pār Daugavu, teem tomēr grūti nāktos
eegūt savās rokās šās stiprās pozīcijas. Šeit Vidze-
me bij nepārvarami noceetināta. Mēs braucām pa
kalneem augšup un lejup, itkā ceļodami pa pašu
Šveici. Šeit, dabiski aizsegta, rosīgi darbojas artilē-
rija, kuru pretineekam bij grūti atrast. Un likās, ka
šāis zaļojošos kalnos un rūcošos leelgabalos mājo
mūsejo nesatreecamā vara. Šad tad caur vecajām
preedem pazibeja Daugavas sudrabotee ūdeņi, un
šķīta, ka ari tee ir mūsu patvērums un sargs. Šee
spēcigee apceetinajumi, augstee kalni un plašee ūdeņi
eedvesa mums pārleecību, ka uzvara būs mūsu pusē.
Mums nevareja nākt ne prātā, ka gadu vēlāk Vācija
visu to sagraus un mēs paliksim bez eerakumeem,
eeročeem un bez pašas armijas. Nevareja domāt, ka
kādreiz mūsu sirdis apņems mēms izmisums. Kurš
vareja paredzet, ka uz mums kādreiz atteeksees līdzi-
bas vārdi par ģeķīgo kalpu, kas savu mantu eeracis
zemē. Neka mums toreiz netrūka, ne stipru apceeti-
najumu, ne varenu leelgabalu, nedz kreetna kara-
spēka, bet nepalika pāri vairs nekas, itnekas. Vai,
uzvareteem.....

* * *

Pa ceļam es brītiņu uzkavejos Ikšķiles mācītajmuižā. Turpat, pašā Daugavas krastā, atradās arī vēna no vecakām Baltijas baznīcām. No skaistās būves bij atlikušas veenīgi stabi un gotiskās velves. Tornis bij sagrauts no pretīneeka šāviņiem, jo vācieši domāja, ka tur esot eerikota mūsu vērotava. Veenīgi mācītajmuiža bij palikusi vesela. Es sen gribeju apskatīt šo veetu, kur gājusi bojā visvecākā grāmatu krātuve mūsu zemē. 1915. gadā, vāciešiem eeņemot Kurzemi, mācītais bēga, pamezdam savu biblioteku. Vecē rokraksti un grāmatas tā gāja zudumā. Man stāstīja, kā virsneeki vēlāk atraduši šai apvidū dažus vēsturiskā ziņā ļoti vērtīgus dokumentus. Tās esot bijušas pirmās rakstos eespeestās grāmatas un citas retas leetas, kuņas man tomēr vairs neizdevās atrast...

Pretejaais Daugavas krasts atradās vāciešu rokās, un tapēc deenas laikā bij grūti nokļūt mācītajmuižā. Mēs atstājām zirgus pee latvešu kapsētas un gājām kājam. Ejot pa atklāto ceļu, šad un tad eesvilpās kāda nejauša lode. Jo tālak mēs gājām, jo beežak tās sāka svilpot ap mūsu ausim. Nācās izdarīt pat pārskrējeenus, līdz beidzot nokļuvām pee mācītajmuižas. Pee sētas vārteem divi akmeņu stabi. Apkārt drausmīgs klusums un neveenas dzīvas dvēseles. Šais ēkāš kaŗeivji nedzīvoja, jo tās bij pārak apdraudētā veetā. Tomēr neprātīgās zaldatu saimneekošanas sekas visur bij redzamas. Visur netīrumi un gruveši. Pee pašiem vārteem es jau redzeju kādu pa pusei saplēstu vecu bibeli. Viņas sudraba apkalumi bij norauti. Apkārt mētajās pusapdegušās grāmatas, jo no tām bij taisīti ugunskuri. Pa visu sētu bij izkaisītas grāmatu lapas un veci pergamenta gabali. Sirds sāpeja; redzot šo poštišanas ainu. Šeit bij rīkojees kreevu kaŗaspēks, jo pretīneeks vēl atradās otrā krastā.

Mums to bija grūtak redzet nekā liķeem pārklātu kaujas lauku, jo mēs pārak mīļojam senatnes peemiņas. Mēs staigajām pa apgānitām izjauktām

istabam un visur mājoja reebums. Lūk, esam kādā gaišā zālē. Šeit, redzams, bijusi biblioteka, jo visa grīda ceļkaulu augstumā peekaisita ar saplosītām grāmatām un dokumenteem. Šeit vairs nekas nebij glābjams. Viss sapostīts, saplosīts un izvazats. Zāles greesti izleetoti dēļos, bet juntu pa daļai izjaukusi vācu artilerija. Leetus mērceja šos atlikumus, un zeemu sneegs tos apputināja pa izdauzītiem loģeem. Viss, likās, itkā ar nolūku darīts. No grāmatu plauktem bij atlikušās tikai veetas ar naglam. Kreevu zaldāteem bij slinkums eet uz mežu malkā. Tee dedzināja visu, ko veen atrada, netaupidami pat grāmatas. Veceem vācu pergamenteem nebij nekādas nozīmes preekš kreevu zaldāta. Leekas, bibliotekas kaktu tee bij izraudzījušees par savu atejas veetu... Netīriba un nešķīstība visapkārt. Tā aizgāja bojā visvecākā Baltijas rakstu krātuve ar varbūt daudzem veenigeem mūsu senatnes dokumenteem.

Ceļos nometees, es rakņajos pa netīrumeem, vilkdams ārā vecos pergamentus. Lūk, pirmee konzistorijas ziņojumi, lūk, kreevu ķeizaru pavēles un manifesti. Es lasu un pētu tālak. Šeit poļu dumpja leecineeki, lūk, baznīcas lāstu grāmata nemeerneekeem. Daudzos vecos rakstos ainas par veetejo dzīvi. Te apkārtnes baroni parakstījušees, ka lasījuši preekšā saveem ļaudim tādu un tādu likumu. Lasījis tāds un tāds mācītājs, tāds un tāds pagasta vecākais. Un senā dzīve no jauna izcēlās manu acu preekšā visā savā plašumā. Es kā kādu svētumu vācu kopā šos vecos pergamentus, kurus bij saudzejuši gadu simteņi, sneegs un leetus. Un vajadzeja teem peeskartees cilvēka roka, lai tee pārvērstos lupatās un driskās. Mēs ilgi vēl kociņeem rokās vandijām šās papīru, lupātu, gruvešu un sasīstu pudeļu kaudzes. Visu, ko veen vēl atradam, to paņēmam līdzī. Vecā mācītājmuiža eetinās krēslā un aklām loģu acīm mēmi raudzījās Daugavā...

* * *

Ikšķiles preekštilta apceetinajums bij neveen Kurzemes, bet ari Rigas atslēga. Par pēdejo apstākli maz domaja, kad tilta galā norisinajās aizstāvešanās cīņas. Varbūt tas tā bija tapēc, ka mēs pārak labi apzinajamees savus spēkus. Dzirdeja gan runajam par Kurzemes atbrīvošanas eespējamību, bet nekādā ziņā par Rigas krišanas varbūtību. Divu gadu laikā pee Rigas bij atsisti itvisi vācešu treeceeni.

Eeskatotees Rigas frontes kreevu pozicijās, kas steepās no jūras līdz Ikšķilei, ir novērojams sekošais. Rigas apceetinatā josla eet līdz pašai Doles salai caur dziļeem purveem, pa kuŗeem steepjas smilšainas pakalnu grēdas. Uz viņām noveetotas mūsu stipro apceetinajumu rindas. Bez smagās artilerijas palīdzības šos apceetinajumus gandrīz nav eespējams eeņemt. Lai mēģinatu pārraut Rigas fronti, bij nepeeceēšama varena artilerija un daudz dzīvā spēka. Vaceešeem turpretim nebij tikdaudz dzīvo spēku kā kreeveem. Tad mūsejo artilerija nebij vājaka kā vāceešeem, un pa Tīruļu purveem smago artileriju nebij eespējams peevest. Talab kreevu fronte Rigas rajonā bij vācu armijai pārak grūti peeetama.

Sākot no Bērzsmentes muižas pee Doles salas līdz Daugavpilij vācu fronte bij šķirta no kreevu karaspēka ar plašo Daugavu. Lai šeit varetu pārraut kreevu fronti, vispirms bij jāforsē Daugava. Vislabak to vareja panākt Ikšķiles preekštilta rajonā, tapēc ka Ikšķile atradās starp labeem satiksmes ceļeem (pa kuŗeem savā laikā atkāpās pāri Daugavai ari kreevu karaspēks). Vācešu rīcībā šeit atradās leeli meži, kuŗos tee vareja, neveenam nemanot, sakopot daudz palīgspēku. Bez tam, ja kreevu fronti šeit izdotos pārraut, vācu karaspēks eekļutu dziļi kreevu aizmugurē, pārgreezdams visus dzelzscelus. Trīs verstes tālak pee Berkavas muižas, kur atradās sēkļi un dīķi, vāceši vareja sagatavot vajadzigos pārceļšanās līdzekļus, kuŗus pašā pēdejā brīdī varetu nogādat pee Ikšķiles. Bez Ik-

šķiles preekštīla apceetinājuma eņemšanas nebij domājama Daugavas forsešana šai galvenā virzeenā, jo kreevu armija vareja kautkuŗā brīdī dot treeceenu vācu grupu aizmugurei.

1917. gada jūlijā mēs labprātīgi atstājām Ikšķīles preekštīla apceetinājumu. Uz 12. armijas štaba pavēli, virspavēlneecībai peekrītot. Mūsu ceetoksni iztīrija no ļaudīm un kara materialeem un pēc tam pameta. Eemesli bij sekoši. 1917. gadā kreevu kara spēks bij tiktāl sabrucis, ka 12. armija nedrīksteja vairs domāt par kautkādu uzbrukumu. Karaivji gluži atklāti atteicās eet uzbrukumos, un pulku komitejas taisīja atteecīgus lēmumus. Ar leelām pūlēm tikai izdevās kādu pulku aizdabūt uz pozīcijām, savu karaheedru nomainīšanai. Kautkas tamlīdzīgs notika arī latveešu strēlneeku pulkos. Mitīņos ar balsošanas palīdzību lēma eet vaj neeet. Vācu uzbrukuma gadījumā uz Ikšķīles preekštīltu vairs nevareja paļautees. Tas vareja arī neizturēt un atdotees vācu gūstā. Tamlīdzīgi poļu frontē aizgāja bojā veesels karaļauks, un eenaidneeka rokās krita tūkstošeem zaldatu un desmiteem leelgabalu. 12. armijas štabs atzina par labaku atdot pretineekam tukšu veetu, bez karaivīreem un materialeem.

* * *

Jau 1917. g. jūnija sākumā 12. armijas štabs ļoti labi zināja, kas noteek pee Ikšķīles „Nāves salā“. Šo raĵonu tomēr eņēma kreevu divīzija. Šeit tika dzīta vismetodiskākā pretkara aģitacija. Šai divīzijā kāds kreevu praporčīks von Zivers izdeva „Okopnaja Pravda“. Šķītās, ka šeit kreevu armijas eenaidneeks visrosīgāk centās satricinat disciplīnu un sēt neuzticību pret virsneekeem. Garnizonu, kuŗš sargāja Ikšķīles tilta galu, trijām nedeļam beidzotees, neveens pulks vairs negribeja nomainīt. „Nāves salai“ sāka nekārtīgi peesūtīt pat pārtiku un amuniciju. Garnizons kurneja un teicās „Nāves salu“ atstāt. Kautkāda neredzama roka taisīja ceļu nākošam frontes pārrā-

veenam. Šai laikmetā armijas senākā disciplina sāka strauji sabrukt, jo to grauza leelineecisms. Postošais darbs tā veicās, ka jūlija mēnesī 12. armija vareja skaitīt 23 leelineecisku vaj teem līdzjūtošus pulkus. Vācu zaldatus atklāti sauca par brāļiem, un brāļošanās peņņēmās visā frontē. Karaivji tirgojās ar eenaideņiem, mainot maizi pret nažiem un reibinošiem dzēreņiem. Daži pulki, uzstādījuši sev aiz muguras ložmetejus un sargpostenus, noslēdza uz vairak nedeļam ar vācu armiju pameeru. Virsneeku vara šais pulkos bij galīgi iznīcinata, un tee vairak līdzinājās laupitaju bandam nekā 12. armijas kara spēka daļam.

Šādos apstākļos Ikšķiles apceetinajuma krišana bij pilnīgi eespējama. Viss atkarajās tikai no ta kara spēka, kas viņā atradās. Vareja notikt, ka tilta gals krit eenaideņeka rokās dažu stundu laikā un bez kādeem zaudejumeem viņa pusē. Vareja ari būt, ka vāceeši ap to cīnitos vairak deenas no veetas ceesdami smagus zaudejumus. Tas leetas būtību tomēr negrozītu, jo Ikšķiles preekštīlta apceetinajuma liktens bij jau izlemts. Lai atceramees to atmosferu, kāda valdīja tad, kad abi latveešu strēlneeku bataljoni aizstāveja „Nāves salu“ sešus mēnešus no veetas. Tad nopratisim, ka bez dzelzs disciplinas, bez veenprātības un pašai zleedzības nebūtu domajama ša ceetokšņa paturešana mūsu rokās. „Nāves sala“ bij zignals gaidamam apvērsumam.

Pee vismazākās pretošanās no mūsu puses Daugavas forsešana vāceešiem tomēr maksatu pārak dārgi. Bet 1917. g. 19. augusta notikumi mums gaiši parādīja kreevu armijas bezspēcību un vācu uzvaras veeglumū. Daugavas forsešana vāceešiem izdevās gandrīz bez kādeem upureem. Stiprās, gandrīz neeņņemamās Daugavmalas pozicizas eerakumi bij pilnīgi tukši, jo atskanot pirmem vācu leelgabalu šāveeneem, kreevu kara spēks veseleem bareem devās uz aizmuguri. Velti virsneeki mēģināja aizturet izbeedetos ļaužu barus, velti tee eeskaidroja, ka vāja-

got atgreēstees. Tee zinaja, ka veena pati ložme-
teju komanda, vaj ari dažas kreetnas strēlneeku ro-
tas vareja forsešanu atturet. Veenigi kreevu arti-
lerija ceeta zaudejumus, citi visi aizbēga. Bet aiz-
mugurē kreevu divizija tureja mitiņu, kuŗā runatajs
spredeleja, eet vaj palikt...

* * *

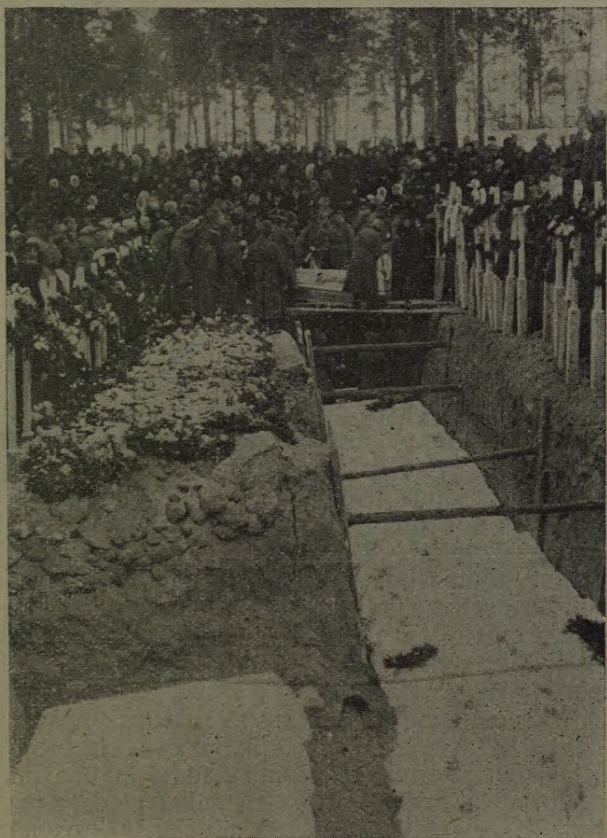
Vācu artilerijas sagatavošanas darbi eesākās
19. augustā pulksten peecos rītā, bet tāi pašā rītā
septiņos un 40 minūtēs vāceeši jau bija pārsveeduši
pār Daugavu sešus savus bataljonus. Sākās
breesmigā 12. armijas bēgšana. Vāceeši veeglās
kolonās steidzās nokļūt līdz dzelzsceļam, lai pārgreestu
atkāpšanos. Viņi brīnijas par tik veeglu uzvaru, jo
no kreevu eerakumeem nenorībeja neveens pats
šautenu šāveens.

Rigas liktens bij jau paredzams. Sākās stei-
dziga evakuešana. Šai brīdī visi saprata, ka „Nā-
ves sala“ ir bijusi Rigas atslēga. Tūliņ pēc Ikšķiles
preekštīlta krišanas bij jakrīt ari Rigai. Šais de-
nās tapa skaidrs, ka nevajadzeja labprātīgi pamest
„Nāves salu“. To vajadzeja atstāt ar cīņu, un tad
„Nāves sala“ būtu par visām reizem atvērusi tur izlee-
tās latveešu strēlneeku asinis. Ta veeta, kas bij re-
dzejusi tikdaudz varonibas, drošsirdibas un pašai-
leedzibas, vareja mums pašā pēdejā brīdī noderet kā
varens brīdinajums. To, ka gluži visa kreevu armija
vēl nebij galīgi sabrukusi, leecinaja nīknās pēdejo
traģisko deenu kaujas Olaines un Ķekavas rajonos.
Ari šeit vāceeši lauzās virsū Rigai, bet tos atsita
latveeši, nodaridami teem smagus zaudejumus.

* * *

20. augustā uz Ikšķili steigšus pārsveeda otro
latveešu strēlneeku brigadi, bet ta sastapās ar vā-
ceešu preekšpulkeem jau pee Mazās Juglas. Bija jau
par vēlu, lai vāceešus atspeestu pee Daugavas un
atjaunotu stāvokli. Ātrumā latveeši izvērsās frontē.

lai novērstu paniku kreevu karaspēkā. Mūsu pulki izplētās 14 verstu garumā un veselu deenu attureja uzbrūkošo vāciešu astoto armiju. Deenā eeradās

Tautas varoņu apbedīšana brāļu kapos.

ari pirmā latviešu brigade. Latviešu strēlnieku pulki visu deenu cīnījās ar pārspēkā esošo eenaid-

Tupiņš, Nāves sala. — 6.

neeku. Ja 12. armijas kreevu pulki bij zaudejuši 80% no savas kaujas spējas, tad latveeši, neraugoties uz milzīgo propagandas eespaidu, bij uzglabājuši gandrīz agrako kaujas garu. Viss lelais vaivars karavīru palika eerindā un nikni aizstāvējās. Ja viņi arī vaivs nespēja Rīgu izglābt, tad tomēr, veselu deenu aizturedami vāciešus, tee pasargāja no gūstā krišanas 12. armijas leelako daļu. Vācieši savos oficalos ziņojumos vēstija: „Mums pretojās veenīgi veetejo eedzīvotaju karaspēks.“

Šais pēdejš kaujās latveešu strēlneeku pulki no jauna parādija savu cildenību, ceesdami smagus zaudējumus kā karēivju, tā virsneeku sastāvā. Pēdejo reizi šeit ar kauju tee atgādināja, ka nav aizmirsuši „Nāves salas“ varonīgās deenas, savus kritušos karabeedrus un savas vēstures spilgtakās lapas puses. Vakarā izlūki zināja, ka latveešu frontes spārns esot atklāts, jo kreevi esot aizgājuši, mums par to nepaziņodami. No gūsta un sagraušanas latveešu strēlneekus izglāba veenīgi melnā rudens nakts. Tika pavēlets, ka viseem astoņeem latveešu pulkeem ir jaatkāpjas. Zuda pēdeajā ceriba vēl Rīgu redzet.

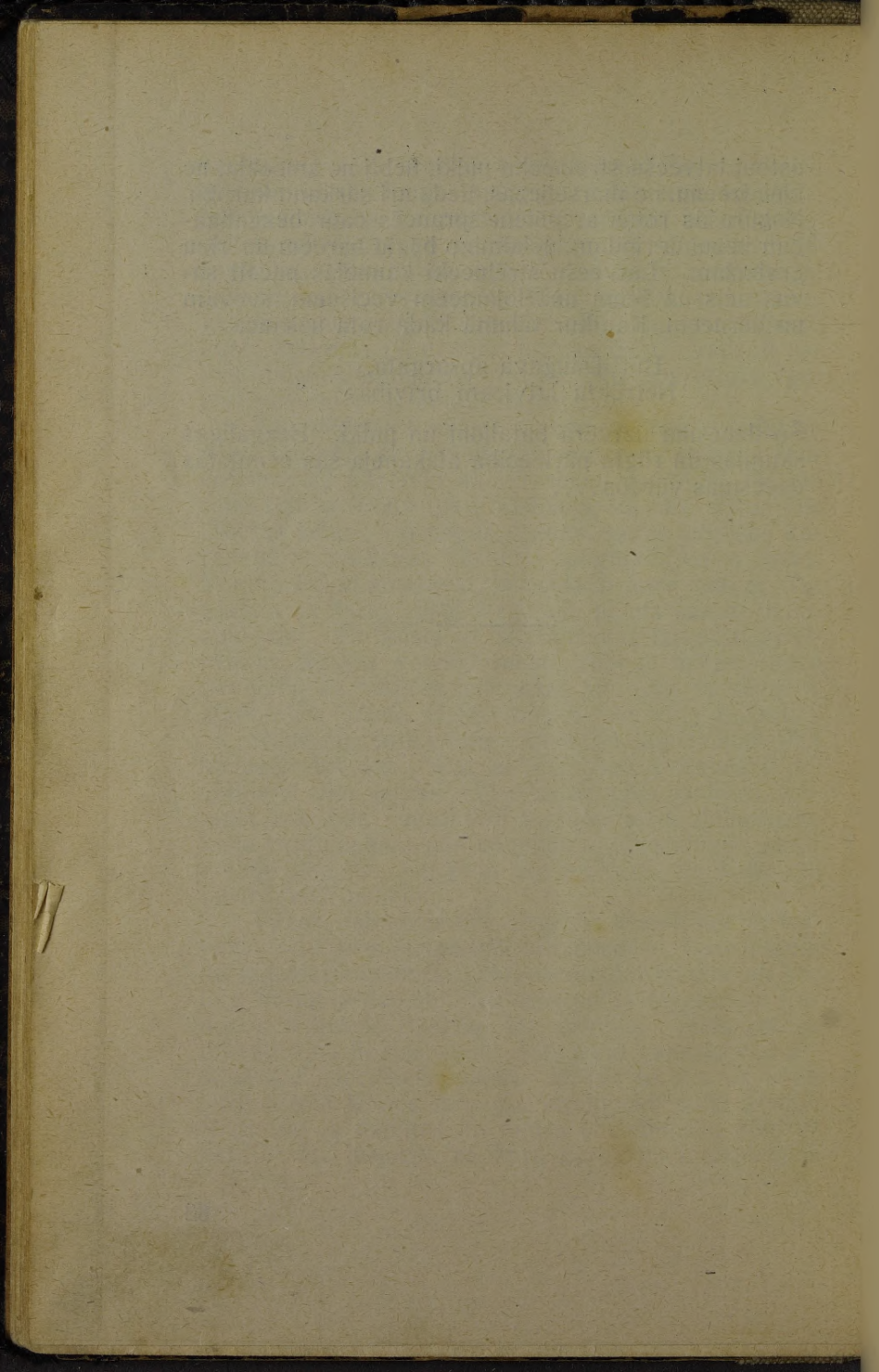
Rīgas apceetinajumu rajons pa tam laikam tika steidzīgi izvākts. Bet ar steidzīgu evakuaciju bij glābjami tikai ļaudis. Visi 12. armijas pārtikas krājumi, kas bija sagatavoti uz deviņeem mēnešeem, krita pretineekam par laupījumu. Desmiteem automobiļu tika pamesti tikai tamdēļ veen, ka šoferi bij izpārdevuši bencinu.

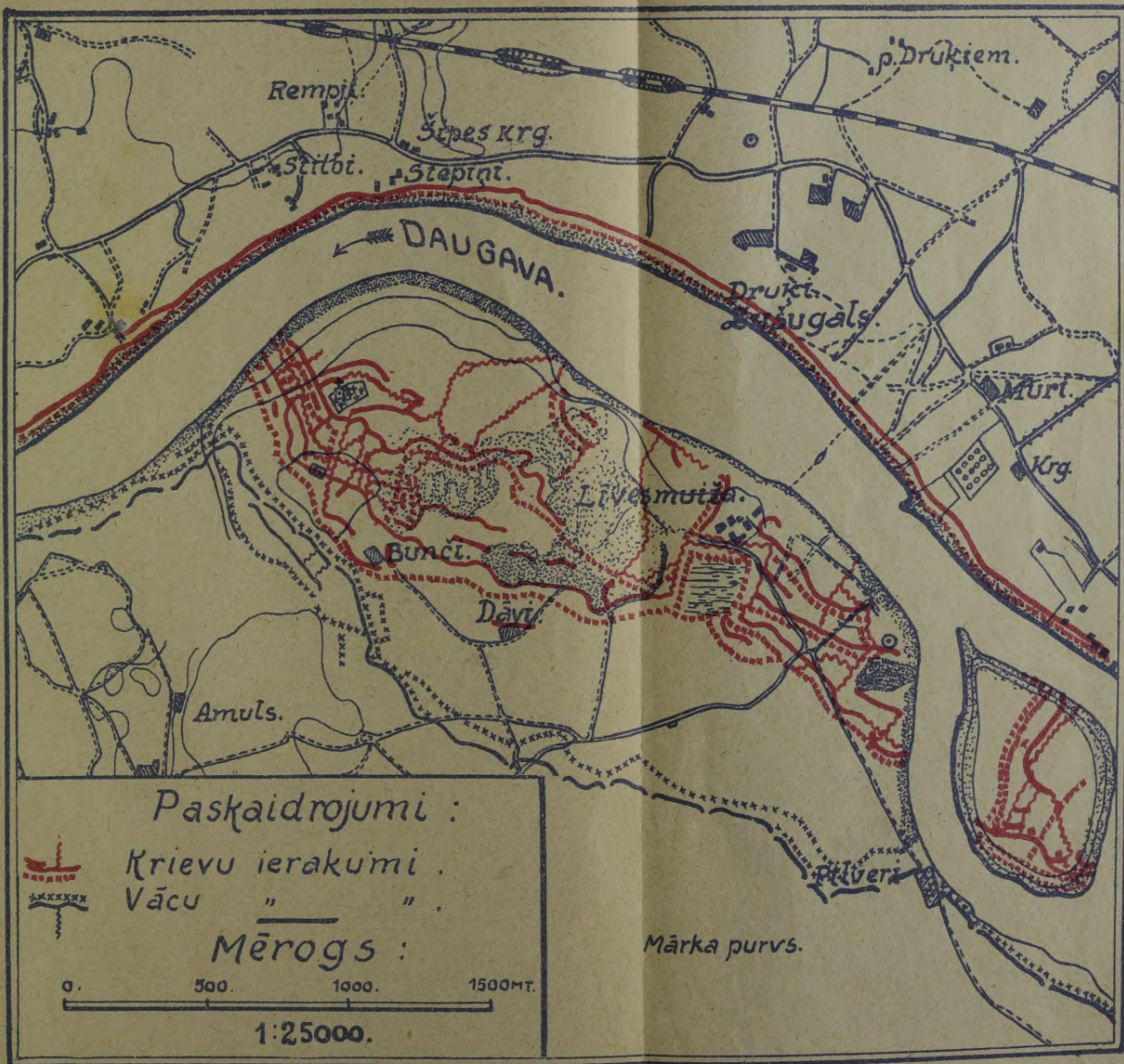
Vācieši steidzās pēc eespējas drīzak nokļūt Ropažos. 12. armija jau bija atkāpusees. Latveešeem bij jaaizeet svešumā, kautgan daudzi izklīda un palika turpat Vidzemē. No otrā pulka aizgāja uz Padomju Kreeviju tikai ap 150 cilvēku. Citos pulkos bij redzama līdzīga aina. Virsneeki gandrīz visi atstāja leelineeciskos pulkus. Deevs to zin, ar kādu sirdi astoņi lepnee latveešu strēlneeku pulki atstāja Rīgu, savas dzimtas un mājas cenaidneeka žēlastībai... Uz leelceļa, pa kuŗu garā rindā aizsteepās

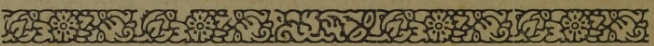
astoņi latveešu strēlneeku pulki, nebij ne smeklu, ne kleedzeenu, ne marseljezas, nedz arī sarkano karogu. Nogurušās rotas ar pūlem spraucās caur bezgalīgajām vezumu rindām, nelaimīgo bēgļu bāreem un viņu grabažām. Latveešu strēlneeki kaunējās pacelt savas acis uz šiem nožēlojameem vecišeem, seevam un bērneem. Kautkur tālumā kāda rota uzsauca:

„Būt' Daugava apsargata,
Netrūktu latvieem brīvības...“

Šo dzeesmu uztvēra bataljoni un pulki. Bezgalīgas skumjas un rūgta pārleecība atskaneja šās eemīlotās dzeesmas vārdos....

No ta paša autora:

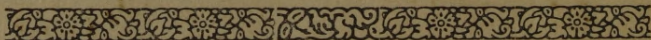
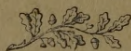
La Guerre et la Verité — Editions de
L'Affranchi — Paris, 1919.

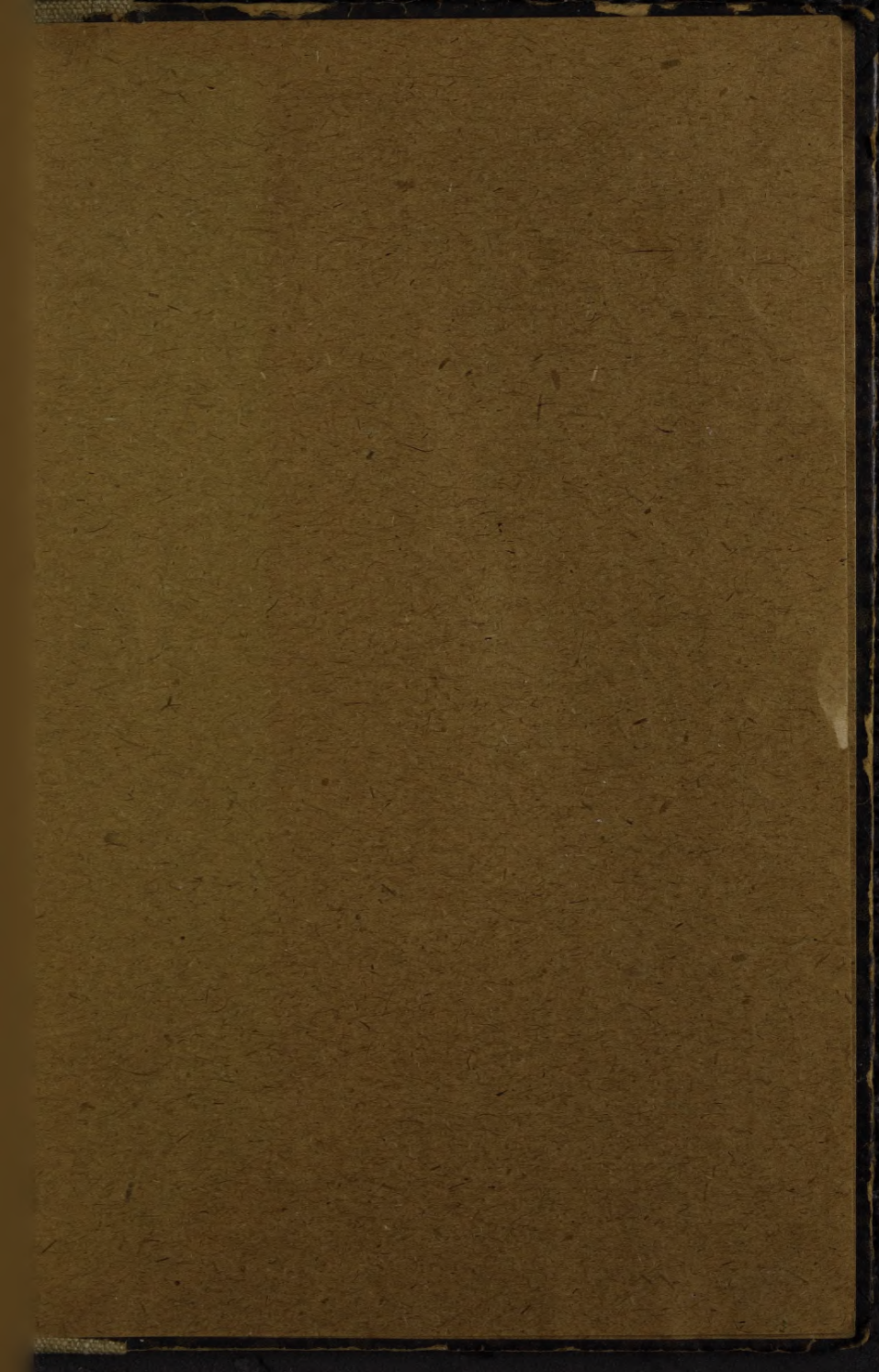
La Tragedie Sibirienne — Ed. „Mercure
de France“ — Paris, 1920.

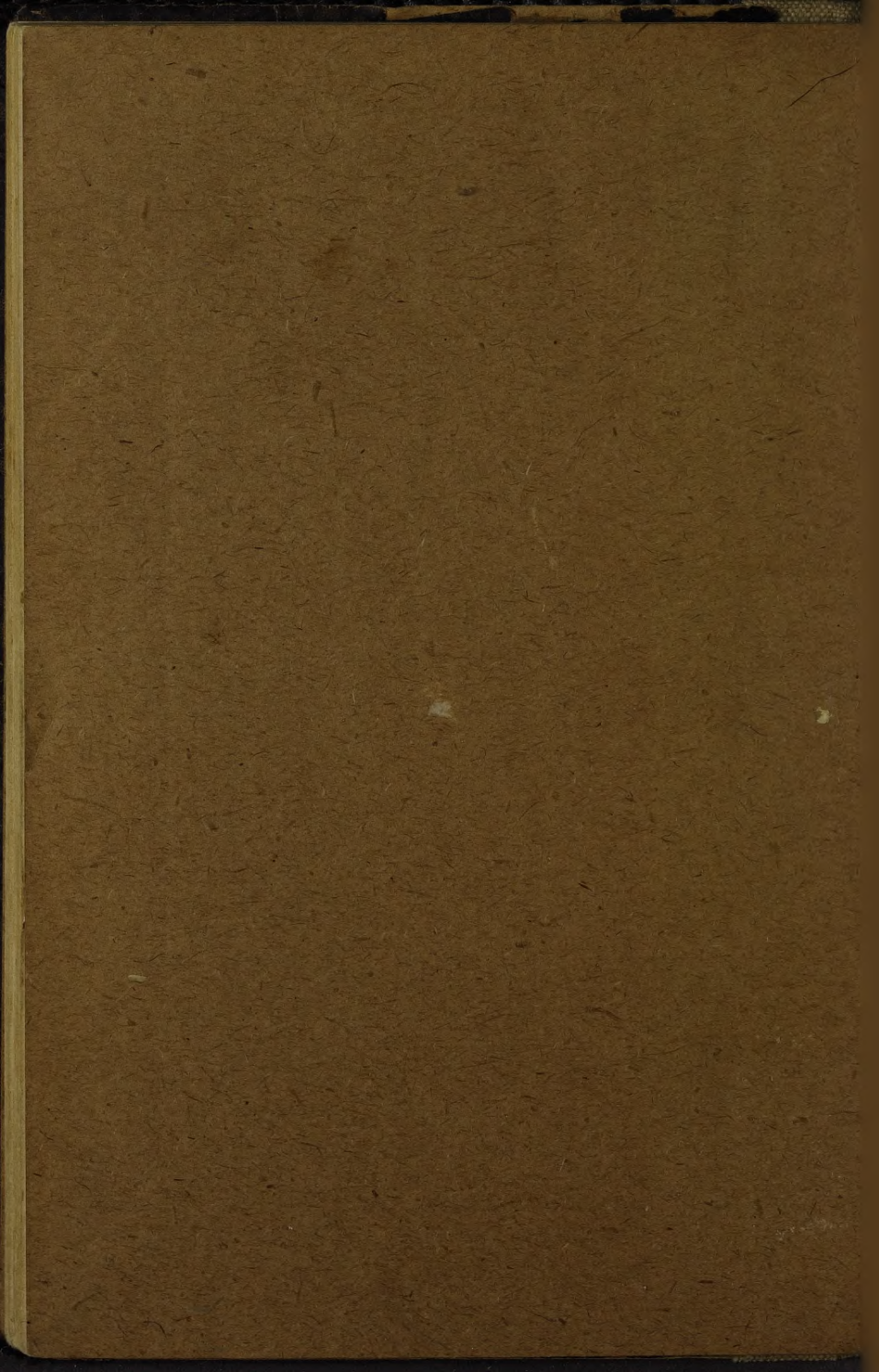

Sagatavošanā:

„Tireļa purvos“.

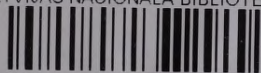

(20)

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309106148